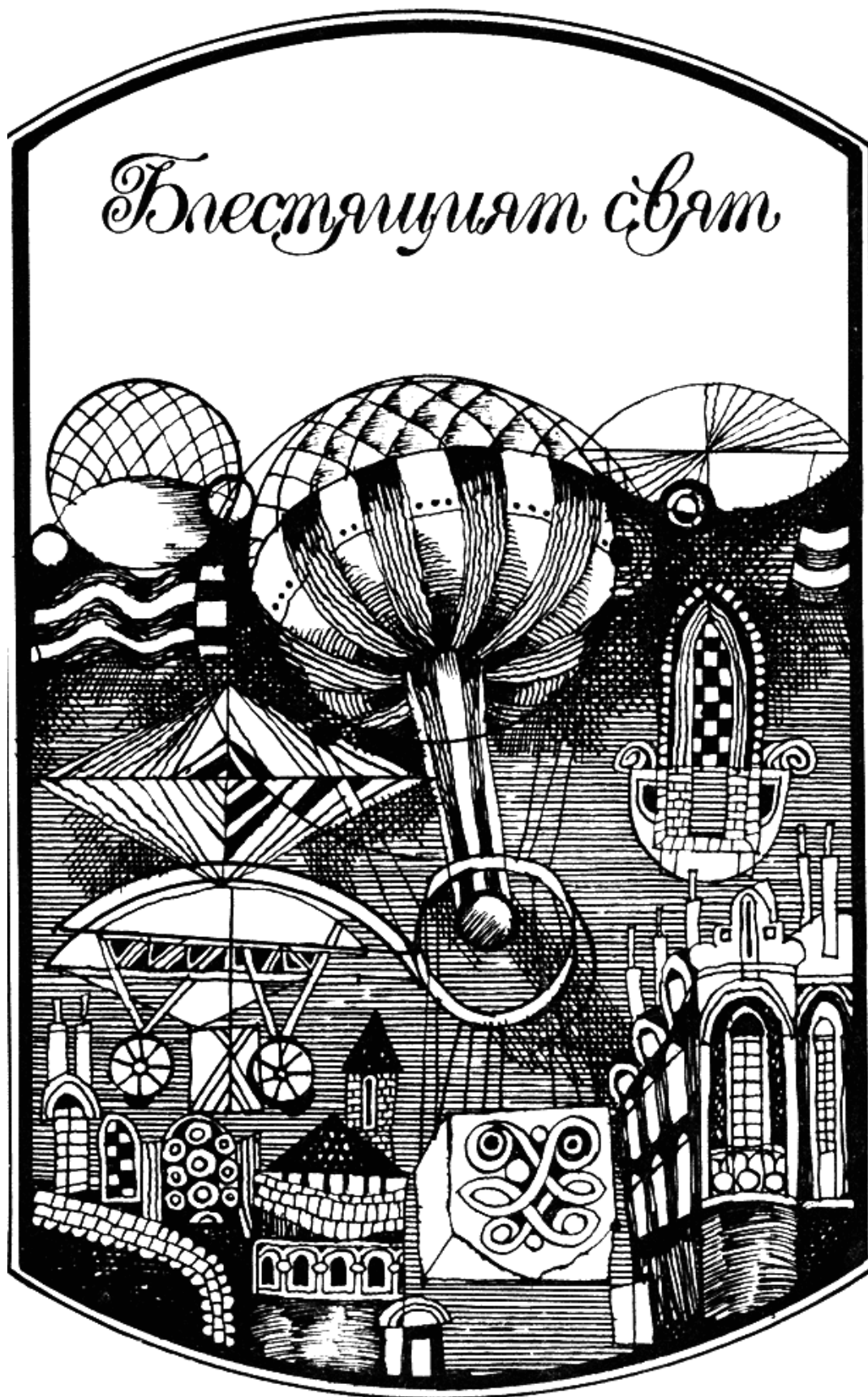

АЛЕКСАНДЪР ГРИН БЛЕСТЯЩИЯТ СВЯТ

Превод от руски: Атанас Далчев, —

chitanka.info

Блестящая свят

ПЪРВА ЧАСТ

КАТУРНАТА АРЕНА

Това е там...

Суифт

I

Седем дни пъстра бъркотия от афиши възвестяваше на градските жители за необикновения номер на „Човека на Двойната звезда“ в цирка „Солейл“. Никога още не беше се говорило толкова много за неща от подобен род във веселящите се гостни и салони, зад кулисите на театъра, в ресторантите, пивниците и кухните. Действително цирковото изкуство никога още не беше обещавало толкова много — не беше предизвиквало вълнение в областта на любопитството, както сега. Дори атлетическата борба — любимо развлечение на изродените духовни наследници на Нерон и Хелногабъл — отстъпи на втори план, макар да бяха вече пристигнали и да се разхождаха на показ по булевардите зверските туловища на Грепър и Ноар, негър от африканска Либерия, които пушеха дебели пури за почуда и сърдечен трепет на зрелите, но пламенни дами. Засенчен беше дори знаменитият атлет-жонгльор Мирей, който хвърляше във въздуха фойерверк от светещи гири. Накъсо казано, циркът „Солейл“ обещаваше *истински небивалото*. Като постоим около минута пред афиша, ние по-пълно от всякакви примери и сравнения ще разберем впечатлението, което той произвеждаше на тълпата. Какво ли е напечатано там?

„В сряда — казваше афишът, — 23 юни 1913 г., ще се състои първият, единствен и последен гастрол на никога досега не гастролирала, поразителен, нечуван, изключителен феномен, който се нарича «Човекът на Двойната звезда».

НЯМАЩ ТЕГЛО ЛЕТЯЩ БЯГ ЧУДЕСЕН ПОЛЕТ

Истинско летене във въздуха, което ще бъде изпълнено без помощта на скрити механични средства и каквито и да са приспособления.

Човекът на Двойната звезда остава да виси във въздуха три пълни секунди.

Човекът на Двойната звезда е най-великата научна загадка на нашия век.

Поради изключителността и неповторимостта на зрелището билетите ще се продават от 19-и до деня на представлението; цените — утроени.“

Агасиц, директорът на цирка „Солейл“, даде на журналистите следните обяснения: преди няколко дни при него дошъл неизвестен човек; дори изостреното око на такъв мошеник като Агасиц не е изкопчило от кратката среща с него нищо шаблонно. На визитната картичка на посетителя пишело: Е. Д. — само това; ни адрес, ни професия...

Като говореше така, Агасиц взе вид на човек, който знае много повече, отколкото може да се помисли, но е сдържан поради важни причини. Той рече:

— Видях несъмнено образован и богат човек, чужд на цирковата среда. Няма да правя тайна от това, което наблюдавах в него, но... да, той е нещо рядко дори за човек като мене, който за трийсет години е изпитал немалко неща. Не работи у нас. Нищо не поиска, за нищо не помоли. Аз не зная нищо за него. Адресът му ми е неизвестен. Нямах смисъл да се мъча да узная нещо в тази насока, тъй като единственото негово излизане на арената не е свързано нито с неговото минало, нито с неговата личност. На нас това не ни трябва. Обаче „Солейл“ стои и ще стои на висота, за това не мога да изпусна такава рядка птица. Той предложи повече, отколкото би дал сам Барнум, ако възкръснеше и се явеше тук с всичките си зверове.

Предложението му е такова: той ще излезе пред публиката *един път*; действително *един път*, ни повече, ни по-малко — *без хонорар, без угощение, без всякакво друго възнаграждение*. — Тези три „без“ на Агасиц изсвистяха солидно и хубаво. — Аз му предлагах едно и друго, но той отказа.

По негова молба седнах в ъгъла, за да не попреча на упражнението. Той се отдръпна към вратата, смигна тайнствено и лукаво, а после — без скок, без всякакво видимо усилие, като се отдели плавно от земята, прелетя през масата, като се задържа над нея — над ей тази мастилница — не по-малко от две секунди, след което безшумно, без сътресение краката му отново докоснаха земята. Това беше толкова странно, че аз трепнах, но той остана спокоен, както

клоунът Доди, след като Ернст Вит го повърти в зъбите си от трапеца. „Ето всичко, което мога — рече той, когато седнахме пак, — но това аз ще повторя няколко пъти, със затичване и от място. Възможно е да бъда в стихията си. Тогава публиката ще види повече. Но за това не гарантирам.“

ЦИРК ПОЛЕТИ

★★★★★
В сряда — 23 юни 1913 г. ще се състои първият, единствен и последен гастрол на никога досега не гастролирания поразителен, нечуван, изключителен феномен, който се нарича ★★ ЧОВЕКЪТ НА ДВОЙНАТА ЗВЕЗДА ★★★.

ИМАЩ ТЕГЛО
ЛЕТЯЩ ВЯГ
ЧУДЕСЕН ПОЛЕТ

Попитах го какво знае и мисли за себе си като небивал, чуден феномен. Той сви рамене. „За това знам не повече от вас; навярно не повече от онова, което знаят някои съчинители за своите сюжети и теми: те се *явяват*. Така и *това* се явява у мен.“ Той не обясни нищо повече. Бях потресен. Предложих му милион, той отказа и дори се прозина. Не настоях. Той отказа тъй решително и безспорно, че настойчивостта би се равнявала на унижение. Но, естествено, го попитах какви причини го карат да излиза пред публиката. „От време на време — рече той — дарбата ми отслабва, ако не я съживя; тя се възстановява напълно, когато има зрители на моите упражнения. Ето единственото ядро, към което съм прикован.“ Но аз не разбрах нищо; сигурно той се пошегува. Останах с впечатление, че съм говорил със забележителен човек, който пази най-строго инкогнито. Той е млад, сериозен като анатом и великолепно облечен. Носи брилянтена карфица за повече от триста хиляди. За всичко това заслужава да се замисли човек.

А на другия ден утринните и вечерни вестници отпечатаха интервюто с Агасиц; в един вестник се появи дори импровизиран портрет на странния гастрольор. Мустаците и косата от портрета биха направили чест на коя и да е реклама за гъста и хубава коса. Свиреп хубавец, изблещил очи, гледаше читателя.

А през това време виновникът за целия този смут, след като прегледа вестниците и се наблюдава до насита на интересния портрет, попита: „Е, Друд, ще бъдеш ли на двайсет и трети в цирка?“ Като си отговаряше сам, той добави: „Да. Ще бъда и ще видя как тоя силен повей, този вихрен удар ще угаси малкото лениво пламъче на невежествения разсъдък, с който се хвали «царят на природата». И капки пот ще покриват лицето му...“

II

От вълната на острия интерес беше подхваната не по-малко от публиката и цялата циркова трупа, включително прислугата, разпределителите и конярите. Разнесе се слух, че „Двойната звезда“ (както беше поръчал той да го означат в афиша) е граф и милиардер и за него вече въздишаха ездачките, като преглъщаха слюнките си в мечти от ресторантно-бижутерно качество; вече питаха огледалото балерините, като всяка се надяваше да увлече блестящия оригинал, и се препираха с пяна на устата — коя от тях той ще купи по-скъпо. Клоуните измисляха как да размиват зрителя, като пародират новака. Пияницата съчинител Дебор вече стъкми за него няколко диалога, за което пиеше водка и дрънчеше със сребърни дребни монети. Помрачените от завист гимнастици, волтижори и жонгльори повтаряха на един дъх, до последния миг, че тайнственият гастролър е един шарлатанин от Индия, дето се е научил да действа малко с внушение, и му предсказваха фиаско. Опитваха се да разпространят известието, че техният съперник по арена е избягал престъпник. Съчиниха, че „Двойната звезда“ е нечестен картоиграч, бит нееднократно. На тях принадлежеше и интересната история за шантажа, с който уж бил обезоръжил смирилия се Агасиц. Но по същността на работата никой нищо не можеше да каже; димната спирала от сплетни се виеше, без да се докосне до центъра. Едничък само клоунът Арси, който обичаше да повтаря: „Аз знам и съм видял всичко, затуй не се учудвам на нищо“, подчертаваше особено своята фраза, когато се повдигаше разговор за „Двойната звезда“; но върху болното злъчно лице на клоуна се отразяваше бледа уплаха, че неговият беден живот може да бъде поразен от нещо, за което той се замисля с вълнение, изгубил сиромашкия си покой, добит с тежък труд от гримаси и натъртвания.

Още много и всякаква словесна смет — измислици, брътвежи, остроти, гаври и предсказания — заседна в ушите на разни хора по повод на гръмкия гастрол, но човек не може да подслушва всичко. В стълба прах подир копитата на Цезаровите коне не е важна отделната

прашинка; не е също тъй важен и отблясъкът от лъча, който препуска през лилавите вихри след бялото петно на златния императорски шлем. Цезар вдига прах... Прах и Цезар.

III

На 23 юни прозорчето на цирковата каса не се отвори. Надписът гласеше:

ВСИЧКИ БИЛЕТИ СА ПРОДАДЕНИ.

Въпреки високата цена бяха ги разпродали със светкавична бързина; с последните билети още на 20-ти бяха разиграли лотария, поради която те предизвикваха жесток спор между претендентите.

Един внимателен поглед, хвърлен тази вечер върху местата на зрителите, би забелязал малко необикновения състав на публиката. Така ложата на печата беше претъпкана, зад добавените столове блестяха пенснетата и яките на онези, които бяха осъдени стоешкoм да пристъпват от крак на крак. Беше също тъй пълна ложата на министъра. Там сияеше един нежен, прелестен свят от красиви очи и тънки лица на млади жени, от бяла коприна и скъпоценности, които горяха като полилеи върху фон от мундири и фракoве; така лунният водопад в кадифето на черните сенки струи и разискря своите бързеи. Във всички ложи, които ограждаха алената бариера в пъстър кръг, биеше на очи разкошът и сдържаността на нагиздената тълпа; като се смееха леко и свободно, говореха тихо, но отчетливо, тези хора разглеждаха противоположните страни на огромния цирк. Над арената блестеше и витаеше въздушна пустота, сключена високо горе от купола със синевата на вечерно небе, което гледаше в откритите стъклени отвори.

Над креслата се помещаваше физиономичната пъстрота на интелигенцията, търговците, чиновниците и военните; мяркаха се познатите от портретите лица на писатели и художници; чуваха се духовитата фраза, сполучлива забележка, изискан литературен обрат, сплетни и семейни спорове. Още по-високо на неразградените пейки

се притискаше улицата — непресеяната тълпа: онези, които тичат, крачат и минават с хиляди чифта крака. А над тях отвъд високата преграда, облепена с циркови плакати, на лакти, на пръсти, на бради и гърди, притиснати от теснотата, свивайки се шестостенно като медна пита, се потяха париите на цирка — галерията; като се мъчеха да си освободят поне за миг ръцете, те понасяха мъчението на задухата и сърцебиенето; по-спокойни в тая тъпканица изглеждаха лицата на хората по-високи от седем педи. Тук ядяха орехи; шумът от счупените черупки се смесваше със свирканията и безцеремонните провиквания.

Осветлението а *giorno*^[1], възбуждащо такава ярка светлина, че всичко, близо и далеч, беше като че намазано със светъл лак, потапяше срещуположната страна в блестяща мъгла, където, спираше ли обаче погледът, всичко се виждаше с отчетливостта на бинокъл — и лица, и изражения. Залян от светлина, от закрепените под тавана тапети, от медните тръби на музикантите, които шумоляха с нотите си между черните пюпитри, до пресните стърготини, с които бе застлана арената, циркът беше във властта на електрическите полилеи, които сееха весело опиянение. Човек, затворил очи, можеше по слух да набележи всички точки от пространството — скърцането на стола, кашлицата, сдържания полутакт на флейтата, думкането на барабана, тихия развълнуван разговор и шума, подобен на шум от вода, шумоленето от движенията и дишането на десетхилядния човешки заряд, внедрен отведнъж в напречния разрез на кръглото здание. Носеше се остър мирис на топлина, на конюшни, на стърготини при тънки парфюми — традиционният аромат на цирка, сроден с пъстротата на представлението.

Началото се бавеше; нетърпение обхвана публиката; по галериите няколко пъти, избухнали с неравен трясък, прокълняха аплодисменти. Но ето звънна и затрепера третият звънец. Издумка глухото сребро на литаврите, изрева тромбон, гръмна барабан; медта и струните в треперещото свирене на флейтите подеха войнствен марш и представлението почна.

[1] Както денем. — Б.пр. ↑

IV

За тази вечер дирекцията беше дала най-добрите сили на цирка. Агасиц знаеше, че към върха на планината водят стръмни пътеки. Той постепенно нагорещяваше душата на зрителя, като трупаше впечатление върху впечатление с пресметливо и строго разнообразие; благодарение на това зрителят трябваше да отдаде целия спастрен жар на душата си за увенчаващия край; в края на програмата фигурираше „Двойната звезда“.

Арената оживя: гимнастиците сменяха конете, конете — клоуните, клоуните — акробатите; жонгльорите и фокусниците следваха укротителя на лъвовете. Два слона, на които бяха вързани салфетки, вечеряха пристойно, седнали до покритата маса, и като хвърляха с княжеско движение на хобота „бакшиш“, се търкаляха на дървени сфери. Замисленото вцепенение на клоуните в момента, когато ги удряха по тила с гумен салам, предизвика не една мигрена в слабите глави, които заболяваха от смях. Още се почесваха и остроумничеха клоуните, когато един ездач с една ездачка на бели астурийски коне изскочиха и полетяха около арената. Това бяха вакх и една вакханка — в кожи от пантера, с венци и гирлянди от рози; полетели със силата на вятър, те изпълниха мимически сцена с балетен и акробатичен характер, после се скриха, като оставиха във въздуха блясъка и трепета на грациозно-палавите си тела, обзети от живописно движение. След тях, предшествувани от звука на тръба, излязоха и насядаха лъвове, като заглушиха с рева си оркестъра; един човек в черен фрак, като плющеше с камшика си, ги унизи, както искаше; пяна течеше от техните уста, но те валсираха и скачаха през обръч. Четирима гимнастици, люлеейки се под купола, се прехвърляха от един трапец на друг със страшни номера. Един японец фокусник измъкна от яката на трикото си тежка стъклена ваза, пълна с вода и живи риби. Жонгльорът доказва, че няма предмети, с които да не може да се играе, като ги подхвърляше във въздуха и ги ловеше, както лястовица мухите, без нараняване и пропуск; седем запалени лампи излетяха от ръцете му с лекотата на водоскок. В края на втората част

беше ездачът Ришли, който препускаше на пет червеникави белогриви коне и преминаваше стоешкoм от единия на другия тъй просто, както ние се преместваме от един стол на друг.

Звънецът възвести антракт; публиката нахлу във фoайето, пушалните, бюфетите и конюшните. Служителите разчистваха арената. През тези петнайсет минути племенницата на министъра Руна Бегуем, седнала в неговата ложа, погребва изцяло надеждите на капитан Гал, който впрочем не каза нищо особено. Той беше заговорил за любовта си още сутринта, но им бяха попречили. Тогава Руна рече: „Довиждане“, с твърде вразумителна студенина в израза, но ослепялото сърце на Гал не разбра нейния равен, спокоен поглед; сега, възползуван от това, че не ги гледат, той хвана отпуснатата ръка на девойката и леко я стисна. Руна, като отдръпна ръката си, без да трепне, се обърна към него, мушна брадичка в кадифето на креслото. Лека, светла усмивка легна като прелестна бръчица между нейните вежди и погледът ѝ каза — не.

Гал беше отслабнал много през последните дни. Левият му клепач нервно потрепваше. Той спря върху Руна такъв дълъг, отчаян и изпитателен поглед, че тя поомекна малко.

— Гал, всичко минава! Вие сте силен човек. Искрено ми е жал, че *това* се случи с вас; че причина за вашата скръб съм аз.

— Само вие можехте и да бъдете — рече Гал, който не виждаше нищо освен нея. — Аз не съм на себе си. Най-лошото е, че вие още не сте обичали.

— Как?!

— Тази страна на вашата душа не е докосната. В противен случай споменът за чувството може би щеше да отмести вашето сърце от мъртвата точка.

— Не знам. Но добре е, че нашият разговор преминава в областта на съображенията. Към това ще прибавя, че бих гледала на любовта като на нещастие, ако тя ме порази *без съдба*.

Руна спокойно обгърна с поглед редицата от ложи, сякаш искаше да разбере дали не се крие вече нейде това нещастие всред втрещените погледи на мъжете; но възхищението ѝ беше толкова омръзнало, че тя се отнасяше към него с презрителната разсеяност на богаташ, който прибира остатъка медни пари.

— Любовта и съдбата са едно... — Гал помълча малко. — Или... какво искате да кажете?

— Аз подразбирам изключителната съдба, Гал. Знам — Руна скръбно мръдна оголеното си рамо, — че за такава съдба... съм недостойна. — Високомерието на тази дума се скри в безподобна усмивка. — Но все пак искам съдбата ми да бъде *особена*.

Гал разбра по свой начин гордата ѝ мечта.

— Разбира се, аз не съм ви прилика — рече той с искрена обида и с не по-малко искрен възторг. — Вие сте достойна да бъдете кралица. Аз съм обикновен човек. Ала няма нищо, над което бих се поколебал, ако вие ми заповядате да го направя.

Руна сбърчи вежди, но се усмихна. Силната любов събуждаше у нея религиозно умиление. Когато Гал не я разбра, тя поиска да го приближи повече до душата си. Така добрите хора обичат, след като поокаят бедняка за неговия горчив дял, да се заемат с анализа на усещанията си на тема: „Добър човек ли съм аз?“ А на бедняка му е все едно.

— За кралица съм може би по-умна, отколкото трябва да бъда в нейния сан — рече Руна. — Нали познавам хората. Трябва да ви учудя. Онази съдба, с която бих могла да се срещна, без да я гледам надолу, едва ли е възможна. Вероятно не. Аз съм много славолюбива. Всичко, което мисля за това, е смътно и ослепително. Вие знаете как понякога действува музиката... Мене ми се иска да живея като в немлъкващите звуци на тържествена, прераждаща ме из основи музика. Аз искам вътрешното вълнуващо блаженство да бъде осмислено от власт, която не познава ни граница, ни колебания.

Руна произнесе тази малка, безсрамна изповед с грациозната простота на млада майка, която нашепва на заспиващото си дете сънищата на властелините.

— Екстаз ли?

— Не знам. Но думите съдържат повече, отколкото мислят за това хората, които съжеляват за безсилието на думите. Достатъчно, инак вие ще промените мнението си за мене в лош смисъл.

— Аз не променям мненията си, не променям привързаността си — рече Гал и като видя, че Руна се замисли, мълчаливо се загледа в нейния лек профил, като си припомняше, за пълнота на впечатлението, всичко, което знаеше за нея. На десетгодишна възраст тя беше

написала забележителни стихове. Седемнайстата и осемнайстата си година беше прекарала в околосветско пътуване и нейните екзотични рисунки бяха продадени при една голяма изложба на скъпа цена в полза на слепите. Тя не търсеше популярност от този род — не я обичаше. Свиреше великолепно; предричаха ѝ поред ту една, ту друга слава — тя не търсеше слава. В огромния ѝ дом човек можеше да минава от помещение в помещение с нарастващо чувство за властта на парите, одухотворена от художествена и разностранна душа. Независима и самотна, тя прекарваше живота си в душевно мълчание, без привързаности и любов, като разбираше само по инстинкт, но не от опит какво дава това още неизпитано от нея чувство. Тя знаеше всички европейски езици, изучаваше астрономия, електротехника, архитектура и градинарство; спеше малко, рядко излизаше и още рядко даваше приеми.

Този невъзмутим, студен свят беше затворен в съвършена черупка. По мекотата на линиите и израза си лицето ѝ беше лице на блондинка, но под блестящата вълна на черните ѝ коси даваше непостижимо съчетание на зной и нежност. Нейната напълно женствена, без сянка от крехкост фигура излъчваше свежестта и веселието на едно ясно тяло. Тя беше малко по-ниска от Гал; а той въпреки средния си ръст изглеждаше по-висок благодарение на еполетите си.

Гал — интелигентен воин с малко замъглено лице и меланхолни очи на добър човек, на които се опитваше понякога да придаде високомерен израз, — след като премисли за Руна Бегуем всичко, което му дойде на ума, обърна вътрешния си поглед към себе си, но като не намери там нищо особено освен здраве, обич, служба и точни навици, почувствува скръбта на смирението. Той не биваше да говори за любов. И все пак, когато удари третият звънец, като че дръпнат от трептението му за езика, той успя да каже: „Желая ви щастие...“ Краят на изречението: „в случай, че с мене...“ заседна на гърлото му. Той приглади мустаците си и се приготви да гледа представлението.

V

Последният номер преди излизането на „Двойната звезда“ се наричаше „Безсилие на оковите“. Състоеше се в това, че един широкоплещест, нисък човек бе вързан за ръцете и краката с много дебели въжета, омотан бе с тел; освен това сложиха на ръцете и краката му вериги. После го покриха с чаршаф; той се побъхта под него две-три минути и се изправи напълно освободен; оковите се търкаляха на пясъка.

Той си отиде. Настъпи дълбока, остра тишина. Музиката засвири и млъкна. Циркът нечуто дишаше. Заразително очакване проникваше от душа в душа, напрягаше чувствата; погледите, насочени към входната завеса, мълчаливо призоваваха обещаното явление. Музикантите прелистваха нотите. Минаха около пет минути; нетърпението се усилваше. Галерията отначало изръкопляска нестройно, после изведнъж се разрази в залпове от протестни ръкопляскания; средата от цирка я подкрепи; в партера разговаряха, махаха ветрила, усмихваха се.

Тогава, като накара отново да стихне шумът на нетърпението, на входа се появи човек на среден ръст, прав като пламък на свещ, с естествени и прости обноски; той се застоя за минута, излезе напред арената, стъпвайки меко и равномерно; спря, огледа се с усмивка, обгърна с поглед блестящата вдлъбнатина на цирка и вдигна глава, като се обърна към оркестъра.

— Свирете — рече той, след като помисли, тихо, но тъй ясно, че всички го чува, — свирете нещо бавно и плавно, например „Мексикански валс“.

Капелмайсторът кимна, почука и махна с палката.

Тръбите забоботиха встъплението; вятърът на мелодията се завъртя и обхвана сърцата с властта и отмереността на ритъма; звънът, трелите и пеенето пръснаха непостижимата магия на звука, в която празнично блести животът и нещо се прощава вътре в нас, насищайки всички чувства.

„Двойната звезда“ — какъвто се яви той пред погледа на зрителите в тази минута — беше човек на около трийсет години. Облеклото му се състоеше от бяла риза с пристегнати на китките ръкави, черни панталони, сини чорапи и черни сандали; широк сребърен колан обхващаше кръста му. Светло като купол чело се спускаше към тъмните очи с очертани тънки и високи вежди, които придаваха на остроото му лице израза на високомерна яснота, която виждаме в старинните портрети; на това бледно лице, изпълнено със спокойна власт, между сянката на тъмните мустаци и дупчицата на твърдата брадичка презрително се кривеше малка строга уста. Усмивката, с която влезе, беше двусмислена, макар и нелишена от равновесие, и пълна със скрито обещание. Косите му с цвят на бобър се къдреха слабо под тила във вдлъбнатината на шията, а отпред едва-едва се спущаха на челото; ръцете му бяха малки, раменете леко отдръпнати назад.

Той отстъпи към бариерата, тупна с крак и без да бърза, се затича с притиснати към гърдите лакти; така обиколи цялата арена, без да направи нищо особено. Но при втория кръг се чува възгласи: „Гледайте, гледайте.“ Двата главни прохода се натъпкаха със зрители: изскочиха всички служители и артисти. Стъпките на тичащия се промениха, той се движеше вече с гигантски скокове без видими усилия; краката му докосваха леко земята и сякаш не можеха да настигнат неудържимия устрем на тялото; вече няколко пъти през време на скока той просто ги движеше във въздуха, като че оттласкваше празнотата. Така препускаше той, завършил един кръг, после като пробяга по обикновения начин известно разстояние, отведнъж се издигна нагоре на височина един човешки бой и замря, спря във въздуха като на невидим стълб. Остана в това положение само малко по-дълго от естественото задържане при падане — съвсем малко, може би една трета от секундата, — но на везните на общото внимание това се отрази като падането на тежка гира срещу един грам, така необикновено се стори на всички загадъчното явление. Но не хладина, не горещ възторг предизвика то, а безпокойство на тайна възбуда: влезе нещо, намиращо се отвъд пределите на човешкото съществуване. Мнозина наскочаха; онези, които не бяха проследили в какво се състои работата, питаха, викайки сред вдигналата се врява съседите, какво се е случило? Чувствата бяха вече поразени, но още не

повалени, не катурнати; зрителите си разменяха забележки. Балетният критик Фогард рече: „Ето чудовищно издигане; от времето на Агнеса Дюпорт не е имало нищо подобно. Но в балета, всред фойерверка на другите движения, то не е тъй поразително.“ На друго място можеше да се чуе: „Аз съм виждал скоковете на негрите в Уганда; но те далеч не могат...“ — „Факирство, хипноза!“ „Не! Това става с помощта на огледала и светлинни ефекти“ — заяви някакво компетентно лице.

А през това време, като си отпочиваше или размисляше, по арената с предишния спокоен темп тичаше „Двойната звезда“, сеейки тревожни очаквания, които нарастваха неудържимо. Какво чакаше развълнуваният зрител? Никой не можеше да си отговори на това, но всеки беше като че сграбчен от невидими ръце и не знаеше ще го пуснат ли те или ще го хвърлят, бледнеещ от необяснима мъка. Това чувствуваха, както признаваха по-късно, дори маниаците на силните усещания, хората с изпитано хладнокръвие. На няколко пъти вече между дамите излиташе високо „Ах“, с по-сериозна отсянка, отколкото онези, с които украсяват това универсално възклицание. Галерията, която не разбираше нищо, ревеше „браво“ и си набиваше дланите. През това време в тълпата на цирковите артисти, заприщили изхода, настана движение; тези, видели много в живота си хора, бяха поразени не по-малко от зрителите.

Минали бяха вече около десетина минути, откак „Двойната звезда“ излезе на арената. Сега той увеличи скоростта, като, изглежда, се засилваше. Лицето му пламна, очите се смееха. И изведнъж един ликуващ детски вик се разнесе звънливо из цирка: „Мамо, мамо! Той лети... Гледай, той не се допира до земята с крака!“

Всички погледи отведнъж паднаха върху едва сега забелязаното. Сякаш пелена се свлече от тях; измамата от равномерно движение на краката изчезна. „Двойната звезда“ се носеше по въздуха на един фут от земята, като се издигаше все по-отвесно и по-високо.

Тогава внезапно, отвъд някаква неуловима черта, през която, прескочило и уплашено, се замята подкосеното внимание — зрелището излезе извън пределите на фокуса, стана чудо, тоест онова, което тайно очакваме цял живот, но когато то най-сетне блесне, готови сме да се развикаме или да се скрием. Като напусна арената, Друд се понесе във въздуха към полилеите, обхванал тила си с ръце. За миг цялата въображаема тежест на тялото му се предаде на вътрешното

усилие на зрителите, но също тъй бързо изчезна и всички видяха, че над галерията, под трапещите, лети, отметнал глава, човекът, като пресича от време на време кръглото горно пространство с плавната бързина на птица — сега той беше страшен. И сянката му, спускайки се по редовете, се мятеше долу.

Смутеният оркестър млъкна; един самотен обой изви фалшива нота и като прострелян прекъсна медния си вопъл.

Виквете „Пожар!“ не биха направили онова, което започна в цирка. Галерията зарева; крясъците: „Сатана! Дявол!“ усилваха вълната от паника, всеобщо безумие овладя хората; нямаше вече публика: изгубила връзка, тя се превърна в дива сбирщина, по главите на която, откъснал се от мощните вериги на разсъдъка, като кънтеше ясно и се зъбеше, препускаше Страхът. Мнозина в припадък на внезапна слабост или виене на свят сядаха, закрили лице с ръцете си. Жените губеха съзнание; някои от тях, задъхани, тичаха към изхода; децата ридяха. Навсякъде се чуваше трясъкът на балюстрадите. Бегълците, заприщили арената, се трупаха пред изходите, катурваха се едни други, като улавяха и отгласкваха предните. Сегиз-тогиз остър писък заглушаваше цялата тази адска глъчка; чуваха се стонове, ругатни, трясък от съборените кресла. А над цирка, над трапещите и блоковете, скръстил ръце, стоеше във въздуха „Двойната звезда“.

— Оркестър, музика!! — викаше Агасиц, който почти не съзнаваше какво прави.

Няколко тръби нададоха предсмъртен вопъл, който бързо утихна; затрещяха повалените пюпитри; естрадата опустя; захвърлили инструментите си, музикантите бягаха както всички. В това време министърът Даутовет, като потриваше мрачно костеливите си ръце и мръщеше побелелите си вежди, рече тихо на двама, влезли бързо при него в ложата, прилично, но незначително облечени хора: „Още сега. Без колебание. Поемам отговорност. Тази нощ лично при мене с доклад и никому ни дума повече!“

Двамата неизвестни изскочиха, без да се поклонят, и се смесиха с тълпата.

Тогава горе Друд запя високо. Сред вилнеенето гласът му прозвуча със силата на появил вятър; това беше кратка неизвестна песен. Само неколцина доловиха някои думи от нея:

Тоз друм без път...

Ритъмът пропадна в шума, но можеше да се помисли, че има още три стъпки, с мъжка рима на ясната дума „клир“. Отново не можеха да се различат думите, докато в паузата от шума те не свършиха със загадъчно и провлечено:

Зоващ в блестящия свят.

От ложата на министъра излезе на арената една девойка в рокля от бели копринени струи. Бледа, извън себе си, тя вдигна ръце и извика. Никой не чу думите ѝ. Тя се смееше нервно. Очите ѝ, блестяйки, летяха нагоре. Тя не виждаше, не разбираше и не чувствуваше нищо освен светлата бездна, пламнала върху развалините на този ден с чуден огън.

Гал се приближи до нея, хвана я за ръка и я отведе. Цялата треперейки, тя му се подчини почти несъзнателно. Беше Руна Бегуем.

VI

Когато, докоснал се отново до земята, „Двойната звезда“ се насочи стремително към изхода, паниката в коридора се усили. Всички, които можеха да бягат, да се скрият — изчезнаха от пътя му. Мнозина изпопадаха в блъсканицата; и той безпрепятствено достигна кулисите, взе оттам шапката и палтото си, а после излезе през конюшната в алеята на булеварда.

Той закри лицето си с шала и изчезна вляво, при светлината на уличните фенери. Едва се отдалечи и няколко безпощадни удара се стовариха върху раменете и главата му; в лъча на фенера блесна нож. Той се обърна; острието потъна в дрехата. Като се мъчеше да освободи лявата си ръка, за която бяха се хванали двамина, с дясната стисна нечие лице и рязко отблъсна нападателя; след това бързо се вдигна нагоре. Две ръце се откачиха; две други увиснаха на неговия лакът с остървението на разярен булдог. Ръката на Друд беше изтръпнала. Като се издигна над покривите, той видя нощната илюминация на улиците и се спря. Всичко това беше работа за една минута. Като се наведе, с отвращение разгледа сгърченото от ужас лице на агента, който, подвил крака, висеше на него в борба с припадъка, но припадъкът след миг го порази. Друд си изтръгна ръката; тялото полетя надолу; след това от дълбочината, затрупана от тропота на колела, излетя нагоре глух шум от падане.

— Ето той умря — рече Друд, — загина един живот и без съмнение една великолепна награда. Искаха да ме убият.

Той имаше предчувствие и то не беше го излъгало. Чакаше деня на гастрола си в цирка с усмивка и тъга — с неосъзнатата тъга на планинец, който се взира от върха към обширните мъгли на низините, където няма да долети звук. И ако се усмихваше, усмихваше се само на приятните невъзможни работи — на нещо като възхитен хор, който го мъчеше, теглеше и увличаше в кръга на радостно засияли лица: и какво има там, в оня свят, където той се рее и диша свободно? И не може ли натам да го съпроводи някой, закрил от страх очи?

Друд се носеше над градските светлини с гняв и тържество. Като не бързаше да се върне в къщи, той размишляваше за нападението. Змия се беше хвърлила върху орела. Заедно с това той съзнаваше, че е опасен. Ще се помъчат да го унищожат или ако не успеят, ще оградят жизнения му път с вечна опасност. Неговите цели са неразбираеми. Освен това самото му съществуване е абсурд, нетърпимо явление. Има положения, ясни без тяхното логическо развитие: Венера Милоска в бакалница; сандък с кълбовидни мълнии, изпратен по железницата; взривове на разстояние. Той си спомни цирка — толкова ясно, че във въздуха сякаш отново блесна светлината, при която се бяха разиграли във всичкото им безобразие сцените на тъмното изстъпление. Единствената утеха бяха вдигнатите нагоре с вик на победа ръце на неизвестната жена; и той си спомни стадото домашни гъски, които крякаха, щом видеха дивите си братя, летящи под облаците: една гъска, източила шия, като биеше конвулсивно крила, поиска също да се издигне нагоре, но масата ѝ я задържа.

Приближи се свистене на пера; една нощна птица се блъсна в гърдите му, забъхтя се в неговото лице и като издаде стон на ужас, хвъркна, изчезна в тъмнината. Друд премина чертата на града. Над пристанището той пресече лъча на прожектора, като съобразяваше, че сега сигурно ще изтъркат огледалото или очите си от гледане, да не би да им се е привидял върху фона на бреговите скали човешки силует. Действително в крепостта стана нещо, тъй като лъчът заразсича тъмнината по всички посоки, попадайки главно в облаци. Друд възви назад, като се развличаше от обикновената игра; той насели своя път с въздушни ладии, откъдето се чуваше шепотът на влюбените двойки; те се плъзгаха към сърпа на луната, в неговия сребърен тюл, който хвърляше върху килимите и цветята своята тънка белота. Техните кормчии, весели малки духове на въздуха, свили крила под мишница, теглеха корабното платно. Той чуваше смях и дрънкане на струни. Още по-нависоко се простираше тържествена пустота, където от милиарди мили се насочваха във втръченото му око иглите на звездните лъчи; по тях като ученици, които се спущат по перилата на стълбата, сновяха арапи с издути кореми, блъскаха се, гримасничеха и се поваляха като маймунчета. Всички звуци, които се издигаха от земята, имаха физическо отражение; високо летяха коне, влачейки призрачна карета, натъпкана с весела компания; димът от цигарите замъгляваше звездния

лъч; коларят, размахал камшик, ловеше паднал цилиндър. Встрани се плъзгаха осветените прозорци на трамвая, зад който един господин четеше вестник, а един фронт смучеше бастунчето си, загледан в миловидното лице на своята съседка. Тук и там виснеха балкони, прорязани от светлината на вратите, увити със зеленина, която позволяваше да се види крайчеца на пантофка или опасния блясък на очи, блещукащи като в засада. Тичаше един въздушен вестникар и размахваше връзка вестници; една котка стремглаво се прехвърли по невидими покриви, разхождащите се спираха над града и се кланяха взаимно в топлата тъмнина.

Щом Друд се умори, тази игра се пръсна като рояк комари, над който е плиснал дъжд. Той приседна на фронтоната на часовниковата кула, часовникът на която отдолу изглеждаше озарено кръгче, голямо колкото чиния, а отблизо представляваше една два сажена голяма амбразура, покрита със стъкло, дебело три-четири дюйма, с дълги един аршин железни цифри. Зад стъклото с грохот се движеха зъбчати колела и вериги; в ъгъла седеше и си пиеше кафето машинистът с ивица кал по небръснатата буза; сред инструментите, пакетите кълчища и кутиите с масло димеше печката, на която вреше кафеничето. На оста отвън на стъклото две огромни стрелки посочваха един часа и десет минути. Оста трепна, стрелката, която показваше минутите, изскърца и падна един фут по-долу, като отбеляза единайсетата минута. По корнизите се тълпяха в редици сънливи гълъби, гукаха и скърцаха с клюна си. Друд се прозина. Циркът и нападението го измориха. Той дочака, когато камбаните на часовника, отбелязвайки един и четвърт, прозвъниха един такт от старинна мелодия, и се устреми към хотела, дето живееше временно.

VII

Напразно търсиха гражданите на другия ден в страниците на вестниците описание на загадъчното събитие; силата, която действа от незапомнени времена с перо и заплаха, разпрати из редакциите тайно окръжно, което предписваше „да се забрави“ необикновеното произшествие; забраняваше се да се споменава за него под страх от спиране на вестника; никакви обяснения не бяха дадени по този повод и редакторите върнаха на авторите дългите им статии — плод на безсънна нощ — украсени с най-примамливи заглавия.

А през това време слуховете достигнаха такъв размах, добиха такива размери и очертания, при които изчезваше вече самият смисъл на произшествието, също както гигантска и безформена става сянката на човека, когато той се приближи досам фенера. Очевидците разпространиха впечатленията си по всички кътчета и всеки ги предаваше така, че другите имаха за какво да поспорят с тях — най-добро доказателство за своеобразието във възприемането. В историята с Друд творчеството на масата, на което сега, както се чува, извънредно залягат, се прояви с неудържимостта на истеричен припадък. Наистина дребнавият скептицизъм на образованата част от населението пусна едно тънко „но“, в дълбокомислената безсмисленост на което съответно настроеното ухо чуваше множество най-остроумни обяснения. На това „но“ като на цев се намотваше пъстрата нишка на тривиалната енциклопедия. Един привеждаше хипнотизма, факирството, друг чудесата на техниката; позоваваха се и на едновременните фокусници, които са създавали непостижими чудеса с хитроумна машинка в хастара. Не бяха забравени нито кинематографът, нито вълшебният фенер, нито знаменитите автомати: механичният човек на Вебер беше надиграл най-изкусните шахматисти на своето време. Поради това, че всяко събитие прилича на кълбо, покрито със сложна рисунка, очевидците си противоречеа един на друг, не си схождаха в описанието на произшествието, тъй като всеки виждаше само обърнатата към него част от кълбото с извънредна прибавка от фантазия или пък в желанието си да пораз

със суха точност отнемаше подробностите; по такъв начин самата очевидност ставаше наполовина спорна. Ала „гласът божий“, тоест известията от конюшните и галериите, празнуваше богат пир, като се кичеше с всичко, което има глупаво в човека, когато той поиска небивалици и сам почва да ги съчинява. Тези известия създаваха легендата за дявола, който излязъл на бял кон; по точните сведения на други, дяволът беше похитил едно девойче и беше отлетял с него през прозореца; трети добавяха, че детето се превърнало в страшна старица. В разрез с тази дивотия изплува слухът за ангелите, които запели над главата на публиката за края на света, но всички бяха най-много склонни да приемат обяснението, дадено от бюфетчията на „Ниагара“, че дошлият грък изнамерил летателна машинка, която може да се държи в джоба; гъркът излетял от цирка на улицата и паднал, защото в машинката се счупил един винт. Венец на цялата тая бърканица беше потресаващото известие за посещението на орляк летящи мъртъвци в цирка, които пили, яли, после почнали да безобразничат, като събаряли шапките на зрителите и им викали на неизвестен език необикновени думи.

Едно малко огнище от този кипез на слухове представляваше на 24-ти сутринта в девет часа кухнята на хотел „Рим“. Тук, около масата, в средата на която се издигаше пара от една огромна тава с овнешко, един лакей и готвачът водеха горещ спор; слушаха ги камериерките и готвачката; чираците на готвача гримасничеха, перкаха се с пръсти един друг по главата до печката и все пак смогваха през това време да слушат разговора. Макар и да не беше ходил в цирка по липса на билети, лакеят цялата вечер се беше навъртал пред входа между несретниците, които напразно се бяха надявали да умилостивят разпоредителя с цигара, или, издебнали момента, да се промъкнат вътре.

— Глупости! — рече готвачът, като изслуша описанието на всеобщото бягство на зрителите. — Макар и да си го видял със собствените си очи, това, както казваш сам, не е станало.

— Лесно е да се каже „глупости“ — възрази лакеят, — повтаряй „глупости“, каквото и да чуеш. Противно е да приказва човек с тебе... Ако мислят, че лъжа, нека имат смелостта да ми кажат това право в лицето.

— А какво ще стане тогава? — попита войнствено готвачът. — Право в лицето ли?! Ето аз ти казвам право в лицето, че лъжеш.

— Аз? Да лъжа?

— Ех, ако не лъжеш, съчиняваш, това е едно и също, а ако искаш да знаеш истината, ще ти обясня: всичко е станало за това, защото се съборили стълбовете. Това аз, разбира се, не съм видял, но мисля, че е достатъчна и такава дребна работа. Галериите са на стълбове, не е ли така? А щом там са се натъпкали три пъти повече зрители, отколкото е редно, подпорите са се счупили.

— Какво общо имат тук подпорите — възрази, изпотен от отчаяние, лакеят, — когато побягна пълна улица народ, вратите трещяха и аз сам чувах виковете. Освен това разпитах мнозина; струва ми се, че е ясно.

— Глупости! — рече готвачът. — Щом ти счупят краката, и ти ще завикаш, без да знаеш сам какво. Случва се, че от уплаха човек се побърква и започва да плеши всевъзможни глупости.

— На всички е известно, че вие сте невярващ — записка камериерката в това време, когато нейната другарка и готвачката, разтворили усти, трепереха в припадък на остро любопитство, — а аз още като мъничка съм видяла такова нещо, че ако ме помолите да ви разкажа за това нощем за нищо на света няма да се реша. Дохожда при нас един човек — работата беше през нощта — и ни моли да пренощува...

— И аз помня добре — пресече я лакеят — как излезе от вратата солиден, учтив господин. — „Какво е станало там?“ — попитах го аз и виждам, че е силно развълнуван; той ми рече: „Не търсете суетни развлечения. Аз видях как се всели в човека демон и го издигна във въздуха. Молете се, молете се!“ И си отиде, като помахваше ей тъй с ръка. Казвам ви, само жестът на ръката му изразяваше тези неща!

Преди готвачът да каже „Глупости!“, камериерката, страхувайки се, че разказът ѝ ще потъне в ожесточението на спорещите, издигна гласа си с един тон по-високо и заговори по-бързо:

— Чувате ли? Казах, че този човек поиска да пренощува при нас; баща ми помърмори, но го пусна, а на другия ден мама му каза: „Какво, не бях ли права?“ — Тя не искаше да го пуснем. А какво излезе? В нашата къща имаше празна стая, дето никой не живееше; там туряхме обикновено зеленчука; там държеше баща ми и струга. В

тази стая сложихме да спи нашия скитник. Аз като сега го виждам: висок, дебел, беловлас, лицето му гладко и едно такова розово, като на Бетси или моето, когато не ме дразнят. Макар да бях малка, ясно виждах, че у стареца има нещо подозрително. Когато той се прибра да спи, промъкнах се до вратата, надникнах през дупката на ключалката и... можете ли да си представите какво видях?

— Не, не! Не казвайте! Не казвайте! — възкликнаха жените. — Ах, какво ли пък сте видели там?

— Той седеше на чувалите. Аз и сега цялата треперя, както тогава. — „Обожаеми мои членове! — рече той и откачи десния си крак. — Мои любезни крайници!...“ Тогава — ей богу, аз сама видях това — махна и постави до стената левия крак. Коленете ми се подкосиха, но аз гледам. Гледам, а той сваля едната ръка, окачва я на гвоздея, сваля другата ръка, слага я ей така, небрежно и... и...

— Какво!? — подхванаха слушателите.

— И преспokoйно си сваля главата! Така на! Туп на коленете!

Тук, желяейки да изобрази ужасния момент, разказвачката се хвана за главата, изпулила очи, после с вид на изнемощение, предизвикано от тежкия спомен, нагледно отпусна ръце и се изправи, като си пое дъх.

— Хайде де, ти лъжеш — рече готвачът, чийто интерес към разказа явно изчезна, щом камериерката лиши просяка от втората му ръка. — Че с какво е свалил главата си, щом не е имал ръце?

Камериерката го обгърна с ледените си очи.

— Отдавна забелязвам — възрази хапливо тя, — че вие се държите като азиатски паша и нямате нито капчица уважение към жената. Кой ви е вгълпил в ума, че старецът е бил без ръце? Аз казвам, че имаше ръце.

Умът на готвача се замъгли; той махна безсилно с ръка и плю. В този миг влезе, гледайки над огромните си очила, един човек с престилка и плъстени чехли. Това беше прислужникът от горния етаж.

— Чудно нещо — рече той, без да се обръща към никого отделно, но като обгръщаше всички поред с мрачен, нетукашен поглед. — Какво ли? Аз казвам, че това е чудно нещо, както и доложих за това през нощта на управителя.

Тогава настъпи пауза.

— Какво е това чудно нещо? — попита лакеят.

— Като си спомня, тръпки ме побиват — рече прислужникът, когато новата пауза достигна неприятни размери. — Слушайте. Днес в два часа след полунощ, след като почистих всички обуца, минах покрай стая 137 и като забелязах, че вратата не е затворена, а притворена — почуках; не по работа, а така. Малко ли неща могат да станат. Там беше тихо. Влязох, убедих се, че квартиранта го няма, заключих вратата, а ключа сложих в джоба си, после го окачих на дъската. След като се забавих горе около пет минути, отново слязох долу и тъй като пътят ми беше покрай същата тази 137, видях, че дръжката на вратата се люшна. Някой отвътре се опитваше да отвори вратата. Аз се приближих тихо до нея и замрях — още веднъж се дръпна дръжката, после се зачуха стъпки. Тогава надникнах през дупката. В антрето имаше светлина и аз видях гърба на един отдалечаващ се човек. Пред завесата, като я отдръпна, той се спря и се обърна, но това беше не някой чужд човек, а същият този Айшер, който живее там. След пет минути, не повече, той се изкачи по стълбата в коридора, откачи ключа и влезе в стаята си.

Като изложи тези обстоятелства, прислужникът отново огледа поред широко разтворените уста и добави:

— Разбирате ли?

— Дявол да го вземе! — рече лакеят, като погледна ехидно готвача, който този път не извика „глупости!“, а само горчиво поклати глава над парчето овнешка лой. — Че как е могъл да се озове вътре в стаята си?

— Ако не е влязъл през балкона, тогава само в образа на комар или муха — обясни прислужникът, — дори мишка не може да се провере през дупката на ключалката.

— А какво каза управителят?

— Той каза: „Хм... само че, питам се, дали не ти се е привидяло?“ Но аз видях как той леко се завтече нагоре, сигурно да погледне сам през дупчицата; а като слизаше обратно, лицето му беше три пъти по-дълго.

На туй място всички почнаха да обсъждат поведението и личността на тайнствения квартирант.

— Той рядко е в стаята си — рече прислужникът, като си спомни, че Айшер предпочете стая на горния етаж, макар тя да беше по-лоша от свободните стаи в долните етажи. Бетси пропя:

— Сериозен млад човек, рядко кротък и учтив; никой не е чул досега от него забележки, дори когато забравиш да минеш с четка по стаята му или, застанала пред огледалото, се забавиш да се явиш при звъна на звънеца.

Никой не знаеше с какво се занимава той, никой не беше го посетил. Чуваха го понякога как разговаря сам със себе си или, загледан в някоя книга, се смее тихо. Безполезно е да му поставяш пепелница, защото угарките, все едно, се търкалят по пода.

През това време лакеят сякаш изпадна в транс: все по-съзерцателно, по-значително и разсеяно ставаше неговото лице и все по-високо издигаше очи към потона, дето бодро бръмчаха мухи. Възможно е тези насекоми да изиграха за него ролята на легендарната Нютонова ябълка, дали на разпокъсаната плячка на ума му кристална връзка; като вдигна ръка, за да привлече вниманието, той впери начумерен поглед в сипкавия нос на готвача и със слаб глас, зад който в подобни случаи стои горда увереност, че казаното ще прозвучи по-поразително от гърмовит вик, бавно рече:

— А знаете ли вие кой е квартирантът на стая 137, кой е този човек, който влиза в стаята си без ключ, кой е именуемият Симеон Айшер? Да, кой е той — знаете ли вие това? А ако не знаете, желаете ли да знаете, или не желаете?

Стана ясно, че желаят всички, но че някои не харесват, когато човек се превзема, вместо да каже направо.

— Направо?! — възкликна лакеят. — Ето тогава! — Той стана, обърна нагледно стола и като протегна дясната си ръка към гевгира за прецеждане на макарони, извика: — Човекът, който влиза без ключ! Човекът, който иска непременно да му дадат горно помещение! Човекът, за когото никой не знае кой е — този човек е оня, който летя в цирка!

Чу се женско „Ах!“ и шумът на учудването заглуши раздражения протест на готвача. В тази минута се втурна един слаб малчуган, като още отдалеч махаше с ръка на Бетси да дойде при него и викаше: „Вървете по-скоро, вика ви управителят.“

— Според вас, всички са мошеници! — извика Бетси, излизайки тичешком с момчето, засегната в своите симпатии. — Може би вие летите, а не Айшер!

VIII

В буйството на човешките отношения пробягва бърз и тънък лъч от студена светлина — фенерът на полицията. Когато прислужникът съобщи на управителя на хотела, че в стая 137 подскачала дръжката на вратата отвътре — лъчът на фенера внимателно се спря върху лицето на управителя и като блесна повелително, го повика при ръката, която държеше фенера. Ръката отдалеч изглеждаше обикновена ръка в маншета, с униформени копчета, но отблизо изрази целия човек, който я притежаваше. Пръстите ѝ бяха твърди и плоски. Тя лежеше като каменна върху ъгъла на голямата маса. Фенерът изчезна, замени го светлината на ярката зелена лампа.

Нощта свърши; тази светлина също изчезна, отстъпила пред блясъка на ранното слънце, в който Бетси се яви пред изпитателните и равнодушни очи на управителя на хотела. Той взе острия тон на крайно неудоволствие:

— Вие прислужвате на горния етаж и така немарливо, че срещу вас почнаха да постъпват оплаквания. Това не ми харесва. Изслушах неприятни неща. Приборите не са почистени, мебелите са наредени нехайно, поднасяте тъпи ножове, разплисквате кафето и чая, донасяте смачкани салфетки. Досега не съм ви правил забележки, като съм смятал това за обикновена небрежност, но днес реших най-сетне да свърша с леността и безобразията.

— Господине — рече поразената девойка, — извинете, честна дума, абсолютно нищо не разбирам. Грехота е да ме обиждате така... — Тя повдигна престилката си, като я тикаше в очите си. — Аз така се старая неуморно, че нямам нито минута свободна за себе си. Сигурно са изключкарствували пред вас. Кой ви се е оплакал? Кой? Кой?

— Който и да се е оплакал — аз вярвам на почтените квартиранти и смятам крясъците ви за истерика. Не се мъчете да се оправдавате. Впрочем аз измислих наказание, което едновременно ще ви бъде урок и ще ми даде възможност да се убедя верни ли са оплакванията. От този час, преди да занесете нещо по стаите, благоволете да ми покажете чиниите, ястията и напитките; аз сам ще

видя правите ли както трябва онова, което трябва да се прави; а освен това, като прекратявам нашия разговор, ви предупреждавам, че следния път няма да се отървете евтино.

Камериерката излезе с натезало сърце, в сълзи и горчиво недоумение, като си обясняваше по своему заяждането.

„Той ме задиряше — реши тя, — изпощипа ми целите ръце, но без полза и сега си отмъщава, да бъде проклет — аз ще му занеса да прегледа не само чиниите, а всички килими и така ще ги тръсна пред носа му, че да изгълта пет-шест фунта прах.“

Като изобличи простодушно по такъв начин отношенията си към килимите, тя се изкачи горе, преследвана от звънциите. На сигналната дъска изскочиха три номера и между тях номер 137; като огледа цифрите, Бетси усети лек, пълен с любопитство страх, навеян от брътвежите в кухнята. Двама от квартирантите поискаха сметката си и файтон; гласът от номер 137, след като се осведоми през завесата на вратата колко е часът, съобщи, че не е още облечен, поиска кафе и чашка ликьор; после Айшер се прозина.

„Да не си се оплакал ти? — помисли Бетси, като си припомни как прибираше стаята вчера малко набързо. — Ти си фалшива душа, щом се държиш така, като че нищо не е било; добре, ще ти дам да разбереш как умея да отговарям с достойнство.“

Споменът за някои други грешки внуши на подозрението ѝ стоманена увереност.

„Все пак той е красив и кротък като ангел; първия път може би ще трябва да му се прости.“

И с тон на насилствено оживление, в което по мнението ѝ прозираше скръбен укор, тя отговори, че часовникът показва седем и половина, че всеки се облича, когато иска, а кафе тя ще донесе веднага.

— Прекрасно — рече Айшер, — вие, Бетси, не сте прислуга, а съкровище. Много съм доволен от вас.

Бетси поиска да каже на Айшер за мъмренето на управителя и да го попита дали не ѝ е докарал той тази беда, но в последните думи ѝ се стори, че чува лека гавра. Тя изплезе език и доволна от това, че актът на отмъщението е скрит от завесата на вратата, рече кисело:

— *Страшно* се радвам, господин Айшер, когато имам удоволствие да ви угодя. — И излезе, решила твърдо занаяпред да държи заключено сърцето си.

Тя слезе долу, където готвачът пред печката с бял калпак вече вълшебствуваше сред облаци пара. Като взе подноса с кафето, Бетси се възви към бюфетчицата, който и капна в мъничката като полско звънче чашка огнено течно кадифе, и полетя към управителя. Тя реши да го накаже с оглушителни удари по вратата, но за нейно учудване управителят отвори веднага, щом тя почука.

— А! — рече той, като обгърна с бегъл поглед подноса. — Каква е тази кисела физиономия? Дайте го насам. Аз ще видя подноса при светлината на прозореца. Почакайте. — Той се отдалечи, като движеше над кафеничето пръсти, сякаш посолваше хляб и след минута излезе и подаде с усмивка подноса на камериерката. — И тъй, помнете: спретнатостта и чистотата са най-доброто украшение на жената.

Излишно е да казваме, че сервизът, винаги чист, блестеше сега ослепително. Като промърмори: „Учете жена си.“ — Бетси излезе и занесе кафето в 137-ма стая.

Друд се протягаше и сърбаше от бялата, украсена със злато чаша. Зад разтръгнатите завеси в прелъстителната чистота и свежест на ранното утро блестеше пред него яркият балкон.

„Изглежда, трябва да се махам отгук. Вече нещо ме кара да се вслушвам в тези стени.“

Но лекият прах, вдигнат от тайната работа, не засегна дишането му и размишлението му се съсредоточи върху сензацията. Макар градските вестници да бяха отминали историята с пълно мълчание, той още не знаеше това. Неговото вътрешно зрение навести всички кътища на света. Той виждаше как се носят по телеграфните жици, в пощенските пакети, на червените езици и в сивите мозъци ококорени, вятърничави известия, пицейки от нетърпение да се пласират колкото се може по-скоро на друга жица, на друг ум, пакет и език и как, подобно на човекоядец, ги гълта жадно Легендата, обвита с парцаливия плащ на Бъркотията, рождена сестра на всяка история.

Гърмът проехтя в обстановка и при условия, които неизбежно ще се явят начало на отрицание. Места като цирка не са твърде авторитетни; всяко впечатление от едно платено зрелище се разглежда във времето и на разстояние като изкуствено; усмивката и шегата са неговата вечна участ. Съществуват и ще съществуват явления, призрачни без всекидневието: за тях ще послушат и ще поприказват, но ако не се повторят — не им хващат вяра повече, отколкото на

честната дума, веднъж вече нарушена. Събитието в цирка, изопачило окраската и формата, ще умре като смътно ехо, разкъсано от всевъзможни слухове на съставните си части, от които най-главната — човекът без крила под небето — ще стане мимолетна измислица, жертвувана в безполезния разговор за чудесата, непосилни за човешката натура. И може би само някой изостанал любител на сънища, облаци и птици ще се замисли над страницата на някое празно списание с трепета на лека мечта; ще затвори книгата и разсеяно ще погледне наоколо.

Но ако... — Друд повдигна натезжала глава, като сложи възглавницата по-горе, — ако реша да живея открито, науката ще бъде обхваната от гърчове. Чувам вече хилядата хиляди доклади, прочетени в душната баня на огромните аудитории. Там ще се помъчат да внушат игривата мисъл, че разглежданото явление е по същината си в съгласие с разните закони, че то е непредвиден акорд на сили, достъпни за изследване. А в тишината на кабинета, мъжествено ограден с купища книги, някакъв смутен, беловлас човек, преживял живота си с гордо вдигната глава, в слава и уважение, ще почне да търси между страниците криволичетата пътека, по която може да се влезе вътре в този, погълнал просмуканата с пот система „акорд“, докато не се убеди в безплодността на усилията и не махне ръка с думите: „Хикс. Извън науката. Илюзия“ — като празния остроумник, който доказал, че Бонапарт не е съществувал никога.

И пред него с яснотата, която има напрегнатото зрение, израсна един кръг от белобради мъже с мантии и перуки, които, хванали си един другиму езиците, се мъчеха да извикат нещо решително. Тогава Друд разбра, че заспива и гине, но този печален момент на уязвено съзнание потъна тутакси в слабост; той повдигна с усилие клепачи и подчинявайки се на някаква съдбоносна леност, отново ги затвори. В синята тъмнина заплаваха лъчисти петна; те угаснаха и лицето на заспалия побледня.

Последица на всичко това бяха малкото безработни хора, събрани пред входа на хотела, откъдето четирима санитарии изнесоха на носилка едно неподвижно тяло, завито в платно. Лицето също така оставаше покрито. Управителят, който присъствуваше на тази сцена, в отговор на съболезнователните въпроси каза, че отвеждат един болен, който е заболял неочаквано и тежко; нещастникът е загубил съзнание.

— Може би обикновен нервен припадък — рече той. — Впрочем аз не съм лекар.

През това време сложиха болния в колата, служителите насядаха вътре, а на капрата, до кочияша, седна един блед човек с очила и сиво лице. Той пошепна нещо на кочияша. Кочияшът потегли в пълен тръс, заподканя конете и колата, завила зад ъгъла, се спусна към затвора.

IX

На следния ден вечерта Руна посети министъра, своя вуйчо. Беше вече единадесет, но Дауговет я прие. Той изрази само учудването си, че тя, неговата любимка, сякаш нарочно е избрала такъв час с цел да съкрати удоволствието му.

Тя рече:

— Не, вашето удоволствие, вуйчо, може би ще се увеличи във връзка с онова, което съм донесла. — И тя се разсмя, а от смеха ѝ се засмя цялата ѝ хубост, равна на откровение.

Хубостта разхубавява и онези, които я съзерцават; всичките ѝ отсенки и светлини ще предизвикат подобни на тях чувства, а всичко заедно ще се развълнува и ощастливи. Но още по-неотразимо действа съвършенството, когато е въоръжено със съзнанието за своята сила. Само като се отдалечим, можем да се борим с него, но и тогава му е осигурена част от победата — усмивката на замислеността.

Затова, имайки предвид всички средства за постигане на целта, хубавицата девойка се беше облякла като за бал, в блестяща деколтирана рокля, която напомняше лятно цвете. От дантелите се подаваха нежните ѝ бели рамене; оголените ѝ ръце дишаха с плавността и чистотата на очертанията си; лицето ѝ се усмихваше. В тънките ѝ вежди имаше някаква мила волност или по-скоро нервност на линията, която придаваше на погледа ѝ своеобразен израз на капризна откровеност, като че казваше постоянно и на всички: „Какво да правя, щом съм тъй невъзможно, непростително хубава? Примирете се с това, помнете и простете.“

— Дете — рече министърът, като я покани да седне, — аз съм старец и ви се падам роден вуйчо, но трябва да призная, че за правото да ви гледам с очите, па макар и на Гал, охотно и с отвращение бих върнал на съдбата властническия си мундир. Жалко, че нямам такива очи.

— И аз не вярвам на слепите, затова ще заприказвам за вашата сигурна, трайна любов към книгите. Не сте ли изменили на привързаността си?

Дауговет се оживи — нещо, което се случваше с него винаги, щом засегнеха този въпрос.

— Да, да — рече той, — сега ме занимават „Епитафиите“ от 1748 г., издадени в Мадрид под инициалите Г. Ж.; два екземпляра са продадени на Верфест и Гросман, аз закъснях, макар че за единия екземпляр има надежда: Верфест е съгласен на преговори. Ала — той погледна книгата, която държеше Руна — не сте ли вие фея и не държите ли в ръцете си скъпоценността на Верфест?

Министърът преминаваше на ти в онези случаи, когато искаше с това да даде да се разбере, че разполага свободно с времето си.

— Признавам, твоето тържествено, вътрешно озарение и твоите загадъчни думи за радостта ми внушиха тази свръхестествена надежда. Все пак понякога ми е жал, че чудесното съществува само във въображението.

— Не, не са „Епитафиите“. — Руна бегло погледна своята книга. — Както щете, но онова, което видяхме с вас в цирка, е чудо. Аз не го разбирам.

Министърът, преди да отговори, помълча, като обмисляше думите, с които може да подчертае нежеланието си да говори за удивителния случай и странните думи на Руна.

— Аз не разбирам — какво има да се разбира? Впрочем ти се уплаши, изглежда, повече от всички. Откровено казано, съжалявам, че бях в „Солейл“. Неприятно ми е да си спомня за сцените, на които бях свидетел. Що се отнася до самия факт или, както ти се изразяваш, „чудо“, ще кажа: хитрините на цирковите чародеи не ме прелъстяват да правя разбор върху тях по същност, още повече че на моята възраст това е опасно. Току-виж съм разтворил през нощта „Хиляда и една нощ“. Очарователната свежест на старите книги напомня виното. Но какво е това? Ти малко си поотслабнала, мила моя?

Тя си спомни какво беше преживяла през тези два дни, обсебена от желанието да намери човека, който беше запял под купола на цирка. В напитката, с която тя се мъчеше да уталожить дългата жажда, този старец, вуйчо й, беше сипал отрова. Затова лицемерието на Дауговет я възмути; скрила гнева си с разсеяна усмивка, Руна рече:

— Отслабнах, но причина за това сте вие. И бих отслабнала още повече, ако нямах в ръцете си тази книга.

Министърът повдигна вежди.

— Къде е ключът към загадките? Обясни. Аз вече ставам наполовина сериозен, тъй като ти ме тревожиш.

Девојката сложи шеговито ветрилото си върху ръката му.

— Гледайте ме в очите, вуйчо. Гледайте ме внимателно, докато не забележите, че у мене няма желание да се забавлявам, че съм настроена необикновено. — Действително очите ѝ съсредоточено заблестяха, а полуотворената ѝ уста, досегната от играта на смеха, потрепваше с кротък и пленителен израз. — Убедително ли говоря? Виждате ли, че ми е добре? В такъв случай помъчете се да проверите способни ли сте да понесете удар, сътресение, мълния? Именно мълния, без да изгубите съня и апетита си?

В думите ѝ, в звънливата неравномерност на гласа ѝ се счуваше тържество на шеметна тайна. Министърът я гледаше мълком, следвайки с неволна усмивка всички тънки лъчи от играта по прекрасното лице на Руна, с предчувствие, че пристъпът крие нещо значително. Най-сетне вълнението ѝ му се предаде; той бащински се наведе над нея, като сдържаше тревогата си.

— Но, боже мой, какво има? Остави ме да се опомня! Аз винаги съм се владеел достатъчно.

— В такъв случай — рече важно девојката — какво мислите за покупката на Верфест? Има ли надежда „Епитафиите“ да засияят във вашата колекция?

— Мила, ако не се смятат за надежда твоите странни въпроси, твоята екзалтация, няма, няма почти никаква. Наистина аз заинтересувах един твърде ловък комисионер, същия, който размени на Грей златния свитък на Ведите от XI столетие срещу катехизиса с бележките на Лъв VI, като увери притежателя, че скъпоценният ръкопис носи нещастие на собственика му, да, аз съблазних този посредник със солидни обещания, но Верфест, изглежда, има по-изгодни предложения от моите. Признавам, този разговор ме вълнува дълбоко.

— В такъв случай — въздъхна весело Руна — ще трябва да забравите „Епитафиите“!

— Как?! Ти ми съобщавах само това и ме караш да се плаша.

— Не аз се колебая дали ще ви утеши нещо, равноценно на „Епитафиите“, което също както тях или още по-силно от тях ви привлича, от което бихте се увлекли и огладили бръчките си?

Министърът се успокои и се въодушеви.

— Така, всичко ми е ясно — рече той, — изглежда, библиоманията е твоето най-последно увлечение. Добре. Но от това трябваше да почнеш. Аз ще назова ценности, тъй да се рече, неподвижни, защото те са фамилно достояние. Истинският, но не всемогъщ любител мисли за тях с платоническо умиление на влюбен старец. Ето ги: „Обяснение и тълкувание на Апокалипсиса“ от Нострадамус, 1500 година, собственост на Ванс; „Дон Кихот, великият и непобедим Ламаншки рицар“ от Сервантес, Виена, 1652 година, притежание на Дориан Кембъл; изданието изцяло е изгоряло освен един екземпляр. После...

Докато той говореше, Руна, навела глава, прекарваше замислено пръсти по обрязания край на своята книга. Тя го пресече:

— Какво бихте казали, ако ви подарят „Обяснение и тълкувание на Апокалипсиса“? — осведоми се невинно тя. — Би ли ви било това много приятно?

Министърът се разсмя.

— Ако ти като в приказка се превърнеш във фея? — отговори той, като се улавяше обаче, че се вглежда в ръцете на Руна, която небрежно обръщаше книгата си, със суеверното чувство на разпален ловец, когато в здрача тънкото очертание на храста напомня виторогата глава на спотаил се елен. — А ти си достойна да бъдеш фея.

— Да, по-точно аз бих се погодила с нея. Но и вие сте достоен да притежавате Нострадамус.

— Не споря. Дай ми го.

— Вземете.

И тя му подаде рядката книга с простотата на човек, който предава на събеседника си дотегналия му вестник.

Министърът не разбра. Той взе и се втренчи в кожената подвързия, после със светла усмивка се усмихна на Руна.

— Така ли? Ти четеш това? А всъщност, ако се обърнеш в миг този, трябва да се смята, учен опит в златото на Нострадамус, аз бих се вкаменил комай за толкова време, за колкото така не навреме се е вкаменил Лот.

Без подозрение, макар странно и тежко да се сви сърцето му, той обърна корицата и видя заглавната страница със знаменитата винетка, която беше обиколила всички специални издания и списания на

Европа, винетка, в избелелите щрихи на която, стегнати със столетия, се развиха като пружини и скочиха в неговия мозък копнежите на библиофилите от всички страни и националности. Всичко трепна пред него, ръцете му се разтвориха, томът падна на килима и той го вдигна с движенията на побъркан, който гаси въображаем огън.

— Как! — извика диво Дауговет. — Нострадамус — и без калъф! Но в името на всички светии на твоята душа — кой джин е похитил *това* за тебе? Богове! Земетресение! Революция! Слънцето ми падна на главата!

— Главата — спокойно го поправи девойката. — Вие обещахте да не се вълнувате.

— Ако не изгубя разсъдъка си — рече отслабналият министър, като се наведе към съкровището си с помътняло, бледо лице, — аз няма да се вълнувам вече. Но мигар Вайс пусна библиотеката на търг?

Като говореше това, той занесе скъпоценността на кръглата масичка под лампата с бронзовото изображение на Гения, който целува Мечтата, и светна; после поовладя малко чувствата си. Руна рече:

— Всичко това е резултат от съобщението ми до Вайс, че прекратявам двайсетгодишния процес за „Грите Пътя“, с което отстъпвам гората и фермата с всичките ѝ старини. Вайс е крайно самолюбив. Какво тържество за такъв човек като него! На мене дори не ми струваше особен труд да настоявам на условието си; а условието беше Нострадамус.

Тя разказа как станали преговорите чрез посредник.

— Безумният, лудият Вайс — рече министърът, — баща му се разведе със съпругата си, за да получи първото издание на гутенберговския молитвеник; накъсо казано, той отстъпи жена си на Абстер за триста и двадесет страници дребен шрифт и може би направи добре. Но прости състоянието ми. Такива дни не са чести в човешкия живот. Ще позвъня. Ще вечеряш ли с мене? Искам да ти покажа какво става в душата ми от това особено въздействие. Ето.

Той натисна звънеца, извика от недрата на послушанието отлично излъсканата фигура на един лакей с неподвижно лице.

— Гратис, ще вечерям в къщи. Веднага се разпоредете за това. Вечерята и сервизът трябва да бъдат същите, с които приех краля; ще прислужвате вие и Велвет.

Смеейки се, той се обърна към племенницата си:

— Защото един подарък, достоен за крал, е благоволение на държавната власт и то ме докосна с твоите ръце. А! Ти си замислена?... Да, странен ден, странна вечер е днес. Прекрасно е да вълнуваш живота с такива неща, с такива сладки удари. И аз бих искал, като ти подражавам; да извърша нещо равно на кое да е твое желание, ако само ти имаш такова.

Руна, отпуснала ръце, гледаше мълчаливо възторженото му лице.

— Тъй трябва, тъй е добре — рече тя тихо и странно, с вид на човек, който мисли гласно, — благоволението на великата власт е с нас, нека то бъде отличено и озарено с разкош. И аз — вие сте прав в своя порив — имам желание; то не е материално; то е огромно, сложно и безразсъдно.

— Ех, няма нищо невъзможно на земята; кажи ми го. Ако спрямо него ти не можеш да бъдеш Бегуем, както беше с подаръка, аз ще застана с лице към него като министър и... Дауговет.

Очите им ясно и остро се срещнаха.

— Нека — рече министърът. — Ще поприказваме на трапезата.

Х

Така започна вечерята в чест на краля Книга. Трапезата беше наредена както при краля. Гербове, лилии и бели рози я обсипваха върху бялата атлазена покривка, в пълния блясък на полилеите и канделабрите, светлините на които, отразявайки се в порцелана и кристала, изпълваха залата с вихър от златни искри. Поведе се разговор за силните желания и скоро настъпи сгодният момент.

— Вуйчо — почна Руна, — заповядайте на слугите да си отидат. Онова, което ще кажа сега, не бива да чуе никой освен вас.

Старецът се усмихна и изпълни молбата ѝ.

— Да почнем — рече той, като наливаше вино, — макар че, преди да ми откриеш своето, очевидно особено желание, помисли хубаво и реши дали ми е по силите да го изпълня. Аз съм министър — това е много повече, отколкото може би си мислиш, но в моята дейност не са редки случаите, когато тъкмо званието на министър ми пречи да постъпя по собственото си или чуждо желание. Ако такива обстоятелства няма, на драго сърце ще направя за тебе всичко, което мога.

Той направи тая уговорка от обич към девойката, на която му беше трудно и тежко във всеки случай да откаже, но на Руна се стори, че той се досеща за нейния замисъл. Разтревожена, тя се засмя:

— Не, вуйчо, признавам, че със своето решително „не“ като че вече ви обвързвам; обаче нека бог ми е свидетел — единствено от вас зависи да ми направите грамадна услуга и вие нямате достатъчно причини да ми откажете.

Погледът на министъра изразяваше спокойно и предпазливо любопитство, но след тези думи стана малко чужд; като предчувствуваше вече нещо *твърде* сериозно, министърът вътрешно се отдалечи, като се приготвяше да го разгледа и претегли всестранно.

— Слушам, Руна: *искам да чуя*.

Тогава тя заприказва, побледняла леко от съзнанието, че със силата на този разговор се поставя извън миналото, като хвърля

решителната карта в безпощадната игра на „общите съображения“, срещу които може да се бори само с думи и сърце.

— Малък разказ предшествува желанието ми; на вас вероятно много скоро, щом почнете да се досещате за какво става дума, ще ви се поиска да ме прекъснете, дори да ми *заповяда*те да спра, но аз моля, колкото и да е мъчно това за вас, да ме изслушате докрай. Обещайте, че ще бъде тъй, тогава в тоя краен случай, ако нищо не ви смекчи, у мен ще остане печалната утеха, че съм отдала на желанието си всички сили на душата и с трепет ви го предавам.

Нейното вълнение се предаде на стареца и го трогна.

— Но, боже мой — рече той, — разбира се, ще те изслушам, каквото ще да става.

Тя мълком му поблагодари с прелестно движение на пламналото си лице.

— И тъй, без повече предисловия. Слушайте: вчера камериерката ми Лизбет се върна с интересен разказ; тя нощувала у сестра си — а може би у приятеля на сърцето си, — за което не ни прилягаше да питаме... в хотел „Рим“...

Министърът слушаше с напрегната усмивка на изключително внимание, очите му станаха още по-чужди: очи на министър.

— Този хотел — продължи девойката, като изговаряше ясно и нервно всяка дума, което ѝ придаваше особен личен смисъл — се намира на многолюдна улица, където много минувачи са били свидетели как от него са изнесли и откарали набързо в една карета неизвестен човек, обявен за опасно болен; лицето на заболелия останало закрито. Впрочем Лизбет научила от сестра си името му; той се наричал Симеон Айшер от стая 137. Камериерката каза, че Айшер, според дълбокото убеждение на служителите от хотела, е уж същият загадъчен човек, чийто номер в цирка поразил зрителите ужасно. Не беше толкова лесно да се разбере от обясненията ѝ защо смятат Айшер за този човек. Тук е замесена някаква тъмна история с един ключ. Разказвам това, защото слуховете между прислугата във връзка със загадъчната болест на Айшер възбудиха у мене крайно любопитство. То порасна, когато научих, че Айшер четвърт час преди откарването му или — да се съгласим с това — похищението му бил весел и здрав. Сутринта, когато лежал в леглото, пил кафе, кой знае

защо, предварително изследвано от управителя на хотела под предлог, че прислугата е нечистоплътна и той проверява дали е чист приборът.

Вчера вечерта при мене доведоха един човек, който един мой познат ми посочи като някаква скромна знаменитост на всички частни агентурни кантори — името му ще скрия от благодарност. Той взе много, но затова пък късно през нощта ми достави всички сведения. Как е успял да ги получи — това е негова тайна; от сведенията и съпоставянето по време ми стана ясно, че болният, изнесен от хотела в седем и половина сутринта, и арестуваният, поставен в тайното отделение на затвора към девет часа, са едно и също лице. Това лице, превръщайки се последователно от здрав в болен, а от болен в таен затворник, било предадено на тъмничната администрация в същото безсъзнателно състояние, при което комендантът на тъмницата получил относно своя пленник съвсем изключителни инструкции, съдържанието на които обаче не успях да науча.

И тъй, вуйчо, няма грешка. Ние говорим за летящия човек, арестуван по неизвестна причина, и аз ви моля да ми обясните тази причина. Смътно и може би непълно аз се досещам за същността на работата, но като допускам реална причина, тоест неизвестно на мене престъпление, бих желала да зная всичко. Освен това ви моля да нарушите целия ход на държавната машина, като ми разрешите тайно или явно — както искате, както е възможно, както е търпимо и допустимо — да посетя затворника. Засега това е всичко. Но, вуйчо, аз виждам, аз разбирам вашето лице — не ми отговаряйте жестоко. Още не съм ви казала всичко; това неказано се отнася до мене; засега съм подтисната от очакването на отговора и на вашите неизбежни въпроси; питайте, ще ми бъде по-леко, тъй като само разбирането и съчувствието ще ми дадат известно спокойствие; иначе едва ли ще успея да ви обясня състоянието си. Минута, една минута мълчание!

Минута... Но минаха може би пет минути, преди министърът да се върне от страшната далечина на студения ослепителен гняв, в който беше го отхвърлило това признание, завършило с такава зашеметителна молба. Той гледаше трапезата, като се мъчеше да съдържи нервния трепет на ръцете и лицето си, като *не смееше* да заприказва и се стараше да надвие припадъка от ярост, толкова поужасен, че протичаше мълком. Най-сетне, надмогвайки се, министърът

изпи на един дъх чаша вода и като погледна в очите племенницата си, рече с мъртвешка усмивка:

— Свършихте ли?

— Да — кимна слабо тя. — О, не ме гледайте така...

— Трябва да се обърне *особено* внимание на всички частни кантори, агентства, на всички тези шайки от самозвани следотърсачи. Стига. Нас ни хващат за гърлото. Аз ще ги унищожа! Руна, моите съображения в делото на Айшер са следните. Бъдете внимателна. Същността на явлението е непостижима: нека поставим X, но може би най-големият, откакто човек *не лети*. Става дума, разбира се, не за бензина; бензинът се контролира с бензин. Аз говоря за силата, способността на Айшер; тук няма контрол. Но никое правителство няма да търпи явления, които са излезли извън границите на постижимото, в каквото и да се състоят тези явления. Като отхвърлим примерите и законите, да се заемем с работата по същина.

Кой е той — ние не знаем. Целите му не ни са известни. Но известни са възможностите му. Погледнете мислено отгоре върху всичко, което сме свикнали да виждаме в хоризонтална проекция. Пред вас ще се открие вътрешността на укрепленията, на доковете, на пристанищата, на казармите, на артилерийските заводи — на всички преграждения, издигани от държавата, на всички постройки, планове, съображения, числености и пресмятания; тук няма вече тайни и гаранции. Аз взимам по предположение — злата воля, тъй като добрата не може да бъде доказана. В такива условия престъплението надминава всякакви вероятности. Освен опасностите, посочени от мен, няма защита за никого и нищо, неуловимият Някой може да се разпорежда със съдбата, живота и собствеността на всички без изключение, рискувайки в краен случай само едно излишно придвижване.

Това явление подлежи на безпощадна карантина, може би на унищожение. Във всичко има обаче една още по-важна страна. Това е състоянието на обществото. Науката, извършила кръг, по чиято черта отчасти са разрешени, отчасти грубо разсечени заради свободно движение на умовете най-трудните въпроси на нашето време, върна религията към нейното първобитно състояние — като съдба на простите души; безверието стана толкова плоско, общо, обикновено явление, че изгуби всякакъв нюанс на мисъл, която по-рано му

придаваше поне характер на въстание, накъсо казано, безверието е живот. Но като претегли и разложи всичко, което беше достъпно за това, науката отново се приближи до силите, недостъпни за изследване, защото те в основата си, в своята същност са нищо, дало Всичко. Да предоставим на простаците да ги наричат „енергия“ или с някаква друга дума, играеща роля на гумена топка, с която те се опитват да пробият гранитна скала...

Като говореше, той обмисляше в същото време всички обстоятелства на странното отстъпление по делото на Айшер, предизвикано от молбата на девойката. Мислено той реши вече да позволи на Руна това свиждане, но реши също тъй да допълни позволенията си с тайна инструкция до коменданта, която би придала на всичко характер на ексцентрична необходимост, имаща държавно значение; той сам се надяваше да научи по такъв начин едно друго нещо, ако не всичко.

— ... гранитна скала. Извънредно важно е, че религията и науката са се срещнали отново на онова място, от което първоначално са се отдалечили в разни посоки; по-точно религията е причакала тук науката и те се гледат сега в лицето.

Да си представим тогава какво ще стане, ако в напрегнато очакващата празнота на съвременната душа връхлети този образ, това потресено чудо: човекът, който лети над градовете, въпреки всички закони на природата, като ги изобличава в някаква чудовищна хилядолетна лъжа. Лесно е да се каже, че ученият свят ще се хвърли в атака и ще обясни всичко. Никакво обяснение няма да унищожи свръхестествената нагледност на зрелището. То ще създаде лесно възпламеняваща се атмосфера от мисли и чувства, напомнящи екстатичните настроения от кръстоносните походи. Тук е възможна религиозна спекулация в гигантски мащаб. Вълнението, предизвикано от нея, може да се разрази в катастрофични последици. Всички партии, всяка по своя начин, ще използват този Айшер, като го поставят в стълкновение с безброй най-противоречиви интереси. Ще възникнат или ще се съживят сектите; увлечението от необикновеното ще отвори шлюзите на неудържимата фантазия от всякакъв род; легендите, поверията, слуховете, предсказанията и пророчествата ще объркат всички карти на държавния пасианс, името на който е Равновесие.

Мисля, че казах достатъчно защо този човек е лишен от свобода. Да поприказваме за твоето желание; обясни ми го.

— То е родствено на вашата обич към рядката книга. Всичко необикновено ме привлича. Имаше един човек, който купуваше ехото — той купуваше местностите, където се разнасяше многократно, отчетливо, красиво ехо. Аз искам да видя Айшер и да говоря с него поради една не по-малко силна причина от причините, които карат хората да търсят обич или да извършат подвиг. Това е извън разсъдъка; то е в душата и само в душата — как другояче да ви го обясня? Това съм аз. Допуснете, че живее човек, който никога не е чул думата „океан“, никога не го е виждал, никога не е подозирал за съществуването на тази синя страна. Казват му: „Има океан, той е тук, наблизо; мини и ще го видиш.“ Какво би удържало в този момент този човек?

— Достатъчно — рече министърът, — твоето вълнение е искрено, а думите ти са достойни за тебе. Давам разрешение, но поставям две условия: мълчание за нашия разговор и не повече от половин час време; ако няма възражения, веднага ще напиша заповедта, която ти ще отнесеш.

— Боже мой! — рече тя, като се смееше, скачаше и го прегръщаше. — Аз ли да поставям условия? Съгласна съм на всичко. Пишете по-скоро. Вече е среднощ. Отивам веднага.

Министърът написа обширна, подробна заповед, запечатана я, предаде я на Руна и тя, без да губи време, тръгна като насън към тъмницата.

XI

Нея нощ, когато Друд разлюшка тайните води на хорските души, Руна прекара в остра безсъница. Призори тя вече не помнеше какво е правила до този час, когато, просветлял от зората, градът възобнови движението си. Струваше ѝ се, че е ходила по осветените празни зали без цел, без размисъл, в онова състояние, когато мислите възникват непроизволно, без усилия и план, отразявайки пожара на огромното впечатление, както хвърлен от стръмнината камък, който, блъсвайки и увличайки другите камъни, чужд вече на движението на хвърлилата го ръка, се спуща като лавина. В сърцето ѝ възникна цел, която показва за една нощ всичките ѝ сили, досега останали скрити, които я поразиха и леко тласнаха такива тежести, за които тя не беше дори и чувала. Така често от незнание човек стои дълго гърбом към тайно желаното: отстрани изглежда, че дреме или се забавлява с дребни наблюдения, но внезапно обърнал глава и затреперал, приветствува с възторжен вик чудесната близост на съкровището, а после, съсредоточил цялата възбуда вътре в себе си, стремително овладява плячката. Тя живееше вече с непобедимото видение, което объркваше всички числа на съдбата.

Като се приближаваше към затвора, Руна с учудване си спомни какво е направила през тези двайсет и четири часа. Не беше уморена; макар конете да летяха бързо, непрекъснато ѝ се искаше да стане, да се наведе напред: това сякаш, така ѝ се струваше, пришпорва движението. Тя пристигна за петнайсет минути.

„Ето значи тъмницата!“ Тук, по глухия площад, бродеха сенки на кучета; фенерите на черната порта, притиснати от куличките, озаряваха решетестото прозорче, в което се показаха мустаци и лакирана козирка. Дълго ехтя ключалката; по сложния ѝ мъртъв екот на човек му се струваше, че веднъж в хиляда години се отваря тази порта, обкована с един дюйм дебело желязо. Тя мина през нея с чувството на Роланд, който разсича скалата. Пазачът, отметнал мушамената качулка на плаща си, я поведе през огромния двор; отпред

светеха мъждиво прозорците на седем етажната сграда, напомняща планина, осеяна с блестящи огньове.

Домът на коменданта се намираше сред градината, граничеща с тъмницата. Прозорците му светеха уютно, по завесите се плъзгаха сенки. Камериерката поведе Руна; изглежда, поразена от такова небивало явление в този късен час, тя, след като отвори вратата на гостната, почти хвърли един стол на посетителката и стремително полетя с писмото към далечните стаи, откъдето проникваше лек шум, пълен с мирно оживление, смях и възклицания. Там комендантът си почиваше в семеен кръг.

Той излезе веднага, щом дочете писмото. С прозорливостта на своето изключително душевно напрежение Руна видя, че говори с един механизъм, действащ *точно*, но един голям механизъм, между колелата на който можеш да вмъкнеш топлината на ръката си без страх, че ще я нараниш. Комендантът беше едър, снажен, с прошарени коси над отвесно чело; от сивите му очи гледаха войник и дете.

Щом видя Руна, той сподави вълнението на любопитството с чувството за служебното положение, което заемаше. Сякаш малко бегло, смутен, той заграби със своята огромна длан мустаците и устата си, пусна ги, прокашля се и с равномерен, дебел глас продума:

— Получих заповед. Съгласно нея аз трябва веднага да ви придружа в килия петдесет и три. Свиждането, както сигурно ви е съобщил вече господин министърът, следва да стане в мое присъствие.

— Това не знаех. — Поразена, Руна седна, почувствувала отведнъж такъв прилив на настойчиво отчаяние, че скочи за миг, за да събере куража и мислите си. — Моля да ми разрешите да вляза сама.

— Но аз не мога — рече комендантът, неприятно обезпокоен в простата схема на движенията си. — Аз не мога — повтори строго той.

Девойката, побледняла, се усмихна кротко.

— Тогава ще бъда принудена да говоря с вас по-подробно. Вашето присъствие ще развали моя разговор с Айшер; ще изчезне целият смисъл на посещението. Ние, той и аз, се познаваме. Разбрахте ли?

Като каза това, тя искаше само да извика мъглявата мисъл за личното си страдание. Но по един странен начин смисълът на тази тирада съвпадна в едностранчиво насочения ум на коменданта с желанието на министъра.

— Разбрах, да. — Като не желаете да се разпростира по-нататък върху това, от страх да не премине официалните граници, той все пак погледна отново в писмото и рече: — Вие мислите, че по такъв начин... — И като помълча, добави: — Обяснете, тъй като не разбрах съвсем.

Но това беше достатъчно за Руна. От дълбоката сянка на двусмислието при нея за миг долетя една прозрачна догадка. Тя пламна като мак, което между другото затвърди у коменданта неговото почитателно и дълбоко затаено презрение към нея; а на нея ѝ донесе болка и радост. Тя продължи, като наведе очи:

— Така ще бъде по-добре.

Комендантът, разсъждавайки, я гледаше със съзнанието, че тя е права; по отношение пък на оскъдността на обясненията ѝ остана в простотата си напълно уверен, че без да го смята за тъпак, тя го оставя да я разбере от половин дума. Докато той размишляваше, тя повтори молбата си и като забеляза как смутено комендантът сви рамене, добави:

— Ще си остане между нас. Положението е изключително; вие няма да направите по-голямо изключение.

Макар писмото на министъра да отстраняваше всякакви подозрения, комендантът се колебаеше още, задържан от формална добросъвестност към думите на писмото „във ваше присъствие“. Него лично го измъчваше това задължение и той помисли, че ще е хубаво да се избави от натрапеното му положение, още повече че явно нямаше никакъв риск. Ала не тези съображения дадоха тласък на душата му. *Нещо* между нашите действия и намерения, подобно на отблъскваща удар ръка, оказва решително влияние на волята му. Тази непроизволна черта се нарича различно: „нещо ме тласна“, „моментно настроение“, „сам не знам защо така стана“ — ето изразите, с които ние описваме лицето на могъщия съветник, действащ в нашите отношения с неуловими средства, толкоз по-поразителни, когато са против всички доводи на разсъдка и чувството, което в дадения случай не съществуваше. Той помисли още, още и най-сетне, взел решение, престана да се колебае:

— Ако вие ми обещаете... — рече той. — Извинете ме, но като отговорно лице аз съм длъжен да говоря така, ако вие ми обещаете, че

няма да злоупотребите в никакъв случай с моето доверие, ще ви оставя в килията за посоченото в писмото време.

Около минута, не по-малко, го гледаше тя открито и твърдо и тази тежка пауза придаде на думите ѝ цялата тежест, цялата значителност на нравствената борба, която комендантът разбра като учудване. Тя не наведе очи, чудното ѝ лице не се промени, когато той чу нейния дълбок и горд глас:

— Обещавам ви това. — Тя не съзнаваше колко много ѝ струваше да каже това, само ѝ се стори, че вътре в нея, като че от взрив, се срути стройната сграда на чистотата, но над пушека и калта блесна чистият огън на жертвата.

— В такъв случай — рече след кратко мълчание комендантът — моля ви да ме последвате.

Той си тури фуражката и се запъти през вратата, противоположна на вратата, през която влезе Руна. Те излязоха на завоя на един ярко осветен коридор; той беше прав, дълъг като улица, прохладен и еквив. В края му се намираше решетчеста желязна врата; часовият, чийто очи блеснаха зорко, завъртя ключа; звукът на метала прогърмя в бездните на огромната сграда със страшно ехо. Зад тази врата се издигаше, през всичките седем етажа, тесен отвор; по етажите от всяка страна се простираха тротоари, оградени с железни перила. На равно разстояние един от друг тротоарите се съединяваха със стоманени вити стълбички, чрез които се свързваха етажите. Вратите на единичните килии се редяха по дължината на всяка галерия; всичко заедно напомняше вътрешността на гигантски пчелни пити, озарени от неподвижна електрическа светлина. По тротоарите се разхождаха безшумно или застанали на съединителните мостчета, гледаха долу часовете. На шеметна височина по стъкления таван светеха дъгови фенери; множество по-малки лампи блестяха по зидовете между вратите.

Никога по-рано Руна не беше ходила в тъмницата; тъмницата вече я потискаше. Всичко поразяваше, всичко довеждаше тук до мълчание и мъка; тази чистота и отчетливост смазваха безпощадно всичките ѝ мисли освен една: „тъмница“. Асфалтовите, ярко лъснати коридори блестяха като локви; медта на дръжките, бялата и сива боя на стените бяха почистени и измити безукорно; един разкош на отчаяние,

предвиден за дълги години. Тя живо си представи, че няма да излезе оттук; кръвта заби в нея, а краката ѝ натежаха.

— Не е много близко — рече комендантът, — още толкова остават долу. — И той се приближи до завоя; откри се една галерия, подобна на изминатата. По средата ѝ стръмната спирала на една стоманена стълба водеше в долния етаж. Тук те минаха по сводестия таван на приземния етаж до самия край на сградата, дето зад арката, в напречното деление на коридора се намираха тъй наречените секретни килии. Пред една от тях комендантът спря отведнъж. Щом го видя, от столчето при прозореца стана въоръжен часови; той козирува и рапортува.

— Отворете 53 — рече комендантът.

Със суетливост, която показваше извънредно, но мълчаливо учудване, часовият приведе в движение ключа и резето. После издърпа тежката врата.

— Заповядайте — обърна се комендантът към Руна, като я пусна пред себе си; тя и той влязоха и вратата се затвори плътно.

Руна видя обстановката на килията, но не я съзнаваше, а си я спомни едва след това. На кревата, навел глава, седеше един човек. Краката и ръцете му бяха в окови; яка стоманена верига се точеше от железния колан, заключен на кръста, до халката в стената.

— Да не би да искат да ме показват на любопитните? — рече Друд, като стана и загърмя с веригата. — Нека гледат.

— Разрешено ви е свиждане в извънредни условия. Дамата ще остане тук двайсет минути. Такава е волята на висшата власт.

— Така значи! Да видим. — Лицето на Друд, което гледаше Руна, изразяваше яд. — Да видим на какво още сте способни.

Комендантът се смути; той бегло погледна бледото лице на Руна, която му отговори с поглед, изразяващ спокойно неразбиране. Но той вече разбра, че Друд не я познава. В него се надигаха подозрения.

— Виждам, че не ме познахте — многозначително и свободно рече Руна, като се усмихна така безгрижно, че и комендантът едва скри усмивката си, отстъпил пред нейното самообладание. — Но тази светлина... — Тя отиде на средата на килията и отметна дантеленото си покривало. — Сега познахте ли ме? Да, аз съм Руна Бегуем.

Друд разбра, но от предпазливост не каза нищо, само кимна и стисна трепналата студена ръка. Камъкът на халката натисна дланта

му. Като се поклони сухо на девойката, комендантът се запъти към вратата; на прага се спря.

— Предупреждавам ви, 53-тият, че не бива да се възползвате от краткото преимущество на положението си за никакви цели, нарушаващи тъмничния устав. В противен случай ще бъдат взети още по-строги мерки за вашето задържане.

— Да, няма да избягам за тези дваисет минути — рече Друд. — Ние се разбираме.

Комендантът го погледна мълком, прокашля се и излезе. Вратата се затвори плътно.

Сега девойката, несмущавана от нищо, можеше да разгледа на две крачки от себе си човека, който ѝ беше вдъхнал великата мечта. Той беше в арестантско облекло от груба фланела на черти; сплъстените коси му придаваха вид на заспал; лицето му беше отслабнало. Очите му бяха хлътнали дълбоко; в тях се криеше сянката, която потулваше недоловимото блещукане на огромните зеници, където сякаш се движеше безкрайна тълпа или търкаляйки вълни, се люлееше море, или се събуждаше за нощния си живот пустиня. Тези очи навяха на оня, който ги гледаше, безмерно и безименно впечатление. Така може би гледа заекът в очите на лъва, или детето — в лицето на възрастния. Студ прониза Руна, но гъвкавата душа на жената скоро се съвзе. През цялото време на свиждането обаче тя се чувствуваше като под огромна камбана в оглушителната власт на вибрациите ѝ.

— Дълбока нощ — рече Друд. — Вие с разрешение ли сте тук? Коя сте вие? Защо?

— Нека говорим по-тихо. Имаме малко време. Не питайте, ще ви кажа сама всичко.

— Но аз още не ви вярвам. — Друд поклати глава. — Всичко това е необикновено. Вие сте много красива. Може би ми гласят капан. Какъв? За какво? Не знам. Хората са изобретателни. Но побързайте да кажете; аз не искам да ви дам време за тайни лъжливи съображения.

— Няма лъжа. Аз съм искрена. Искам да ви направя отново свободен.

— Свободен — рече Друд, като пристъпи към нея, колкото му позволяваше веригата. — Вие не употребихте точната дума. Аз съм свободен винаги, дори тук. — Той беззвучно мърдаше устни,

обмисляше нещо. — Но тук не искам да остана повече. Мене ме приспаха. Аз се събудих окован.

— Всичко зная.

— Внимание! Слушам ви.

Руна извади от гънките на роклята си мъничък свитък, дебел колкото един молив, и го разкъса. Там блестяха две острия, две стоманени, тънки като стръкче пилички — съвършенство на техниката, която обслужва тайните усилия. Тези изделия, закалени по сложен начин, употребяван в Азия, разрязваха стоманата като дървесина и ограничаваха работата до минути.

— Сдобих се с тях случайно, почти по чудо, в последния час, преди да изляза; лицето, което ми ги даде, ме увери, че няма по-добър инструмент.

Друд взе подаръка, загледан в Руна тъй втренчено, че тя се смути.

— Вземам ги — рече той, — благодаря — учуден съм и ми стана добре. Коя сте вие, чудесна гостенко?

— Аз принадлежа към обществото, силно с връзките и богатството си; всичко ми е достъпно на земята. Бях в цирка. От онази паметна вечер — знайте и си представете по-подробно онова, което не успя да кажа — минаха две нощи; те ми струват колкото столетия. Дойдох при вас като при необичайна сила; съдбата ме доведе. Аз съм от онези, които вярват в себе си. Аз нямам дребни планове, немощни съображения, нямам задни мисли и хитрости. Ето откровеност... на която имате право да разчитате. Искам да ви опозная в по-свободен и подробен разговор, там, където ми определите. Аз съм една от силите, извикани от вас към съзнание; то ме увелича; целта не е още ясна, но огромна. Може би също тъй вие имате неизвестни за мене цели: всичко трябва да бъде казано в следващия разговор. За много неща сега нямам израз и думи. Те ще дойдат. Главното е да зная къде да ви намеря.

Тя се разпали — бавно, отвътре — като облак, който отстъпва миг след миг на блясъка на слънцето. Красотата ѝ намери сега висшия си израз — в стойката, в девствено смелия поглед и звучащия неотразимо глас. Сякаш преминаха образи от поема, чути в мрачно уединение; все по-тънко, все по-лъчезарно овладяват те душата, като я покоряват на яркото възплъщение на прелестните тайни на духа и

тялото; и Друд разбра, че в този свят, който беше напуснал заради другия свят, той не е срещал по-хармонична сила на женско тържество.

Тя искаше отново да заприказва, но Друд я спря с едно замахване на окованите си ръце.

— Тогава вие — уверено рече той, — вие и никой друг ми извикахте. Аз не чух думите. Руна Бегуем — жена, която носи освобождение с такава смелост, може да поиска за това всичко, дори живота. Макар да има нещо по-важно. Но времето минава. Ние ще се срещнем. Аз ще изчезна сутринта, а вечерта ще бъда при вас; тези вериги, които ме оприличават на куче или на буен луд, са единствената пречка, но вие я разсякохте. О! Мене ме дебнат. Специално поставен часови е винаги тук, пред вратата, със заповед да ме убие, ако потрябва. Но какво сте намислили вие? Едно е вярно: стига да поискам — а аз знам този Път, — и цялото човечество ще тръгне отведнъж към страната на Цъфтящите лъчи, като отърси миналото от краката си без ни една въздишка.

— Като направих всичко, научих всичко, което е нужно, отивам си, но не ви оставям. Избягайте. Сбогом!

— Бог да ви благослови — рече Друд, — това е извън благодарността, но в сърцето ми.

Той се усмихна, както се усмихват с цялото лице, когато усмивката е препълнила човека. Лишен от възможността да протегне едната ръка, той протегна двете, свързани и разделени от веригата на белезниците; двете си ръце му протегна и Руна. Той ги стисна, тръсна ги меко и девойката си отиде.

В същия миг — като че те бяха отгатнали времето — вратата скръцна и се отвори: на прага застана комендантът, като скриваше часовника:

— Времето измина, аз ще ви изпратя.

Руна кимна, излезе и по същия път се върна при каретата си.

Когато гледаш дълго ярко горяща печка, а после обърнеш погледа си към тъмнината, тя дълго пази запечатания блясък на въглищата, въздушното им сияние. Отивайки си, сред сградите и улиците Руна не преставаше да вижда тъмницата.

XII

Който будува в една заспала къща, него го овладява и подтиска заобикалящият го сън. Този чужд сън прилича на течение, в което стои човекът, съпротивляващ се на силата на водата. То го бута, люлее, примамва и увлича; престъпи една крачка, и ти си вече отнесен малко. „Те спят — мисли будуваният. — Всички спят“ — казва си той, като се прозява, и тази лениво-завистлива мисъл, повторена многократно от представите за уютното легло, му навява вцепенение. Крайниците са натезали и чувствителни; движенията са разсеяни; умореното съзнание се лута несвързано и ярко — където попадне и както попадне: ту около скърцането на подметката, шума на кръвта в слепите очи, ту подхваща реч за вечността или причината на причините. Главата се крепи на шията — това става ясно от нейната тежест, а очите са пълни с лепило; иска ти се да задремеш, да преминеш в онова любопитно и малко изследвано състояние, когато сънят и будността замират в усилието на взаимна сладка съпротива.

Тропането, което разчупва това състояние, не казва нищо на ума, само на слуха; ако то се повтори — дрямката е вече по-прозрачна; в мъгливо-въпросително настроение човек нагласява вниманието си и чака ново потропване. Когато го чуе — съмнение няма; това е тропане — там или там, някакъв безусловен акт, който изисква ответно действие. Тогава, като трепва и се прозява, човек се връща към битието.

Онова тропане, на което отговори дълбоката въздишка на приседналия върху столчето часови, се разнесе от вътре, от специално охраняваната килия. Часовият стана и оправи кожения си колан с окачения на него револвер. „Може би няма вече да потропа“ — се изписа на сънливото му лице. Но тропането прозвуча отново... леко и равномерно, обезличено от ехото; сякаш тропаше от всичките си точки целият коридор. И в това тропане имаше някакъв интимен нюанс — някакъв успокоителен призив, който напомняше повикване с пръст.

Часовият се разтърка и се приближи до вратата.

— Вие ли тропате? Какво искате? — попита той строго. Но не отведнъж се чу отговорът отвътре; изглеждаше като че затворникът гледа през желязото и дъските часовия, както при обикновен разговор, и се бави да заприказва.

— Часовият! — чу се най-сетне и на часовия се стори да вижда сянка от усмивка. — Не спиш ли? Отвори прозорчето на вратата. И аз като тебе не спя; ти се отегчаваш; също тъй се отегчавам и аз; а в разговор времето ще тече за нас по-бързо. То се е застояло в тези стени. Трябва да го пуснем през душата и гласа и да го подкараме с весел разказ. Аз имам какво да ти разкажа. Хайде отвори; ще видиш някои приятни за тебе неща!

Слисан, часовият около минута набираше гневно въздух, като се надяваше да избухне в стрелба от ярки и страшни думи, но не отиде по-далеч от обикновената фразеология, макар да повиши все пак глас.

— Не разговаряйте! Защо ме безпокоите за глупости? Вие говорите глупости. Забранено е да се приказва с вас. Не тропайте повече, инак ще доложа на старшия дежурен.

Той млъкна и се заслуша. Зад вратата затворникът се разсмя високо — сякаш се смееше на думите не на възрастен, а на дете.

— Хайде, какво искате още? — попита часовият.

— Губиш много, братле — рече затворникът. — Аз плащам в злато. Обичаш ли златото? Ето го, послушай.

И в килията зазвънтя, сякаш върху купчина монети падаха монети.

— Отвори прозорчето; за всяка минута от разговора ще ти отделям по една жълтица. Не искаш ли? Както искаш. Но ти можеш да забогатееш през тази нощ.

Звънът затихна и скоро отново се разнесе кадифено глухо дрънчене; часовият замря. Ако наблюдаваше лицето му отстрани, всеки би помислил, че подсмръквайки с нос, той вдъхва някакъв приятен мирис, който се разпространява неизвестно откъде. Кръвта заудря в главата му. Без да разбира, като се учудваше и дразнеше, той предупредително потропа на вратата с ключа и извика:

— Хей, пазете се! За последен път ви казвам! Ако имате скрити пари, обявете ги и ги предайте; не може да се държат пари в килията.

Но гласът му прозвуча с безсилието на монотонно четене; сърцето му се сви сладко; рой странни мисли подобно маски, нахлули

в напрегнато усмихваща се тълпа, обърка настроението му. В него часовият почна да заспива и хор от любопитни гласове, замайвайки му главата, горещо му пошепнаха: „Гледай, слушай, узнай! Гледай, слушай, узнай!“ Като дишаше едва, той пристъпи на пръсти няколко пъти до вратата в нерешителност, смущение и вълнение.

Отново се разнесе същият глас на затворника, равномерен, меко овладяващ широко разтворилата очи душа:

— Трябва, казваш, да се предадат парите на началството ли! Но какво да правя с пълна торба злато? И това злато не е същото; съвсем не е същото, с което ти плащаш на бакалина. С него може да се купува всичко навсякъде. Ето аз съм тук; затворен и съм във вериги като черен злодей, аз съм затворен, а моето злато всмуква през стените тези чудесни и редки неща. Погледни в моята килия. Мъчно ще я познаеш сега вече; подът е постлан с килими, на средата има грамадна маса; на нея — гарафи, бутилки, кани, сребърни бокали и позлатени чаши; на всяка чаша — тънка рисунка от цветя, взета като съновидение. Те са докарани от Венеция; аленото вино се прегръща в тях със златните цветя. На покривката в сребърни кошници лежи подпухнал като сънлива буза хляб; вишни и грозде, червеникави портокали и сливи, посипани със синкав пращец, напомнящ скреж. Има тук също тъй сиренета, налени със златно масло, испански пури; бут с разрез, подобен на сняг, досегнат от ягодов сок; печени кокошки и торта — истинска дантела от сладкиши, — заляна с шоколад, но всичко е смесено, всичко е в безредие. Цяла нощ вече трае пиршеството и аз не съм самичък тук. Моето злато всмука и довлече тук през стените девойки хубавици; послушай как звънят техните китари; ето една се смее звънливо! Весело ѝ е — да, тя ми намигна!

Като отдалеч, тихо прозвънтя струна и часовият трепна. Той не забелязваше вече, че стои, дишайки тежко и горещо, с цялото си сърце прекрачил вратата, откъдето долиташе смях, разсипан между мелодиите на невидимите инструменти, които свиреха нещо вълшебно.

— Майко Богородице, помогни ми! — с потреперващи устни шепнеше войникът. — Аз съм омагьосан; значи съм загинал!

Но благочестивите мисли не му донесоха ни грижи, ни страх; те възникваха и изчезваха като чужди.

— Отвори де, отвори! — прозвуча женски глас, чийто звук вече рисуваше цялата прелест и грация на съществуването, което говореше

толкова нежно и звънливо.

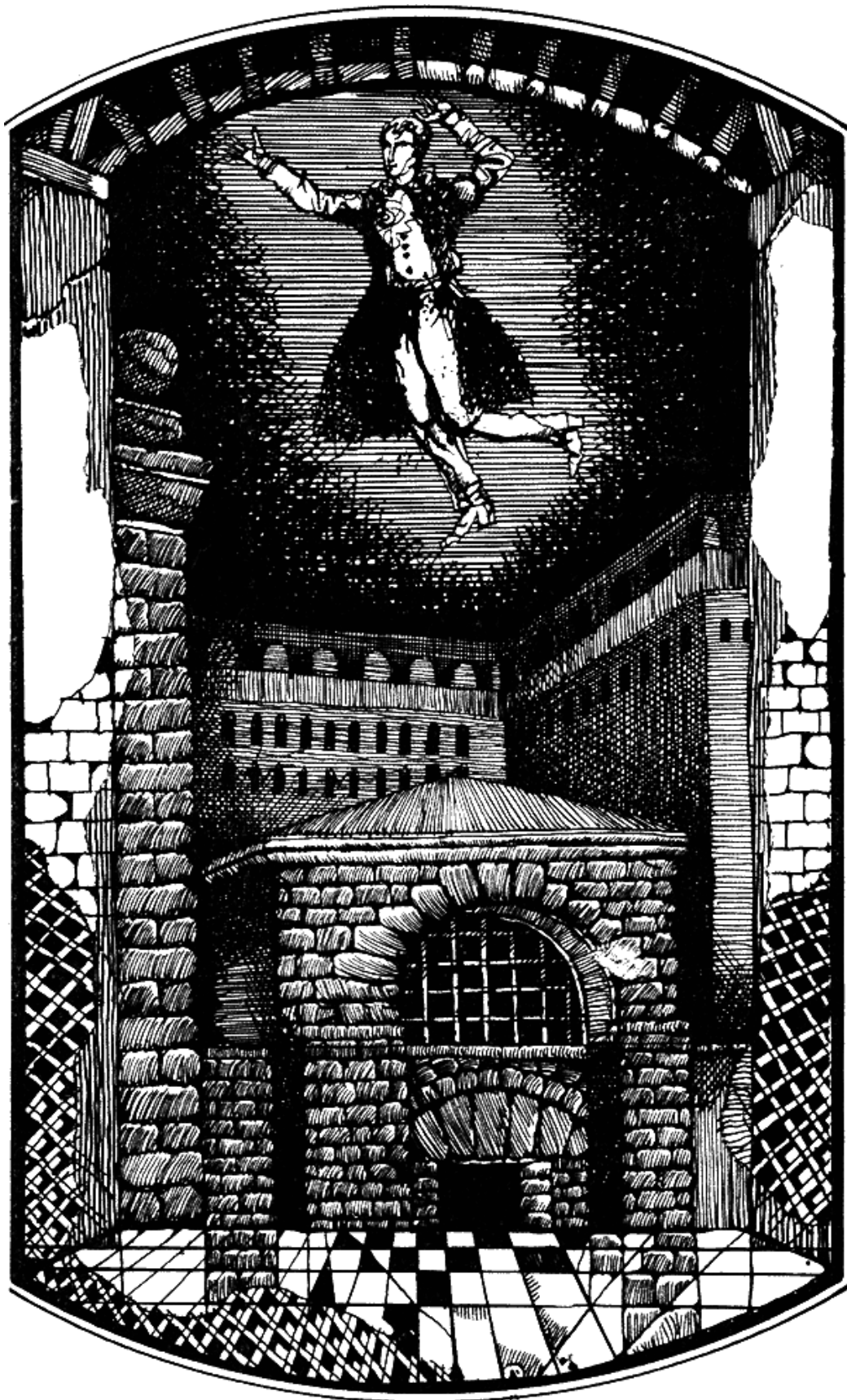
Часовият простря в унес ръка, дръпна резето и като отвори черното прозорче на вратата, надникна вътре. Ликуващо пъстра мъгла го заля; там светеха очарователни лица и цветя, но нещо му пречеше да види ясно килията — като през тюл или мъгла. Отново ясно се обадиха струните — изразиха обич, тъга, песен, влязоха в душата и я вързаха.

— Чакай, аз ей сега — рече часовият, като отвори с трепереща ръка вратата; но не той каза това, а оня, който беше убит в него от колелото на живота — възкръсналият мъртвец, Детето-Гигант на веселата Природа.

— Но какво правите? — бърбеше часовият, влизайки. — Не бива, хайде аз ще поседя тук; но престанете да буйствувате.

Тогавя той изви очи и сивата тъмнична пустота се строполи тежко върху него — както вятърът, разкъсал мъглата, показва зад изчезващите бегли и странни форми обикновената перспектива на стрехите, така часовият изведнъж видя празното легло с отломка от верига над него и изгрева в желязната решетка: нямаше жива душа; той беше и стоеше сам.

Като се спусна над главата на часовия през отворената врата, Друд се плъзна под тавана на гигантския коридор и като избикаляше в зигзаг ъглите, полетя, изминал няколко вити стълби, в главния отвор на тъмничната постройка. Той нямаше план; летеше, следвайки разгръщащата се празнота. Тук погледна нагоре и намери изход, изходът беше горе, единственият пряк изход за Друд. Той излетя със сила, дала на движенията му онази тъмна черта във въздуха, която наподобява бързия замах с пръчка. Часовият от третия етаж приклезна; на петия етаж друг часови отскочи и се притисна до стената; цялата му кръв се оттегли от лицето в краката. Те закрепяха после. Почти едновременно с конвулсивните им движения Друд, закрил глава с ръце, проби стъкления свод на тъмницата и осветеният ѝ покрив се понесе надолу, като угасваше и се стесняваше толкова повече, колкото повече той овладяваше височината. Парчетата стъкла, прехвърквайки в озарената дълбочина на отвора, се раздробиха долу със звън; но побързо, отколкото паднаха стъклата, беглецът се издигна на два̀сет пъти по-голяма височина.

Най-после спря, дишайки с хриптене и болка, тъй като сдържаше дъха си, без което пропищелият в ушите му вятър можеше да разкъса сърцето му. Той погледна надолу. Там имаше малко светлини — разхвърляни, мъждукащи, редки; в тъмнината стъпи тихо върху тях с черен крак.

Друд разряза с пилата белезниците, после оковите и колана; после хвърли желязото. То полетя надолу със свистене, а той рече подире му: „Ти ще послужиш там за кърпка!“ Този подарък, отдалечавайки се със скорост, нарастваща в аритметична прогресия, виейки и бучейки като снаряд, достигна до тъмницата и разби комина.

XIII

Сутринта на другия ден трепнаха и примряха три сърца. Часовият избяга; комендантът подаде оставка; министърът извън себе си стисна ръце. Гръм разби тъмницата.

— Зимникът на Ауербах — рече най-сетне министърът. — Няма да повярват, тъмницата и без това е приказка за мнозина.

Той беше пресметнал вярно: недоказаното не съществува; невероятното, разказано от войниците, потвърждава тяхната репутация, в основата на която открай време лежи чорбата от брадва, а също тъй отсечените безброй глави на неприятеля. Обвинявайки Руна, министърът се запъти при нея, като очакваше с ужас как ще се срещнат очите му с очите на девойката, от този момент непонятна. Но му казаха, че я няма; в края на седмицата щяла да се върне от едно ненадейно пътуване.

Когато той си отиде, Руна погледна през прозореца. Каретата му сякаш се плъзгаше покрусено и мрачно сред бясното движение по улиците. Със спокойна застинала съвест Руна се отдръпна от прозореца и почна да си играе с кучето.

Този ден тя смяташе за преломен ден в живота си и очакваше настъпването на вечерта със спокойствието на ялната цел. Тя стана особено внимателна към себе си и околното; дълго се гледаше в огледалото, избираше си бавно рокля; често, като се спираше, разглеждаше разсеяно някой засегнал вниманието ѝ случаен предмет, сякаш искаше да го постави във връзка с онова, което преживяваше. От време на време ѝ поднасяха визитни картички; тя ги хвърляше в бронзовата кошница и отговаряше: „Не съм съвсем здрава.“ Времето се точеше мудро, но тя не се отегчаваше. В будоара седна пред писалището; в ъгъла на листа замислена нарисова лице, което гледаше с усмивка иззад една решетка. После отвори дневника — един том със златен обреза, с релефни корици от старо сребро — и като прелисти внимателно всичко, написано там, зачеркна страниците с молив; а на първата следваща след текста чиста страница написа един-единствен отсечен ред:

От 17 май 1887 до 23 юни 1911 година нямаше нищо.

С това тя изгони от вратата и изхвърли целия си живот — от детското джомолене до страшния ден в „Солейл“ — в името на първото очакване.

Денят минаваше бавно. Така седналият в лодката, оставил се на течението човек е спокоен и отпуща весла, но се движи и в душата си вече е пристигнал там, където се носи и завива течението; то се носи към целта.

Щом се стъмни — след обяда, до който тя се докосна твърде капризно, противоположно на жаждата, която от време на време уталожваше с вода и чай с вино — лакеят ѝ подаде още една картичка. Този път тя рече: „Поканете го“ — без безпокойство, но с напрежение, изразено с усмивка.

XIV

Лакеят въведе коменданта.

Не беше минало още едно денонощие, но лицето му изглеждаше такова, като че беше преживял някакво нещастие. Тежко, с отмерени войнишки стъпки се приближи, загледан в лицето на Руна, и се спря на пет-шест крачки от девойката, чиито тъмни очи по детски свободно и меко посрещнаха появяването му. Той се поклони, изправи се, взе подадената ръка, автоматично я стисна, пусна я и седна срещу домакинята. Извърши всичко това сякаш в темпа на някакво вътрешно равномерно броене.

— Аз дойдох — започна той и продължи по-високо — да ви поднеса безкрайната си благодарност. — Комендантът помълча. — Всичко стана толкова странно. Но за това не се заемам да съдя. — Той стана, отмери втори поклон и неволна, явно несъзнателна усмивка на прекомерно задоволство блесна под полупобелелите му мустаци — за миг; след това лицето му отново стана сурово, сякаш се усмихна на себе си, разговаряйки сам със себе си. Да, този ден няма да забравя. Целият ми живот моят и на моите деца — е спасен, уреден, осигурен. Аз мога да не служа. Но има едно обстоятелство. Аз ви допуснах до свиждане, *без мене*, по ваша молба, без да искам и да моля за нещо. Моля да потвърдите това.

— Но аз не разбирам — Руна смръщи вежди, като даваше с леко движение на ръката да се разбере, че думите на посетителя са я учудили. — Не ни подслушват и аз ви моля да говорите ясно. Лесно ми е да потвърдя това — да, благодаря, вие ме задължихте завинаги.

— Сега положението се промени. Аз съм ви задължен или ако вие не се съгласявате да мислите така, ще кажа, че ние сме квит.

Той приглади мустаците си, устреми разсеян поглед върху диадемата в косите на Руна и улови в блясъка на елмазите отблясъка от *своето* щастие, което отново го вдъхнови.

— Това стана в три часа следобед. Исках да затворя прозореца на кабинета; погледът ми падна на масата, дете лежеше заповедта за лишаването ми от длъжност поради причината, за която не е мъчно да

се досетите. Бях прекарал пет часа на разпит и бях много уморен. Какво можех да им кажа? Човекът проби покрива и отлетя — но, съгласете се, какво обяснение е то? Сам не мога да повярвам на произшествието и тъй като смятам обстоятелството неизяснено, слагам долу оръжието на своя ум. Какво да обясня? Как да го разбера? На какво да вярвам? Загадъчна история. Извинете, аз се увлякох. И тъй, под листа със заповедта лежеше плоска вълнена торба, тежка около тридесет и два фунта, пълна със златни монети, завити на стълбчета в бяла хартия със син восък. Освен това там имаше велурена кесия със сврели се в ъгъла ѝ три брилянта, с тегло сто и десет карата всички. Не оставаше съмнение, че подаръкът е предназначен за мене, тъй като до него имаше бележка — ето я. — Комендантът извади от маншета си и подаде малко късче хартия, на което едро и небрежно беше написано:

Бъдете свободен и вие.

Руна прочете листчето, върна го; учудването ѝ стихна благодарение на върнатата догадка. Комендантът продължи:

— Така. Това чудо, явно, се дължи на вашите ръце. Сто и десет карата. Като се смята стойността им, паднала сега, получавам по курса двеста и петдесет хиляди плюс трийсет и пет в злато, всичко триста хиляди, тоест почти една трета от милион. Тези изчисления направих през нощта, тъй като не спях. Простете ми за тях. Те са резултат на минали силни вълнения.

— Не съм аз — рече Руна, като се смееше и радваше, че човекът е щастлив. — Но знайте, че ако не станеше това, аз щях да направя за вас всичко.

Комендантът, премигвайки, я погледна втренчено, усмихна се, поруменя и ѝ подаде ръка с блеснали очи, които я накараха да помисли, че и в неговото сърце има солена вода.

— Извинете, че пръв подавам своята ръка на вас, дама и девойка; това не е прието, но аз трябва да стисна вашата. Вярвам винаги, когато говорят и гледат право в очите. Радвам се, че е така. Сега съм съвсем спокоен — между нас нямаше сянка.

Тя подаде ръка, но си спомни своята лъжа и извърна лице.

— Сянка имаше — рече тя, — но само в мене. Между нас нямаше сянка. Сбогом. Ние не можем да си кажем нищо по-хубаво от казаното — виновник за хубавото сте вие. Вървете, бъдете щастлив и знайте, че отломките от стъкло могат да станат брилянти, ако ги погледне оня, който избяга толкова странно от вас.

Гостът стана, поднесе до устните си нервната благоуханна ръка, обърна се и излезе, както беше дошъл, загледан пред себе си. Отдръпнала завесата на вратата, Руна го изпроводи с поглед. Той се скри и тя се върна към себе си.

XV

Стъмни се, но тя не изрази очакването си в безпокойство и мъка и не се качи горе. Тя знаеше — съзнание, досега необяснимо, — че Друд ще дойде горе; знаеше също тъй, че ще я уведоми за своето дохождане по някакъв свойствен нему начин. Уморена да чака, тя седна в ярко осветената гостна и се зачете в една книга.

Колко странно е да лелееш нещо, което още не е настъпило, с цялата истина на душата, като го виждаш и го предугаждаш в книгата, която говори за нещо странично! На таен език е написана в тези мигове книгата, каквато и да е тя; нейният текст, нейната богата и тънка аргументация и нейното живописно действие спят неподвижно. *Своето* се носи по редовете, изгорени от напрежение, като оставя на зрението линиите и препускащите знаци, отсега нататък непознати. Само сегиз-тогиз ще изникне ясно някоя отделна дума, но с толкова по-голяма сила се дръпва настрани потиснатата душа, подобно на изменника, който се е пробудил за честта. Както ту изчезва, ту отново се чува биенето на часовете, тъй временно може да стане ясен текстът, но скоро ще те повика плисналата вълна на тъгата да се възвиеш, закрил очи към близкото бъдеще, като го призоваваш със стона на биещото си сърце.

Дълъг е такъв ден и белязва той човека с вечен печат. Като четеше или по-точно държеше на коленете си книгата, сама загледана по-далеч от нея, Руна прекара така час и друг; а в два и половина горе неизвестен музикант захвана да свири рапсодия; спря и засвири отново. Тогава всичко се върна на мястото си, по-ярко блесна светлината, по-силен стана уличният шум и като се въздържаше да не тича, девойката се изкачи горе.

От далечната врата в полумрака изскачаше на осветения килим светлина. Сянката на човек разсичаше светлината. Руна се спря, забравила всичко, което искаше да каже, но като стисна ръце, не отиде по-нататък, докато не се овладя.

Скоро успя да направи това; тя влезе и към нея загледан се приближи с усмивка Друд. Той беше в черен прост костюм като най-

обикновен човек; по-просто и по-твърдо от първия път се чувствуваше девојката, макар, както и в тъмницата, да беше на границата на смайващия свят. Ала в достъпните нам състояния има една спасителна сляпа черта — човек не вижда нищо отвъд нея: мъгла, от нея ние се втурваме в озарения кръг на текущото действие.

Друд рече:

— Не се ли съмнявахте вие? Когато ме викат, аз винаги дохождам; дойдох, запалих лампата и свирех.

Руна го покани с ръка да седне и бавно се отпусна сама, като не гледаше вече никъде другаде освен в неговите очи, с поглед на нощен пътник, съзрял далечен огън. С неволна и проста сила тя рече:

— Как ви очаквах — аз, която не съм чакала никого!

— И ние сме заедно — продължи той, тъй като тя искаше да прибави това. — Руна, аз много мислих за вас. Да оставим онова, което не е главно; за *главното* трябва да се говори веднага или то ще заспи като вълна, обляна от кораба с масло. Аз дойдох да узная коя сте и да ви изслушам; чаках този ден. Да, чаках го — замислено повтори той, — защото намерих красива сила. Не бива да има между нас стеснение; нека нашата вътрешна прегръдка бъде лека. Говорете, аз слушам.

Тя стана, като протегна ръце и пребледня като от удар; ударът прогърмя в нея.

— Кълна се, този ден за мене е равен на възкресение или смърт.

И Гал като светкавица проблесна в душата ѝ. Тя не разбираше още какво значи внезапно изникналият му образ. В нея израсна истинското вдъхновение на властта — ненаситна, подобна на лавина. Тя се обърна в унес към себе си: „Руна! Руна!“ — и като прошепна това като на бог, седна с усмивка, която отрази на чудното ѝ лице цялото ѝ състояние.

В този миг влезе бяло нюфаундленско куче с човешки очи; като ги устреми върху Друд, то подсмъркна, зави и почна, отстъпвайки назад, да трепере.

Друд рече тихо:

— Легни. Лежи и слушай.

Тогава, сякаш разбрал думите, великанът кротко се повали на хълбок между Руна и него, като изплези език.

— Мислих за вас много и хубави неща — рече Друд.

По външност вече обикновено спокойна, тя разглеждаше лицето му; спря се на безгрижната линия на устата, на решителния израз на брадичката, на тъмните мустаци, масивното чело, изпълнено с висока тежест, и надникна в очите, където, тъмнеейки и стапаяйки се, се криеше недостъпното за разбиране. Тогава, не по-бавно от цепене на косъм, целият повей и ек на приказките, на които винаги отдаваме известна част от нашето съществуване, изведнъж с убедителността на близък вик погледнаха в лицето ѝ от страната на райските цветя, окичена с ангели и феи — със сонм от прекрасни и нежни очи. Тя грабна ветрилото и отведнъж го сгъна; свистенето на седефа пропъди странното състояние. Тя рече:

— Вие искате да завладеете света. Ако нямате тази цел още — тя рано или късно ще се появи; по-добре ако *сега* се съгласите с мен. И тъй, аз предлагам: не в цирка или при други случаи, породени от каприз, но с пълно съзнание за великата и лека цел вие ще заявите за себе си в едно дълго въздушно пътешествие, с намерение да поразите и увлечете хората. Каквото беше в цирка, ще бъде навсякъде. Америка ще се опомни от златото и ще надвика всички; Европа ще се подмлади; екзалтирано ще завие Азия; дивите племена ще запалят свещени огньове и ще се поклонят на непознатия. Ще прокълнти гръм и екот; безсънните нощи ще станат нещо обичайно, а лудите в своето заточение ще почнат да блъскат решетките; възрастните ще се превърнат на деца, а децата ще ви изобразяват в игрите си.

Ако сега, докато явлението е още ново, клещите на правителствата не биха се посвенили да ви смачкат, след два-три месеца на всеобщо изстъпление вие ще застанете под защитата на обществото. Ще възникнат безкрайни надежди. На тях ще отдадат дан всички хора, които имат странна душевна склонност — във всички сфери и примери на човешките дела. А вас известно време отново няма да ви виждат, докато не се разнесе вестта къде се намирате.

Според своето положение, цел и характер на впечатление вие ще трябва да водите живот, който действа на въображението — централна сила на душата. Аз ще намеря и ще ви дам пари. Комендантът знае за вашето богатство, но то може да се окаже нищожно. Затова един гигантски дворец на брега на морето ще отговори на всички очаквания. Той трябва да събира тълпи, процесии, населението на цял град, без блъсканица и с разкош, пълен със светли

бои — дворец, висок като небето, с пълнозвучната дълбочина на царствени анфилади^[1].

Тогава ще почнат да дохождат при вас, за да говорят с вас, хора от всички страни, раси и националности. „Друд“ ще звучи като „въздух“, „дихание“, „смисъл“ в живота, мечтатели от всички видове потайни натури, разочаровани, страдащи от сплин или тъга, кандидати за самоубийци, неуравновесени и полубезумни, нежни — с детската религия на цветята и птичките, добросъвестни учени, претърпели най-различни бедствия, индустриалци и авантюристи, изобретатели и фантазьори, просяци и бедняци — и жени, легиони жени, с поразен поглед и с взрив от възторзи, които няма къде да изразят в обикновения живот. И това ще бъде вашата велика армия.

Същевременно с всичко това при вас ще дойдат привърженици, агенти и капитали със сляпо доверие към вас: най-разнообразни, противоречащи си една на друга цели ще се помъчат да направят от вас опорна точка. Вестниците, търсейки печалба, ще печатат всичко — и онова, което ще им съобщите вие, и онова, което ще съчинят другите, като надминат може би с нелепостта на измислиците си целия опит на предишните векове. А вие ще напишете книга, която ще бъде отпечатана в такъв брой екземпляри, че да може да я прочете всяко човешко същество. В тази книга ще напишете за себе си, като придадете на всичко този смисъл, че тайната и условията за щастие се намират във вашата воля и ръце — на което ще повярват всички, тъй като под щастие разбират неосъществимото.

След това при вас ще дойдат още повече хора и вие ще говорите с тях, като се появявате внезапно. Най-простите ви думи ще произведат не по-малко впечатление, отколкото ако заговореше каменният сфинкс. И от нищо, от една празна фраза, лишена от косвено значение, ще пламнат легендарни обещания, които ще се търкалят като лавина и ще катурват по пътя си *старото* настроение.

Старото настроение казва: „Игра и упоритост.“ *Новото* настроение ще се изразява с думите: „Чудо и щастие.“ Тъй като и досега задачата на щастието не е решена с достъпни средства, хората ще поискат да я решат със средства недостъпни и решението ще възложат на вас. През това време в клубовете с вашето име, в списанията, вестниците и книгите, които ще отбелязват всяка ваша стъпка, всяка ваша дума и всяко ваше впечатление, в частните разговори, проекти, спорове, във враждата и приветствените викове ще се заблуди онази безпредметна вяра, която така отдавна и бездарно улавят чрез системи, заслужаващи само скръбна усмивка.

Тогава без динамит, стрелба и сложни мозъчни конвулсии постоянното, равномерно съзнание за едно разумно чудо — във вашето лице — ще направи всяка власт толкова несигурна, че при първото ясно изразено условие „аз или те“, земята ще каже: „ти“. Нищо няма да я спре. Тя ще мисли, че придобива блестящи криле.

Девојката млъкна, като ликуваше и светеше цялата; стоманеното, но и прекрасно — в цялата сила на въодушевяващите я гигантски планове — изражение не напускаше нейното лице, но последните думи на Руна прозвучаха по-тихо, по-бавно. Тогава тя разбра, че Друд вътрешно се е отвърнал от нея и че думите ѝ са отхвърлени назад с равна на тях сила. Нервите ѝ се късаха. Още не беше почувствувала тя цялата сила на удара, когато се чу рязко и студено:

— Не.

Той продължи:

— Аз трябваше да ви спра. Слушайте. Без съмнение чрез някои големи ходове аз бих могъл да поробя всички, но тази цел е за мен отвратителна. Тя ще ми попречи да живея. Аз нямам честолубие. Ще попитате — какво ми го заменя? Усмивката. Но аз съм страстно привързан към цветята, морето, пътешествията, животните и птиците; към красивите тъкани, мрамора, музиката и приумиците. Движа се с

бързината на вятъра, но обичам също тъй да скитам по живописни пътеки. На драго сърце разглеждам книга с картинки и съм доволен, когато, спуснал се нощем на някой параход, седя в каюткомпанията и будя недоумение: „Откъде е този?“ Но аз обичам всичко. Аз ли ще трябва да размесвам тази стара оръфана колода карти, която се нарича човечество? Не ми харесва тази игра. Но покажете ми рисунка на *моя свят* и аз ще ви обясня целия му сложен шифър. Гледайте: там има сянка; хвърля я тгълът на масата, креслото и прихванатата част от завесата, контурът от условната същност на човешките очертания, но с гънки на нетукашен израз. Утре, вече когато сянката ще бъде забравена, *една* мисъл, равна на нея и на нейното рождение, ще заживее безсмъртно, отразила за непресметнато малка част от бъдещето някаква своя сила, проявена сега. Розите, които ни отделят, започват да разпушат листенца — защо? Не е далеч изгревът и те знаят това. Преди да се сбогувам с вас, ще ви кажа какви думи очаквах от вас. Ето тези неродени деца, ето техните трупчета; погребете ги: „Вземи ме на ръце и ми покажи всичко — отгоре. С тебе няма да ми бъде страшно и аз ще се чувствавам добре.“

Той стана и се приближи до прозореца, като гледаше как се носи плавно тъмната предизгревна синева, а звездите, треперейки, се готвят да се търкулнат зад хоризонта.

— Кълна се — рече Друд, — че не чувствавам ни злина, ни обида, а само скръб. Аз можех да ви обикна.

— О! — рече Руна с израз толкова неясен, но точен, че той побледня и бързо се обърна към нея, видял друго — студеното, високомерно вдигнато лице. Нищо не напомняше в нея току-що пламтящата възбуда. Сякаш със силата на чудовищно самообладание тя за миг унищожи дори спомена за онези минути, когато живееше с целта, стаена в страстния ѝ порив, в гордия ѝ крак, вдигнат да стъпи на върха на върховете. И Друд разбра, че те са се разделили навеки; в погледа на девойката, който го измери с мигновено студено любопитство, имаше нещо зашеметяващо. Така гледат на палячото.

Той трепна, замря, после бързо се приближи до нея, хвана я за ръце и я накара да стане. Тогава нещо трепна в чертите ѝ с мъчителна и горчива сърдечност, но изчезна като искра.

— Гледай — рече Друд, като я сграбчи за талията. Сърцето ѝ прималая, стените се разстъпиха, всичко се обърна настрана и като се

плъзна бързо покрай тях, масивното очертание на прозореца отрязва залата. — Гледай! — повтори Друд, като силно притискаше вцепенената девойка. — Ти бягаш *от това!*

Те бяха сред разкошни храсти — така се стори на Руна; всъщност — сред върхарите на градината, които изведнъж полетяха надолу. Развиделяваше се; гняв, студ и почуда я накараха да се опре с ръце в гърдите на Друд. Тя едва не се откъсна, очаквайки със странно удоволствие близка и бърза смърт, но Друд я задържа.

— Глупачке! — рече сурово той. — Ти би могла да разглеждаш земята като чашка на цвете, но вместо това искаш да бъдеш упорита гъсеница!

Но с шегата си той не разсея тежестта и бързо се спусна надолу, чувствувайки, че няма да чуе още твърде много.

— Ако няма власт *тук*, аз ще бъда долу. — С тези думи Руна, като отблъсна Друд, се докосна до земята, дето се опря на едно дърво, надви трепета в краката си; после, без да се оглежда, се заизкачва по стъпалата на терасата. Друд беше долу и гледаше подире й.

— И тъй? — рече той.

Девойката се обърна.

— Всичко или нищо — рече тя. — Аз искам власт.

— А аз — отговори Друд — искам да видя във всяко огледало само своето лице; нека утрото ти прости.

Той кимна и изчезна. Отдалеч се запали *светлина* горе и откри смътния рисунък на изстиналите алеи. Руна стоеше още там, дето беше се спряла, и каза: „Всичко.“ Но това „всичко“ беше около нея, неотнимаемо, присъщо на човека, което тя не разбираше.

Светлината стана по-ясна, запали цветята, позлати разстрозите на завесите и разреже здрачната тишина на разкошните зали с гъстия блясък на първата утринна светлина. Тогава, плачейки с неподвижно лице — бавно стичащите се към ъгълчетата на устата едри сълзи изглеждаха като роса, блещукаща по гордо цвете, — девойката написа на министъра няколко реда, изпълнени със студена, малко гузна сърдечност. И там в последния ред се четеше:

Аз го видях и го разбрах. Няма нищо страшно. Не се бойте; той е мечтател.

[1] *Анфилада* — дълги редица от стаи, през които се минава от една в друга. — Б.пр. ↑

XVI

Две момчета растяха и играеха заедно, после пораснаха и се разделиха, а когато пак се срещнаха — между тях имаше цял живот.

Едно от тези момчета, което сега наричаме Друд или „Двойната звезда“, пробудило се посред нощ, се приближи до прозореца, дишайки влажния вятър, който лъхаше от тъмнината. Долу, сред мъждивия отблясък, разсеян около кулата на фара от огнената ѝ глава, течеха към черната стена, припламвайки със зелена пяна, плискащите редици на талазите; като се издигаха пред огромния ствол на кулата, те сриваха в основата ѝ пороища и водопади със силата на канонада. В мрака червената или жълта светлина, закривайки звездата, насочваше движението на парахода. Виеха, стенеха сирените, като придаваха на момента някакво безумие. От лявата страна на тъмнината светеше прахолякът от светлини на далечния град.

Ако има болка, зрелището като ни отвлича, прави болката по-силна, когато, надмогнала съзерцанието, душата отново се съсредоточава на своята рана. Друд се отдръпна от прозореца. Душата му се гънеше и свиваше като гръб на носач под едва поносимо бреме; той страдеше, затова почна да ходи, за да не се вслушва в себе си.

Стебс, пазач на Лиския фар, след като свърши с фенера, тоест след като напълни лампата с рапично масло, слезе в долното помещение.

— А! — рече той. — Вие сте станали.

Друд се обърна и срещна със скръбен поглед очите на своя другар от детските игри.

— Ти си тъжен, болен може би? — рече той, като туряше пазача да седне до него на кревата. — Хайде да поприказваме както по-рано.

— Какво, по-рано ли? — повтори Стебс с тъжно ударение. — По-рано аз седях и слушах, чудех се, смеех се, прекарвах нощите без сън, в тъмнината, изпъстрена след вашите разкази с най-ярки багри. Време е да вечеряме. — Той взе от ъгъла дърва и приклепна пред камината да раздухва огъня.

Друд се премести при него, тъй като се чувствуваше зле и гузно. Той забеляза, че дървата трябва да се подпалват отдолу, ловко нагласи цепениците и пламъкът се разпали.

— Стебс — рече той, — от оня ден, когато бях на умирање, а ти седеше до мене и капеше с лъжицата съмнителното изобретение на доктор Мармадук, мина много време, но имаше малко хубави минути. Хайде да си създадем една хубава минута. Да седнем и да запушим както преди индианската лула на мира.

Отначало ще трябва да кажем каква беше външността на Стебс. Той беше малък на ръст, дългокос; косите му се стелеха като ветрило върху пращната яка на вехтичката му куртка; скъсаните му панталони, изпод които едва се виждаха червеникавите върхове на обувката, метяха с орфаните си крачоли пода. Сухото му лице, всички черти на което се стремяха напред, имаше остри яркочервени скули; хилав, но широкоплещест, той, за да стане такъв, сякаш се беше отразил в някакво криво огледало — от ония, които, ако заведеш пред тях някой дълъг като върлина момък, дават сплеснато същество. Но той имаше прекрасни кучешки очи.

— И тъй: „лулата на мира“...

— Къде е тя? — Като се преструваше на равнодушен, Стебс бавно прегледа лавиците и всички кътчета на помещението. — Намерих я. Толкова отдавна не съм пушил с нея, че от чибуката ѝ мирише на кисело. А какъв тютюн?

— Вземи от тенекиената кутия. Седни до мене. Стой: не пипай кибритата. Каква е тази книга? В ъгъла?

— Това е — рече Стебс — една доста сериозна книжка; тя сама е паднала там.

Друд взе книгата.

— „Изкуството като форма на общественото движение“ — високо прочете той и откъсна от съчинението сноп страници, като казваше: — Книги от този род са добри за всичко освен за пряката си цел. — После запали лулата си с текста. Слез като попуши, предаде важно лулата на замълчалия Стебс. Още нацупен, но вече с щастлива искра в очите, Стебс започна да разпитва за тъмницата.

— Дойде прокурорът — рече Друд, загледан в огъня. — Той се вълнуваше, зададе ми редица нелепи въпроси. Не му отговарях; изпъдих го. Дойде още... — Друд пусна едно сложно кълбо от дим. — Изобщо фарът е все пак хубав, Стебс, но аз утре заминавам.

— Пак — печално забеляза пазачът.

— Има причини, по които трябва да се развлечения. Веселие, веселие. Стебс! Ти знаеш вече какво веселие стана в цирка. Също такава съм замислил на разни места от земята, а ти ще четеш за това във вестниците.

— Представям си! — рече Стебс. — Всъщност аз малко говоря, защото съм свикнал; но като си спомня кой сте, под мене като че

пламва столът.

Друд сбърчи вежди, скри усмивката си в мустаците.

— Слънцето не те ли учудва? — попита той много сериозно. — А този удар на вълната? А ти самият, когато с учудване, сякаш отразен в дъното на собственото сърце, си казваш: „Аз, аз, аз“ — прислушваш се в този непостижим миг и събираш в дупчицата на своя гледец стокилометровия обхват на небето и морето — тогава ти си глупаво и самодоволно спокоен, нали?

— Е, добре — възрази Стебс. — А ето какво ми кажете: обикнахте ли вие някоя?

Той изговори тези думи с тон на такава важна и наивна грижа, че Друд му прости проникателността.

— Едва ли... — избъбра той, като бутна с крак една цепеница. — Но контрастът беше очебиен. Цялата работа е в контраста. Разбра ли нещо?

— Всичко! — с ужас прошепна Стебс. — Кафето е готово.

— Стига за това; престана ли да пишеш стихове или не?

— Не — рече Стебс самоуверено; очите му блеснаха живо и жадно. Неведнъж се беше виждал в образа на чугунен паметник, който простира пророческа ръка над слънчев площад. Но в малката му душа поезията лежеше ничком, защото нямаше къде да се обърне. Така градушката, родена от електрически вихър, тропа звънливо по тъпана, но тъпо по бурето. — Не, по този пункт няма да се спогодим. Стиховете почнаха да ми се удават по-лесно; има направо — няма да кажа гениални, но забележителни редове.

Щом заприказва за стиховете (които можеше да пише по няколко пъти на ден) с увереност, че Друд го дразни — така бяха очевидни за Стебс техните митични достойнства, — и скулите му зааленяха, гласът му зазвънтя, а ръцете му, впити в косите, ги вдигнаха нагоре като страшен храст.

— Искате ли да ви прочета „Телеграфистът от преизподнята“?

— Представи си, да — смеейки се, кимна Друд, — да, и колкото се може по-скоро.

С доволен вид Стебс извади от сандъка купчина тетрадки. Той ги прелистваше и бърбеше: „Ех... това не е обработено...“, „в първоначална редакция“, „тук не е лошо“ — и други подобни фрази,

които имаха значение на пристъп. Най-сетне той се спря на един ръкопис, изпъстрен от мастилени петна.

— Слушайте! — рече Стебс.

— Слушам! — рече Друд.

Пазачът занарежда напевно:

*Във ветровито-пролетната жезга,
като облак бял пременен,
от царството земно ще сляза
в подземното дръзновен.*

*Там горят от лой човешки свещи,
но държелив и в самия ад
е споменът за светлата среща
със същество от другия свят.*

*На мойта ридаеща лира
телеграма от брега на Стикс
пращам на тез, що във всемира
дирят огневейния Хикс.*

*Прокънтял с тътен подземен,
злият Демон...*

— Сега — рече Друд — прочети друго.

Стебс послушно се спря.

— Знам — забеляза кротко той, — тази форма не ви харесва, само че сега всички пишат така. Какво е вашето впечатление?

— Никакво.

— Как? Съвсем никакво впечатление?

— Да, тоест в оня смисъл, за който ти жадуваш. Ти се вълнуваш като влюбен глухоням. Твоите стихове скубят като тъп трион душата, без да я разсичат. Да твориш, това значи да *разсичаш*, внасяйки *своето* в масата на чуждата душа. Виж: след като съм чел Мериме, аз вече няма да извадя Кармен от нейното блестящо гнездо; то се е образувало неизгладимо: художникът е разсякъл душата, като е вложил в нея

елмаз. С какво е успял да направи това? С това, че е събрал всичко от моята душа, *подобно* на този стремителен горд образ, макар че *всичко* това се е съдържало в блещукането на погледите, разсеяни сред тълпите, в музикалните спомени, резбата на орнамента, пейзажа, настроението или съня — стига само да е *подобно* на циганката Кармен по качеството на впечатлението. От трохите пекат хляб. От песъчинките се налива гроздето. Айвънхоу, Ахасвер, Квазимодо, Кармен и много други, толкова мраморни, са пожънати от твореца в нивите на нашата душа. Както се сгъстява мъглявостта, за да се образува планета, така расте образът; той крепне, източва се, като пука пръсти, и се събужда за живота в нашата разсечена душа, за да успокои въображението, което, несвързано и раздробено, тъгува по него.

Ако перодръжката, с която пишем, не е перо на лебед или орел за тебе, Стебс, ако хартията не е жива, нежна и чиста приятелка също за тебе, Стебс, ако нямаш мисълта, че всичко, замислено и изпълнено, би могло да бъде още стократно пъти по-съвършено, отколкото е сега, — ти можеш да заспиш и твоят сън ще бъде *простият* живот, творчеството на божествените сили. А ти ще му кажеш: „Под гънката на твоята дреха ще пиша и умра; благодаря за всичко.“

Достатъчно съм те бичувал. Запомни: „Щабните писари пращат на перачките телеграма на вдъхновената лира.“ „Държелива“ — казват за котките. Освен това всичко, което казах, ти го чувствуваш сам, но няма да го повториш от неумение и инат.

Като изслуша това, Стебс мрачно остави настрана тетрадката, изми чашите, насипа на покритата със сажди маса сухари и откърти от бурето пласт солена сланина. Като я разсече с тежкия си нож, той, премислил нещо, се закиска добродушно.

Друд полюбопитствува да узнае дали неговата безжалостна тирада не е подействувала тъй благотворно върху пламенното сърце на поета.

— Вие отгатнахте — рече Стебс с тих, победоносен блясък в овлажнелите очи, — аз просто виждам, че не разбирате много от поезия.

— Действително е така; никога не съм писал стихове. И все пак послушай ме: когато тук, в тази къщица на скорци, се появи усмихнато женско лице, то с пълно пренебрежение към твоята гениалност ще ти вземе панталоните, за да пришие на тях всички копчета, и ти ще хабиш

по-малко листа. Ще я завиваш през нощта във вълненото одеяло и ще ѝ мажеш масло на хляб. Ето какво бих искал аз, Стебс, за тебе. Дай ми още захар.

Стебс рече да вдигне очи нагоре, но изведнъж помръкна.

— Жената погубва творчеството — промърмори той, — тези създания ще ви вземат в ръцете си и ще ви изпапкат. — Като отпъди рояка от светлоруси видения, които се спуснаха като мухи на захар, щом заговориха за тях, Стебс повдигна с разперени пръсти косите си; после простря ръка. — Вслушайте се! Мигар е лошо? Прокънтял с тътен подземен, демонът руши клисурата; с гранит и меч празнува новото си жилище. О, ако...

— Стой! — рече Друд; в този миг, нахлул в прозореца с внезапна сила, вятърът едва не загаси лампата; прърпнаха листовите от огромната тетрадка на Стебс и нещо подобно на звука на стихващ камертон пропя в ъгъла.

— Какво звъни тъй нежно и тънко там? — попита Друд — Да не е загубил Еол арфата си?

Стебс рече:

— Най-напред ще ти обясня, после ще ти покажа. През дългите нощни часове намислих и осъществих една машина за услаждане на слуха. След Рождество, Нова година, рожден ден и много други дни, не толкова важни, но имащи необяснима връзка с веселието на душата, остават много празни бутилки. Ето погледнете: това е роялът на Стебс.

Като каза това, той измъкна иззад завесата една вертикално нагласена дървена рамка; под горната ѝ летвичка висяха на телчета редица малки и големи бутилки; дъното им беше изрязано. Като се люлееше в ръцете на Стебс, това музикално съоръжение звънеше нестройно; пазачът взе една пръчица, драсна с нея по цялата редица бутилки надясно и наляво; раздадох се трели, напомнящи оня среден между смеха и воя звук, какъвто издава нервният човек, ако силно го погъделичкат.

— Какво да ви изсвирия? — рече Стебс, като произвеждаше с пръчицата си „дрин-дрин“ и „ди-ди-до-дон“. Звукът беше недълбок, тих и приятен като обикновена усмивка. — Какво да изсвирия? Танц, песен или, ако искате, оперна мелодия? Аз малко по-малко разширих своя репертоар до осемнайсет-двайсет неща; моите любими мелодии

са: „Вятърът в планините“, „Фанданго“, „Санта Лучия“ и още нещо, например валсът „Уханният цветец“.

— Да опитаме „Фанданго“ — рече Друд, като се оживяваше и яхваше стола с лула между зъбите. — Почвай, а аз ще свиря с уста, по такъв начин ще имаме флейта, струна и звън.

Като прехвърляше пръчицата между запелите бутилки с бърза неуморима ръка, Стебс взе да извлича прекрасна мелодия, пълна с гордото тържество на огнения живот. Но още от първите тактове свойството на инструмента, създаден за лирика, а не за драма, накара концертантите да се откажат от първия номер.

— Да опитаме нещо друго. — Друд взе да подсвирква тихо, като се вслушваше. — Ето това... — и то също тъй звъни в оркестъра.

— Посвирквайте още — Стебс, наклонил ухо, разбра и улови мотива. — Аха! На среден регистър.

Той зазвънтя с пръчицата; Друд взе тон, като унесено подсвиркваше; това беше електризиращо свиркане с гъвкав и мек тембър. Той свиркаше великолепно. Стебс беше също в настроение. Те свиреха един валс от „Фауст“. Мина тихата сянка на Маргарита; подире ѝ замислено, жестоко и нежно се усмихна млад човек в разкошен костюм със стара и суетна душа.

— А, това е прекрасно, това е хубаво! — извика Стебс, когато свършиха. — Сега да запустим. Какво ще бъде следващото?

Като се смееше, бърбеше и тревожеше да не би Друд да се върне от тихата страна на звъна към мрачната разсеяност, той припряно свиреше, като поддържаше в него детското желание да продължи спасителната забава. Така, като преминаваха от една пиеска към друга, те започнаха и изсвириха песенчицата „Бен-Белт“, която Трилби пее у Дюмурие; „Далече е, далече е до Типерери“; „Южният кръст“; втория валс на Годар, „Старият франк“ на Беранже и „Санта Лучия“.

А през това време почна да се развиделява; първото усилие на деня, който набелязваше пътя си в бурната грамада на нощта, огради жълтото петно на лампата със сиво утринно безредие; вече се виждаха в прозореца вълните и пяната. Вятърът стихваше.

Друд сякаш се опомни. Погледна тъжно наоколо и стана:

— Е, Стебс, още веднъж, преди да се разделим, „Санта Лучия“.

Стебс изтри очи; стъклото почна да иззвънтява:

*В звездни огньове морето сияе
нощният вятър увлича в безкрая.
Слизайте бързо в лодките вие.
Санта Лучия! Санта Лучия!*

Друд тихо свиреше с уста. Той вече виждаше и онова, което е казано във втория куплет:

*Гъне се леко и плиска морето.
Мъката като рибарят хвърлете
и се отдайте на тази стихия.
Санта Лучия! Санта Лучия!*

Той *виждаше* това и в душата му ставаше по-тихо. Когато свършиха, Друд тупна Стебс по рамото и рече:

— Благодаря! Ноцта беше хубава; създадохме си и един хубав миг. Сбогом!

После се облече — както се обличат срещу вятър и студ: ботуши, дебела куртка и шапка с ремъче, което минава под брадичката. Стебс, без да има нужда от това, усърдно му помагаше да се облича; той беше съвсем разстроен.

Най-сетне зората се показа от облаците, като пръсна стоманена, бяла и алена багра върху провидялата се вода. Друд се приближи до прозореца. Тогава, заплакал искрено и горчиво като момче, Стебс се хвана за него и го задърпа назад.

— Искате ли да изгоря всичките си тетрадки, само да останете още *един ден*? Кълна се, ще направя това!

Друд, смеейки се, го прегърна.

— Ама защо — рече меко той. — Не, Стебс, аз не бях съвсем прав; играй, стиховете са твоята игра. Всеки човек трябва да играе. — Той се спусна в празнотата, но се върна, като се тупаше по джоба. — Забравих кибрита.

Стебс му подаде кутийката.

— Чакай ме, ще се върна — рече Друд.

Той направи вътрешно усилие, подобно на дълбока въздишка, предизвикана от възторг — усилие, за което никога не би могъл точно да каже как му се удава, и взе да се отдалечава; с ръце зад гърба, повдигнал и закрепил на някаква тайна опора краката си. Лицето му беше обърнато към облачната страна, която възлизаше над зеленикавото утринно небе. Той не се обръщаше. И със смаляването на фигурата му, която сякаш се рееше по склона на разпиления от мъглата хълм, Стебс неволно видя призрачен път, който човешкият ум, имащ винаги отношение към тежестта, приема като естествен дори за едно независимо явление. Този път, по-ефирен от самия въздух, се виеше като синя лента между шипковия храст, орловите нокти и белите акации, между сенките и отънъците на невеществените форми, създадени от играта на утрото. Той възлизаше по лъчезарния склон, като скриваше продължението си в облачните снегове на великолепната плаваща страна, където ята и разливи от движения се въртят над земята. И в тези бели маси изчезна Друд.

ВТОРА ЧАСТ
ОТЛИТАЩИЯТ ЗВЪН

I

През пролетта на следната година във вестникарската преса се появиха чудни и странни съобщения. Тези съобщения разглеждаха едно и също явление и ако репутацията на шестата държава е малко по-почтена от онази, с която се ползува в очите на останалите пет велики държави на света, фактите, разказани в нейните страници, сигурно биха възбудили прекомерен интерес. Нямаше съмнение, че тази сензация ще бъде постигната от обикновената съдба на двуглавите деца или на откритието как се превръща оловото в злато: подобни неща от време на време се поднасят във вид на свежа храна. Сякаш самите редактори, изучили изтънко душата на читателя, поставяха своя чудовищен материал не по-високо от „Преплуването на Ниагара с буренце“ или „Възкресението на една зазидана християнка от времето на Калигула“, като го печатаха под общи рубрики със заглавие: „Човекът загадка“. „Чудо или халюцинация“, „Невероятно произшествие“ и други повече или по-малко освобождаващи от отговорност наслови, с които като че искаха да кажат: „Ето, измиваме си ръцете — яжте това, което дават.“

Обаче, както каза някой си Е. Б., „не всички рижави имат еднаква съдба“ и това изречение е уместно да споменем тук. Десет, петнайсет, дваисет пъти се учудваше читателят, като прочиташе в различни кътища на света редовете за непроследимия фантом, който се явявал пред някой от онези, които не сме срещали и няма да срещнем и чиито имена за нас са звук от безполезни думи; нищо не промени, не придвижи в неговия живот прочетеното от тях и най-сетне беше забравено, само понякога си спомняше как трепваше в него от случайно докосване някаква рядка струна, която той сам не подозираше. Какъв беше този звук? Колкото и да се напруга паметта в най-мъчителния каприз на Чудноватото, мисълта се лута в глухия мрак, напразно се блъска нейната сновалка, къса се основата, като заплита възел върху възел. Няма нищо. А какво беше? Вестникарски анекдот — и досада.

Но да прехвърлим моста от нас към *онзи* печатен текст. Литературата на *фактите* е изобщо най-фантастичният от всички съществуващи рисунъци на действителността, същото, което е оркестърът за глухия: движи се напред-назад лъкът, издува се бузата до медната тръба, подскача пръчката по барабана, но няма звуци, макар да се виждат ония движения, които ги пораждат. Да вземем за възражение фактите, същността на които е толкова поразителна, че плътта и духът на събитието, иначе казано — очевидността и проникването в същината на факта, ще прибавят малко нещо към впечатлението, получено по пътя на съобщението. Действително *такъв факт* е възможен. Например, ако рухне в Чикаго двацет и две етажна сграда, ние, уведомени за това, вътрешно ще подскочим, макар че скоро вече няма да мислим за случилото се. Че това е така, че фактите като факти, дори пропити от задушливата смола на публицистичните и партийни огньовете, по никакъв начин не смуцават нито нашия живот, нито нашата мисъл, достатъчно е да си спомним онова хладнокръвно внимание, с което преглеждаме вестника, без да си спомняме на другия ден какво сме чели днес, а между това сме държали в ръцете си не друго, а трепета, борбата и живота на целия свят, представени ни по подобие на сметка в ресторант.

В тази наша тирада би било напразно да се търсят реформационни напъни и безмерни изисквания към когото и към каквото и да било. Ние просто отбелязваме празнотата, където не искаме да отидем. Как наистина въз основа на неясни слухове да изброим къде, кога и кой се е смутил, и уплашил, кой може да бъде късоглед и кой — склонен към халюцинации?

Как да установим и да решим къде преминава идеално правата черта на действителното събитие? Изобщо издирванията от този род са работа на специалистите. Обаче като постъпим на пост, като се поставим — в лицето на много от тези Н. и С. — в положението на човек, който излиза отведнъж от шестте порти на Сен Жермен, можем между зигзагите и конусите на странната кореспонденция да видим нещо, което се равнява на цялото общо разхвърляно и сборно впечатление; затова е необходимо само да кажем „аз“. Аз отивам нейде и забелязвам сянка или човек, който се плъзга високо горе, в цялата странност на подобно виждане; други форми, други положения на същата среща смътно се отделят една от друга в графитения полузрак

на съня; и аз не знам — моята ли ярка представа за това въвежда цялата мътилка във формата на отчетливи сцени, било ли ми е разказано това или се е случило с мене. Може би най-интересни са някои грешки, възникнали под влиянието на слуховете за същество, което не познава разстоянието.

Оня коминочистач, комуто е било съдено да зарази със суеверен страх нервните минавачи, ще си спомня, трябва да се предполага, до края на дните си завладяващото и дълбоко впечатление, произведено от мъглявата му фигура върху фона на лилавото вечерно небе. Той се е опомнил, когато е видял долу огромната черна локва на тълпата; постепенно смътният хор на нейната гълчава нараснал в потресаващ смут и врагът на саждите слязъл по искането на полицията от покрива на шестетажната къща, където незабавно станал причина за разочарование, насмешки и оскърбления. Може би сред тази тълпа е било и онова момче, чието хвърчило с китайски дракони, бръмчейки диво като кречетало над кулата на кметството в Елт, привлякло възпламененото внимание на ловеца Бурико, който веднага се заклел, че ще убие дявола с двоен заряд от своята лиежка двуцевка, като пуснал предварително освен картечните заряди и игли от еж. Никой не чул тази клетва, но посетителите на съседното кафене чули двата оглушителни изстрела и следили с интерес как, изгубило връвта, разсечена от сачмата, хвърчилото се въртяло и гмуркало като игрална карта над острата стряха на мрачното елтско кметство. Това било привечер, така че никой не видял естествената червенина от срам по пълното лице на страшния Бурико, след като му била обяснена неговата заблуда. В друг случай затреперал и дълго чел молитви селянинът, който отивал с торба на рамо през ливадата в околностите на новия Рим. Било сутрин и над тревата летял човек. Тревата скривала велосипеда, затова селянинът отскочил и ахнал. Около него било толкова тихо, имало толкова много цветя и така рязко прелетял нечутият в движението си човек.

Сега е време да споменем как един човек с различен от другите живот наблюдаваше момичето, което беше седнало в една от градинките на Лис с книга в ръце, а скромния си багаж беше оставило до себе си на тревата. Той гледаше това младо същество така, че то не можеше да го види, не можеше дори да подозира неговото присъствие. То току-що беше пристигнало. С търпеливо, спокойно внимание, с

каквото рибарите разглеждат бримките на своите мрежи, вникваше той във всички подробности на впечатлението, което момичето произвеждаше върху него, докато не разбра, че пред него стои човек, който е стъпил, без да знае това, в опасен затворен кръг. Над кристала се вдигна чук. И той се приближи до нея.

II

Момичето, за което стана дума, пристигна в Лис с нощния влак. То беше на деветнайсет години — почти пълни, тъй като деветнайсет щеше да навърши *точно* на другия ден, в десет часа вечерта. Не без съжаление си спомняше то за това: в безгрижни условия рожденият ѝ ден можеше да бъде ознаменуван със сладка баница и весело седене в къщи сред подобни на нея момичета — дружки с припрени и пламенни глави. А между това в отговор на неговата обява в „Лиский вестник“ дойде писмото на Торп, който ѝ предлагаше място на компаньонка и четец.

Париж заслужава литургия. Вестникът сбърка, като отпечата скромната обява в рубриката *разни*, което на свой ред накара Торп да сбърка. „Как ви наричат?“ — бе попитана младата пътешественица на гарата от един приветлив, плешив човек, преждевременно сбръчкан, с потреперващ крак, заинтересуван от нейния начин да поглежда малкото си краче в лачени пантофки, неотдавна купени с последните пари — повече от хляба и зрелищата момичето ценеше хубавите угледни обувки. „Тави“ — рече то чистосърдечно, като се изчерви с оная тънка и обаятелно чиста руменина, която не се продава със златна пломба, нито се предизвиква от изкуствено душевно движение. „А вашето фамилно име?“ — Лявата вежда се издигна като полумесец, момичето го погледна сърдито, като изстреля „Тум“ така, че то прозвуча като „Бум“ — със стоманения тон на ясното желание да прекрати разговора. „Тра-та-та!“ — тананикаше франтът, като се отдалечаваше с високо вирната глава, а Тави Тум — нека решим да я наричаме просто *Тави* — седна да чака разсъмването върху една мраморна пейка. Като закусваше хляб с шунка, тя четеше „Двете Диани“, до нея се приближаваха комисионери, предлагаха ѝ хотели, но не виждайки нужда от това, тъй като още тази сутрин трябваше да се настани у Торп, Тави оставаше да седи сред шума и тълпата на гарата.

През това време един след друг пристигаха утринните влакове; като се вълнуваха и се зовяха, пътниците се носеха в шумен водовъртеж; гърмолът на екипажите, свирките, звукът от съдините,

които бюфетната прислуга разнасяше, и дрънченето на вагонните композиции проникваше под високите сводове с отлитащо ехо. Когато Монтгомери хвана долния край на възжената стълба, която водеше към форта Кале^[1], шумът на гарата натрапчиво заглуши стремителното му дишане; Тави затвори книгата, въздъхна и се огледа.

Забавило се поради мъглата в лоното на нощта, утрото надви най-сетне мрака. Електрическата светлина още разпростираше своята вездесъща машинна жълтевина, но към нейния застинал блясък се примесваше вече денят, който светеше на пода и по лицата като свежо петно. Зад прозорците от локомотива шуртеше пара и се разсейваше по покривите на гаровите постройки; върху сивото стъкло сините облаци и зелената ивица на ранното небе обвиваха изгрева, готов да се разлее над събудения Лис.

Градът се събуждаше, но Тави отчаяно се прозяваше; умората и уталожената вече възбуда от пристигането се бяха превърнали в сънливост. Като се мъчеше да се разсъни, тя реши да се поразходи из улиците. Тъй като ѝ беше безразлично къде ще отиде, тръгна направо и скоро забеляза една малка градинка. Тук, между дъбовете, които облъхнаха лицето ѝ с влагата на едва размърдания листак, душата ѝ се разведри; но не уморителен труд, не жестока зависимост виждаше тя пред себе си, а весело семейство, отворен щедър дом, където като другарка или желана гостенка тя ще живее, като извършва всичко, което е по силите ѝ, драговошно и безгрижно. Като си мечтаеше така, Тави бързаше да изпревари времето. Тя трябваше да чете дневно по три часа на Самуил Торп. Неговото писмо, което подробно изброяваше твърде изгодните условия на ангажимента, не казваше защо Торп не обича или не може да чете сам; Тави, която толкова много обичаше книгите, че ги целуваше или захвърляше, сърдейки им се като на човек, не можеше да разбере странното удоволствие да чуваш четенето от втора ръка, с чужда интонация и в определени часове като служба или работа. Когато се умори да мисли за това, Тави изхъмка и се върна при Монтгомери.

Лесно ли е да се изкачваш на осемдесет фута височина, нощем, по възжена стълба, без да знаеш дали те чака горе приятелска ръка или удар? Треперейки цялата, Тави се изкачваше със смелия граф, като се люлееше и удряше в стената на форта Кале. Това ставаше през една бурна нощ, но от градинката се издигаха изпарения и тя блестеше в

слънчевата светлина; на върха на форта ехтяха мечове, а по алеята подскачаха врабци, цвъртейки самоотвержено за всичко, което светеше и грееше наоколо; полъхна топъл вятър; по пясъка затрепка сянката на листата и стана невъзможно да се чете; грижата за настъпващото взе връх.

В това време, когато тя, затворила книгата, стана и се огледа дали няма да види отворените врати на кафене, до нея се приближи човек, който гледаше тъй открито и втренчено, че тя се отдръпна, но тозчас позна в него пътника, който беше се качил през нощта от неизвестната гара. Запомнила лицето му, тя по нищо не го отличаваше тогава от другите сънливи фигури, които дремеха облакътени на куфара си или стояха в коридора и разговаряха полугласно на прозореца в дима на пурите. Тя можеше с увереност да каже само, че той беше пътувал с нея в един и същ вагон. С живост, която отличаваше всичките ѝ решения и постановления, тя тозчас намери, че непознатият е точен портрет на граф Монтгомери и въпреки че костюмът от онази епоха и напрашеното пътно палто на непознатия противоречаха на нейното впечатление, беше ѝ все пак приятно да се усмихне открито на някой в чуждия град. Макар Тави отдавна да беше престанала да бъде момиченце, тя знаеше колко хубаво е да се усмихнеш или да кажеш нещо с леко чувство, бегло, без задна мисъл и връзка с каквото и да било.

— Аз ви познах, познах — рече тя, като му подаде ръка, — струва ми се, вие седяхте по диагонал от мене. Толкова мрачно. Сам със себе си. Какво хубаво има?

— Сутрин всичко е хубаво — рече непознатият. Тави се учуди от богатството на изражения върху лицето му; те мигновено леко семеняха и разполагаха към внимание и изслушване; думите като че придобиваха цвят, форма и тъждество с изразените с тяхна помощ явления. Стана ѝ ясно, „сутрин всичко е хубаво“, и тя се разсмя. — Името ми е Вениамин Крукс. Не току-така се приближих до вас, вие, изглежда, сте самотна тук, затова искам да зная къде и у кого ще се настаните, за да ви бъда полезен с каквото мога. Щом си уредя работите, веднага ще ви съобщя своя адрес. Каквото и да се случи — говоря за черните часове, — обръщайте се смело към мен.

Крукс изрази всичко това без ни най-малко смущение, бавно и спокойно като у дома. Тави чакаше дали няма да добави естественото в

такъв случай извинение; дали няма да нарече сам своето предложение натрапчивост, ала Вениамин Крукс мълчеше, очаквайки отговора така непринудено, че момичето бързо рече:

— Е, да. Тоест аз не знам какво... Разбира се, аз ви благодаря, трогната съм и... какво друго? Всичко обърках. Наеха ме при Торп. Самуил Торп живее на улица Виз 7; аз трябва да живея у него и да му чета. Извинете, че ви задържам, но трябва все пак да си поприказваме чистосърдечно, щом веднъж е потрябвало това. Той ме извика по обявление. Не ми се искаше, ще ви кажа откровено, да пътувам вчера, тъй като утре... хм... е моят рожден ден, ако позволите. На този ден съм се родила. Но ми бяха пратени пари за път. А аз — как да ви кажа това — така се радвам на празника и ако имам пари, ще ги похарча. Затова с какви пари бих могла да пътувам след рождения си ден? Такъв си ми е характерът. Уви! Защо се смеете?

— О, не — продума бавно Крукс, — аз само се усмихнах на един спомен. Веднъж ми подариха едно малко ято от колибри — в бяла алуминиева клетка, пълна със зеленина. Аз ги пуснах. Тези птички сигурно са ви известни от рисунките в книгите. И тъй аз ги пуснах, като гледах как над съвременната улица с нейното скрибуцане на мелничка за кафе и светлина на доменна пещ излитаха нощем тези пърхащи скъпоценности — мънички като феи на цветята.

— Неподражаемо! — извика Тави. — А долитаха ли те после при вас?

— Аз ги виках със звука, на особена свирка, с къси трептения; щом чуеха сигнала, те се връщаха начаса.

Девојката се въодушеви:

— Също както восъчните лебеди, празни отвътре, обичат, ако ги докоснеш с намагнетизирана пръчица — те плават и се разхождат като живи. Това беше отдавна. Някой ми ги беше подарил. Аз много обичах понякога да ги движа с пръчицата.

Тя вътрешно клюмна, като затъгува с онова кътче от душата, което ни следи в миналото и сегашното.

— Ех, да, старостта не е радост, така е то, господин Крукс, впрочем всичко се нарежда.

— Бездруго — потвърди той — желая ви успех и твърдост. Вашата песничка е хубава.

— Тави Тум не пее — рече, като се изчерви и усмихна момичето.
— Тави Тум може само да тананика за себе си.

— Но мнозина я чуват. Вървете и не се озъртайте.

Тави с недоумение възви покорно и се отдалечи, като кипеше от желание да се озърне, макар да я беше срам да покаже любопитството си; Крукс беше изрекъл странно тези думи — какво искаше да каже той? „Не мога“ — простена Тави и се обърна.

Зад решетката на градинката бяха се слели сенките, белите стени, блясъкът на стъклата. Тя видя смътно очертание на карета, на коне; към каретата се приближи Крукс, качи се и каза нещо с ръка. Невъзможно беше да се различи нито лицето му, нито тъмният кочияш — тази сцена тя видя като че през задимено стъкло. „Лъчите на слънцето бият право в очите“ — помисли Тави; тогава конете заприпкаха все по-бързо, колелата се завъртяха, стопиха; стопи се и каретата, Крукс; всичко изчезна, сякаш унищожено от собственото си движение на едно място, и зад решетката ветрецьт вдигна прахоляк.

— Аз спя посред бял ден — рече Тави, като изтръпна и разтърка очи. — Разбира се! Очите вече са се слепнали. Той си отиде и толкова. Но как простичко хубаво може да ти стане от един нищо и никакъв разговор.

С чувството, че току-що е била в една топла ръка, момичето чу шум от резе — срещу градинката се отвори кафенето. Момичето бутна вратата му, прескочи ивица смет, която една сънлива прислужничка метеше, зае една масичка и почна да пие чай, като преглеждаше вестниците. То беше тъй уморено, че преседя тук в сладко вцепенение повече от час, после излезе, като преминаваше бавно от витрина на витрина и разглеждаше с огромно удоволствие изложените там предмети, от което се увлече до забрава, и чак когато видя часовника със стрелки, готови да защипят цифрата единадесет, трепна, взе един файтон и се отправи към Торп.

[1] А. Дюма. Двете Диани. — Б.а. ↑

III

Неведнъж сме се замисляли над въпроса — може ли да се нарече *мисли* блещукащата душевна вибрация, която изпълва младото същество в сериозен момент от живота. Прелитащите настроения, вълнението и глухата песен на съдбата, при което сред тази мелодия напълно отчетливите мисли наподобяват блясъка на лъчите по речното вълнение — ето може би повече или по-малко истинския характер на вътрешната сфера, в която, надниквайки, примижава заслепеното око. Оттук не е труден преходът към улицата, на която, завършил пътя, зави файтонът — към блестящата перспектива на градините между чугунените огради; емайльт, бронзът и среброто бяха сплели в тях сложна арабеска; срещу алеите, които водеха от портата към белите и червеникави входове, пълни с огледално стъкло, светеха мраморни фасади, прилични на невъзмутима скала. Този свят още спеше, но утринната светлина на небето сред разкошните цветове още вардеше късното пробуждане.

Тави се оглеждаше и трепереше като на изпит. Виждайки какво я заобикаля, тя се затвори в себе си, потисната от боязливостта си и от яда против тая боязливост. Тя не можеше да бъде *гостенка* сред тези разкошни гнезда, а само същество от свят, чужд на великолепните решетки, които пазеха сияещите градини; те бяха построени, за да отделят живота ѝ от затворения в градините живот с красива черта. Това впечатление беше силно и тежко.

Файтонджията спря, пътят беше свършил. Като позвъни на портата, Тави разглеждаше през кованите ѝ железни листа в сянката на входната алея мавританската портика и вазите с остриета на агави. Мина много малко време — сякаш ръката, която се беше допряла до звънеца, само се отпусна — и от ъгъла на сградата изскочи човек с ливрея и се затече към портата. Той взе да отваря ключалката, като питаше:

— От бюрото ли идете? От коя кантора?

Като пусна Тави, той се взря тъпо в куфара и кутията.

— А защо са нещата?

Девојката забележа, че нешто го смуцава, нешто му се върти на езика; като я изгледа по-внимателно, слугата съвсем се ухили...

— Впрочем — рече той, като пое багажа на момичето, но му загради пътя, — ако искате да получите поръчка, трябва да ми заплатите, инак роднините ще се обърнат към друго място.

— Мислите, че шия рокли ли? — попита гневно Тави, ядосана от глупавата среща. — Аз дойдох в тази къща да бъда *читателка* на господин Торп.

— Четец ли? — рече лакеят, като сложи на хълбока ръката, с която държеше пътната чанта. — Така трябваше да кажете.

— Е, да, *читателка* — поправи го момичето, като чувствуваше към думата „четец“ мрачно отвращение. „Тя е изтъркана“ — успя да помисли то, после гласно: — Носете и кажете, че съм пристигнала, пристигнала е Тави Тум.

— Господин Торп — рече лакеят с тон на официална скръб — по божия воля почина днес сутринта в седем и четвърт скоропостижно. Той умря.

Момичето се стъписа, закри лице, после, като се изпъна боязливо и скри отзад ръце като в игра, където могат да те уловят, се втренчи в лакея със замаян поглед.

— Вие казвате умря ли? Тоест почина ли?

— И умря, и почина — отговори равнодушно лакеят. — *Аортата*. В къщи знаят, че ще пристигнете. Ще ви придружа.

Той кимна към къщата, като я покани да вървят. Не скръб, не страх стиснаха лекия дъх на момичето и не съжаление за блестяща заплата, така неудържимо рухнала в пропастта, откъдето беше блеснала щедро, а красноречието на съпадението — този винаги ярък за развълнувания ум звън от преплетени гласове. Смут и шум изпълниха сърцето на Тави. Като гледаше отдалечаващия се куфар, тя вървеше подир лакея така неравно, както, заплитайки се в гъстия хмел, върви из гъсталака човек и търси пътека.

Лакеят се спря, като очакваше напрегнато момичето с очи, стеснени от приятна надежда. Когато Тави го настигна, той ѝ прошепна:

— Госпожице, имате ли някаква дребна монета, съвсем дребна?

Тави го изгледа тъпо и бръкна в джоба; като улови там заедно с орехова черупка една сребърна дребна монета, тя мрачно я пъкна в

ръцете на лакея.

— Много ви благодаря — рече той. — Вие мислите, че това е за бакшиш? Хи. — Тъй като по лицето ѝ се виждаше, че тя действително така мисли, лакеят, след като се побави, додаде: — Това е за щастие. Виждам, вие сте щастлива, затова и поисках. Сега ще отида в клуба и без никакъв риск ще играя на комар.

— Аз? Да съм щастлива? — Но в погледа на лакея имаше нещо, което ѝ подсказваше да не иска да узнае смисъла на подаръка. След това шествието свърши при взаимно мълчание; мярнаха се няколко мъжки и женски фигури, стени и стълби, ходници и коридори; най-сетне Тави можа да седне и да се съсредоточи.

IV

Най-напред тя си спомни, че между погледите, разсеяни по пътя към това синьо със златни цветя кресло, се мярнаха някакви погледи със странен израз, изпълнени с лъжлива равнодушна усмивка. Двама-трима души студено я огледаха, като че искаха да узнаят какво представлява цялото ѝ същество — може би от любопитство, може би само ѝ се стори, че погледите им са улично тръпчиви, но нейният отзивчив духовен свят беше замрежен от най-тънката паяжина на двусмислеността. Понеже ѝ казаха, че след някое време при нея ще излезе стопанката вдовица, Тави не мислеше много за погледите и впечатленията — мислите ѝ се въртяха около трагичното събитие. Като допираше изведнъж изстиналите си ръце с леденото опако на дланите до пламналото си лице, тя потреперваше и въздишаше. Оставиха я да седи в една от междинните зали с високи ажурени врати; лъчисти прозорци, които откриваха сред ярките сенки трогващата небесна пищна красота на градината, осветяваха и измъчваха нервно-напрегнатото момиче; в строгия простор на залата плаваха лъчи, които се докосваха до стената с трептящо петно. „Смърт!“ Тави се замисли над нейната опустошаваща сила; страхувайки се да не потъне в креслото, сякаш неговата спокойна хлътнатина беше близка до страшната загуба на къщата, тя седеше накрая, като се държеше с ръце за ръчките на креслото, и се мръщеше на своето плахо отражение в далечината на огледалния отвор, ограден с масивна резба.

Тогава от вратата, към която тя почна да поглежда с нетърпение, излезе чернокоса жена, четирийсет-четирийсет и пет годишна. Тя беше права, висока и костеливо-мършава; фигурата ѝ се побираше в няколко резки линии, стремителни като напрежението на черните блестящи очи, които заличаваха цялото ѝ останало лице. Сухият разрез на тънките ѝ устни, стиснати непримиримо и страстно, трогваше тежко сърцето. Черната рокля, стегната под брадичката и на китките с пъстър ширит, при слънцето, което сееше по килимите спокойната мъглица на цветните отражения, напомняше овъглен ствол между цветове и лъчи.

— Така значи, пристигнахте? — високо рече вдовицата, като огледа безцеремонно момичето. — Пристигнахте, разбира се, с приятното предположение за... удобно място. — Прекъсването на фразата, самият тон на прекъсването вече изплаши Тави, в него блесна зъл страстен удар. — Никой не очакваше, че ще умре — продължи вдовицата, — навярно вие най-малко сте очаквали това. Мигар не чухте звънеца? Не? — Тя студено се усмихна. — Не побързахте? Прислугата влезе, извика: той лежеше на пода проснат, с ръка на яката. Мъртъв! Имате ли семейство, сестри, братя? Може би имате годеник! Но, мила, как се наричате?

Тави се мъчеше да каже, спазъм не ѝ даваше да направи това; най-сетне собственото ѝ име със заекване се изтръгна от побледнелите ѝ устни. Колкото повече, усмихвайки се тягостно, вдовицата наблюдаваше втренчено пристигналата, толкова по-лошо ставаше на момичето; вече сълзи, неизменни спътници на горчивите мъки — сълзите и смехът често изразяваха цялата Тави, — вече сълзи обидено се показаха на очите ѝ, а лицето ѝ почна да се огорчава и мръщи по детски, но жената по инстинкт долови някакво указание. Тя мрачно въздъхна; не съчувствие — горчива разсеяност, заета далеч от някаква тъмна мисъл, се отрази на нейното лице, когато, хванала момичето за трепналата му ръка, тя заговори отново.

— Доволна ли сте от това, което се случи? Разбирате ли, че само пред вас се изправи тази стена? Вие сте родена под щастлива звезда. Може би умрелият ме чува, толкова по-добре. Аз съм уморена от омраза. Скоро ще настъпи часът, когато ще си отдъхна и аз. Десет години мъчения и омраза, десет години страх и отвращение — мигар не съм заслужила отдих? Казват, смъртта примирява — как да разбирам това, ако сърцето със зло тържество се радва на смъртта? Аз го мразя дори и сега.

Като говореше така, тя гледаше през прозореца, ту притегляше ръката на Тави, ту я отблъскваше, без да я изпуска от твърдите си горещи пръсти, сякаш се бореше между гнева и ласката; изглежда, потресът от съдбоносната сутрин беше разбълникал всичките чувства на миналото и ги беше оживил с кратък огън.

— Не се страхувайте — рече тя, като видя, че Тави се измъчва и трепери, — още не ви се е случвало да чувате за омраза в деня на смъртта, но аз трябва да говоря с вас така; може би трябва да кажа

нещо повече. Не знам с какво ме трогнахте, но аз ви прощавам. Да, прощавам! — извика тя, щом забеляза как потъмняха очите на Тави. — Вие се гневите, мислейки, че аз нямам право и повод да ви простя, че ние се виждаме за първи път. А знаете ли вие, че човек може да прощава на дървото, на камъка, на лошото време, на земетресението, че може да прощава на тълпата, на живота? Простете ми и вие. За щастливия е по-лесно да прости.

Като се задъхваше, момичето изскубна ръката си, тупна с крак. Сълзи и обида я душаха.

— Защо дойдох? Защо ме викахте тук? Какво съм направила? Мигар съм виновна, че Торп е умрял? Обяснете ми, аз нищо, нищо не разбирам. Вече за втори път чувам днес, че съм „щастлива“, и това ми е тъй обидно, тъй неприятно... — Тя заплака, като мокреше със сълзи кърпичката си, пое дъх и като изтри очите си, се засмя с виновно лице. — Сега ви слушам. Само че трябва да ми кажете всичко поред, иначе ще се забъркам.

Ръката на вдовицата легна върху главата ѝ, като оправи докосваща очите ѝ къдрица.

— На тая възраст, на която сега сте вие, мене ме сломиха — тя стисна един лист от палмата, като изтръгна неговото обезобразено перо с лека усмивка — така, както аз счупих това растение, листът ще повехне, ще пожълтее, но няма да умре; не умрях и аз. После... видях как чупят други листа. Елате след мене.

V

Като хвана Тави за ръката, сякаш тази случайна близост поддържаше решението ѝ, тя мина през целия долен етаж до стълбата и вдигна глава.

— Там е кабинетът на мъжа ми — рече вдовицата, — там вие трябваше да изпълнявате вашите задължения.

Те се изкачиха по стълбата към тъмната, покрита с резби врата. Вдовицата не я отвори веднага; преди да направи това, още веднъж втренчено погледна дълбоко-дълбоко в очите на Тави, сякаш със съмнение и упорство; за миг отмъстителна черта се вряза в потъмнялото ѝ лице и като блесна опасно, изчезна. Неведнъж из пътя си приказваше сама; сега Тави чу: „Господи боже, помогни ми и ме научи да не казвам повече, отколкото трябва.“ Колкото и да е странно, този молитвен шепот явно уплаши Тави; тя вече се обърна с желание да избяга бързо надолу, но се засрами. „Катриона е била къде по-смела от мене — си рече тя, като си спомни чудесния роман на автора на «Новите арабски нощи» — и съвсем не е била по-голяма от мене. Тогава от какво се боя аз? Тази жена е пострадала; сигурно животът ѝ е бил непрекъснато страдание. Тя е разстроена, нищо повече.“

И в такт с последната дума Тави храбро прекрачи прага, малко разочарована от това, че вместо съкровищницата на Синята брада или нещо, отговарящо на сърцебиенето ѝ, видя само много разкошна и много голяма стая, далечните предмети в която благодарение на светлата и дълбока перспектива изглеждаха видими като през умалителните стъкла на бинокъл.

— Тук ще ви оставя — рече вдовицата, — а вие се огледайте. Ето шкафовете, в тях са книгите — любимо и постоянно четиво на покойния ми мъж. Вие ще разберете нещо от всичко това и когато решите да си отидете, позвънете. Веднага ще дойда. Има неща, за които е тежко да се говори — добави тя, като забеляза, че Тави вече набира, съответно на новото си учудване, прилично количество въздух, — но които е необходимо да се знаят. И тъй, вие оставате; бъдете като у дома си.

През тъгата на думите ѝ се откри скрита усмивка. Докато Тави съобразяваше как да се отнесе към всичко това, вдовицата на Торп, взела от масата част от книгата, излезе и притвори вратата; стана тихо, Тави беше сама.

— Нас ту ни навикват, ту ни ласкаят, ту ни оставят и... — тя докосна вратата — не, не ни заключват; но цял куп от загадки се изсипа вече на главата ми. Всички загадки са яки като лешници.

Погледът ѝ се спря върху скъпите рамки на картините, след това върху самите картини. Те бяха повече от двайсет, извън пианото, и всички изглеждаха като илюстрации на едно съчинение — тъй еднородно значително беше тяхното съдържание. Алкови, феи, русалки, символични женски фигури на годишните времена, любовни сцени от разни епохи, къпещи се и спящи жени; най-сетне картини с по-сложно съдържание, центърът на които, все пак бяха целувката и любовта — Тави ги прегледа така бегло, че едва запомни техните сладни и мъчителни сюжети. Тя бързаше. Нейна особеност беше нервният подтик да схваща с вниманието си всичко отведнъж или колкото се може повече. Затова, като бързо преминаваше от масите към етажерките, от етажерките към шкафовете и статуите, навсякъде, така или иначе — във форма на помпейска фигурка, на етюд или изваяние, — тя се натъкваше на изображението на разголена жена, от което стигна до извода, че покойният е имал пристрастие към живописца; може би е рисувал сам. „Но какво *трябва* да гледам, какво е *нужно* да видя?“ Тя мръдна с недоумение вежда, сви рамо, като разглеждаше замислено през стъклото на шкафовете красивите подвързии на книгите, които мамеха вече нейната страст към четене, и си каза: „Да почнем от главното. Сигурно тези книги *трябваше* да чета на умрелия. Да видим.“

Като отвори шкафа, момичето взе един миниатюрен том със златен обреза; свикнала да надниква в сърцето на книгата, в нейната среда, което винаги правеше с цел да почувствува дали ще полюбопитствува страстно душата ѝ, тя отдели редица страници, наслуки и внимателно ги прочете. Додето шрифтът я водеше към тъмните места, значението на които не се поддаваше на нейния опит, но казваше все пак с една своя стотна част нещо *особено*, подобно на лукава изповед или на намек, нейните вежди се свиваха все по-мрачно и разсичаха белотата на изпъкналото и чисто чело със сурово

напрегната бръчка. И бавно, като от силна болка, сдържана с прекомерно усилие, от раменете ѝ, по шията, по ушите, по цялото ѝ останало спокойно лице се надигна, червенеешки, гъстата руменина на срама.

Но тя не изпусна и не хвърли чудното издание. Като затвори тома, Тави грижливо го втикна на предишното място, притвори вратата на шкафа, бавно се приближи до звънеца и с наслада задържа пръста на копчето дотогава, докато то не застена. Всичко ѝ стана ясно; всички загадки на тази утрин намериха точно обяснение и макар да нямаше никаква вина, тя се чувствуваше така, като че нейната зелена палма беше вече хваната от една корава ръка. Но тя не се оскърби — сянката на смъртта стоеше между нея и съдбата на тази къща, — смъртта беше отнесла всичко.

VI

Без да се забави, дойде вдовицата; почти с ужас я гледаше бледната и тиха Тави. „Ето значи как си живяла ти!“ На тази мисъл на момичето, сякаш отгатнал я, прозвуча отговорът:

— Да, всички ние не знаем какво ще трябва да правим на този свят. Но трябва ли да добавя нещо?

— Не, не. Достатъчно — побърза да каже Тави. — Сега ще си отида. Чакайте. Преди да се сбогувам и да си отида, искам да видя умрелия.

— Вие?!

— Да.

Вдовицата, примижала, търсеше мълчаливо с поглед смисъла на това желание; но обикновено подвижното и нервно лице на Тави твърдо криеше сега своята мисъл; и изобщо тя съвсем не беше предишната; думите ѝ звучаха добродушно и твърдо, със спокойствието на затаена воля. За да разреши мълчанието, Тави добави:

— Обикновената учтивост изисква това от мене. Няма го вече онзи човек. Аз дойдох при него с неговите пари, с една дума, аз трябва *вътрешно* да се простя и с него.

— Може би сте права, Тави. Елате тук.

Като каза това, вдовицата пресече кабинета по диагонал и се приближи до завесата, която повдигна, и откри скритата зад нея врата на съседното помещение. Завесите на прозорците бяха спуснати и пламъкът на една висока свещ отдалечено блесна от полумрака в пороя на дневната светлина, която беше потопила кабинета.

— Той е там — рече вдовицата. — Скоро ще донесат ковчега.

— А вие? — като придържаше над главата си гънката на завесата, Тави с мека усмивка покани да влезе тази жена, лицето на която мъчителна я вълнуваше. — Мигар няма да влезете?

— Не. Това е по-силно от мене. Просто не мога. — Тя прехапа устни, после се разсмя. — Ако вляза, ще се смея — ето така — през цялото време; ще се смея и ще тържествувам. Но вие, когато погледнете лицето му, спомнете си, спомнете си за *шестте* и се

смилете над тях. Две се отровиха. Съдбата на останалите е същата, от която широко се ползват козметическите магазини. Не отведнъж постигаше той целта си, о, не! Отначало създаваше атмосфера, настроение... навик, после — книги, но отдалеч, много отдалеч; може би от „Ромео и Жулиета“ и по-нататък, по пътя на всмукването...

— Той е умрял — рече Тави.

Като че вдовицата на Торп чакаше само това напомняне. Лицето и се изкриви и разтресе от гняв, но като се сдържа, тя махна с ръка:

— Вървете! — И девойката се приближи сама до мъртвия.

Торп лежеше на едно възвишение, покрит с чаршафи до брадичката; светлините на свещите се скитаха по изпъкналостите на коленете, ръцете и гърдите с гънките от сенки; месестото му лице беше спокойно и Тави, дишайки едва, го разглеждаше втренчено. По цялото лице на умрелия беше вече минало неуловимо изопачаване, което променя понякога чертите до пълно несходство с израза, който те са имали, когато са били живи; в дадения случай тази промяна не беше поразителна, само лицето беше станало по-строго и по-слабо. Умрелият, изглежда, имаше петдесет — петдесет и пет години; неговите доста гъсти коси, мустаци и брада чернееха така неестествено, както става с боядисаните; той имаше дебел, с гърбица нос; мъртвовиолетовите устни неприятно ярко се отделяха върху матовата кожа на бузите му, сбръчкани и с трапчинки. Очите му бяха хлътнали; под клепачите се виждаше тяхната мъртва бяла ивица, загледана в невидимото. Как, защо беше спряло внезапно гнилото, тлъсто сърце? Под този череп бяха се свили мъртвите червеи на мисълта; последните, кой може да ги узнае? Тави би могла да види и да разгърне буците от мозъчна слуз в техния предсмъртен, цъфтящ хаос — блясъкът на изумителната оргия, озарила с видение миришещата на парфюм спалня; с видение, по-голямо и по-остро от съня, със заседналите на гърлото съблазни от целия живот, които бяха пресекли биенето на сърцето със сладката си електрическа ръка. Онази сила, която еднакво играе с чудесата на машините и очарованията на струните, беше нанесла твърдия удар. Около минута тук е бил Крукс. Но нямаше въздушни следи.

Тави гледаше, докато мислите й, поели по важен и особен път, не засегнаха думите „живот“, „смърт“, „рождение“. А утре е моят рожден

ден! Това е така приятно, че е невъзможно и да се каже. — Тогава в душата ѝ просия усмивка.

— Аз ви прощавам — рече тя, като се повдигна на пръсти, за да съедини тези думи с погледа върху цялото лице на Торп. — Торп, аз ви прощавам. И трябва да ви прочета нещо, което ми се иска.

Тя се върна в кабинета при шкафовете, намръщена така сериозно, както се мръщят децата, които изваждат някое трънче, и между простите подвързии издърпа каквото ѝ попадна. Разтвори книгата, чак когато се приближи пак до мъртвия. Беше Хайне, „Пътуване по Харц“.

— Слушайте, Торп, оттам, където сте сега.

Редовете се разбъркаха пред очите ѝ, но най-сетне се спряха и като се успокояваше сама, тихо, почти на себе си, Тави прочете първото, което се хвърли в погледа ѝ:

*Казвам се принцеса Илза,
в Илзенщайн е моя замък,
намини ти там и ние
ще блаженствуваме двама...*

— Повече няма да чета — рече момичето, като затвори книгата, — че инак ще ми се поиска да я взема из пътя. И аз си отивам. Сбогом.

Тя отново се повдигна, целуна леко умрелия по челото с целувка, която приличаше на състрадателно ръкостискане. После бързо си отиде, като отметна завесата тъй бързо, че по разгорещеното ѝ лице мина вятър. И тази целувка беше единствената целувка на Торп през целия му живот, за която той би трябвало отново да отвори очи.

VII

Разсеяна и тъжна Тави излезе на улицата. Тя не взе парите, дори въпреки това, че оставащата у нея сума не ѝ стигаше да си купи билет; парите ѝ бяха предложени без обида, но сърцето на Тави въстана твърдо.

— Благодаря ви — рече тя на вдовицата, — иска ми се едно — да си ида по-скоро оттук.

Така тя си отиде и се озова сред разтърсващия грохот на улиците в горещия Лис с подтиснато и замиращо сърце.

Известно време ту гневно, ту угнетено, без да вижда как и къде отива, момичето беше заето с разплитането на тъмната история; хор от противоречиви догадки, лишени от основа и връзка, мъчеше сърцето ѝ и уморена, тя изостави това, като се вглеждаше в уличното движение, за да вдъхне леко. Малко по малко тя успя, ако не да разсее, то да възстанови равновесието си; като трепна за последен път в зиморничаво отвращение с раменца, тя почна да се оглежда, защото забеляза, че се е отдалечила от центъра. Улиците бяха по-сиви и по-малолюдни, тълпата по-неугледна; гръмоподобните фирми се смениха с ръждясали ламарини с тъмни букви, през оградата се надвесваше посърнала зеленина. Отворената врата на една треторазрядна гостилница помама апетита на Тави; уморена и изгладняла, влязла с мрачен вид, тя седна до една маса с мръсна покривка и поиска рагу, което незабавно ѝ беше поднесено — непривлекателно, но достатъчно горещо, така че я заболяха устните. Без да обръща внимание на погледите на постоянните посетители на заведението, Тави се залови храбро с яденето, в което имаше може би повече сол и пипер, отколкото всичко друго, и като угаси горенето на гърлото си с чаша вода, излезе, настроена практично.

Какво да прави? Как да намери пари, за да се върне обратно и с какво да запълни времето си до седем часа вечерта? В седем заминаваше влакът. Но простодушният, великодушен Крукс можеше сега, без да се затруднява ни най-малко, да ѝ съобщи своя адрес там, където я няма. „Ако направя така... — разсъждаваше тя, като

обричаше медальона, подарък от покойната ѝ майка, на заложната къща и се решаваше да продаде новата си шапка, картонената кутия на която се полюляваше на лакътя ѝ, — ех, шапката може да се продаде; а за медальона...“ — И като се задълбочи в точното изчисление, тръгна, говорейки си: — Ако постъпя така и така, ще стане така и така... Или не е така? А как е?

Въображаемите цифри не съвпадаха в нещо и тя се спря, вдигнала глава, като слушаше с учудване някакъв странен златен звън, тих като бълнуване на ручей в непозната страна. На улицата беше пусто, само далеч напред смътни фигури се мяркаха на кръстопътя; отдясно се движеше бавно една кола; спеше ли или дремеше коларят, отпуснал глава, покрита със скъсана шапка — беше мъчно да се разбере. Изглежда, колата беше излязла от съседната порта, която се затваряше вече с хлопване, като показваше отдолу нечий отдалечаващи се крака. С всяка крачка на клюмналия кон колата, друсайки се, сипеше оня чист и нежен звън, в който се вслушваше учуденото момиче.

То тръгна бавно, като разглеждаше и съобразяваше какво може да бъде това. Под платното, което беше провиснало, докосвайки се до колелата, се издигаше някакво подобие на тиара^[1], като показваше неопределените си очертания с ъглите на гънките, които пречеха на човека да сглоби загатнатите форми на този странен товар в някакво достоверно цяло. Този очевидно лек товар се поклащаше тихо от една страна на друга и звучеше, сякаш коларят караше камара тамбурини. Не изтърпяла, Тави се приближи и попита:

— Кажете ми, моля ви се, какво звъни така при вас?

Коларят я погледна апатично от далечината на уединените си съображения, прекъснати от въпроса, чието достойнство беше за него тъмна и тъпа загадка.

— Ех! — рече той, като махна от досада, че трябва да приведе мудро пълпещите си мисли на по-бърз ход. — Добре, звъни, вас какво ви интересува? Я си вървете по пътя. — И като се доверяваше от опит на коня, на който камшикът беше само приятен, тъй като отпъждаше стършелите, шибна апатично животното, но то само помахна с опашка, като изрази с гримасата на задния си крак фалшиво оживление и не по-бързо, отколкото по-рано, зави зад ъгъла на шосето.

Когато Тави, естествено, погледна натам, тя видя зад къщите зелена ивица. Цялото шосе беше покрито с народ, забързал като на пожар; размахвайки вестниците, тичаха вестникопродавците; количките на търговците на плодове и разхладителни напитки препускаха между каретите, пълни с дами и контешки облечени мъже; под краката сновяха уличните кучета, лаеха срещу ония свои събрата, чиито сресани телца важно вървяха пред копринените рокли, според дължината на синджирите, завързани за нашийниците им. Един ярък букет се мярна в стъклата на един автомобил, който изригваше гъсти, страшни заклинания; кипрейки се, напиреха напред конници; патериците на просяците, влачени в бързия вървеж под мишница, живо се люлееха между чадърите и бастуните; майки мъкнеха задъхващите се деца с неописуемо отчаяние на техните почервенели личица; подвили устни, ситнеха бабички; хлапета викаха бясно и тичаха по улицата като в атака. Тук тайнствената кола се скри и се изгуби, а Тави попита първия срещнат: „Закъде бърза целият този народ?“

— Вие не сте ли тукашна? — продума човекът, като се обръщаше вървешком. — Та вие значи не знаете: днес са „лупингите“! Полети! Полети! — извика той във вид на пояснение, като изпревари безцеремонно момичето.

То разбра в миг; въодушевявайки се, защото обичаше всякакви зрелища, отърча в първия магазин, помоли да вземат набързо за съхранение неговия багаж, който му пречеше, и се спусна със същата бързина като тълпата към неизвестното място. Като си спомняше от време на време за грижата да се върне в къщи, то се успокояваше с това, че опипваше под роклята медальона и мислено отваряше картонената кутия.

— Ето ги парите!... — казваше несретната пътешественица. Тълпата, слънцето и съзнанието, че е независима, я развеселиха. През това време шосето сви под тъгъл към полето; направо, ако се продължи неговата линия, се издигаше висока каменна стена, зад която сред прималелите в жегата дървета се виждаше извивката на един китайски покрив със знаме над него; разтвореното пространство на портата пъстрееше от движението на забързалите хора. Кой излизаше, кой влизаше, но повече влизаха, отколкото излизаха, и без да знае реда, Тави зави нататък. Дъсчен стобор разсичаше вътрешността на двора; на тесния проход един служител проверяваше билетите.

— Вашият билет — спусна се той към момичето, което вече беше минало покрай него.

То се обърна, без да смее да каже нещо, и контролорът се зае с други входящи, забравил за него или го сметнал за „свой човек“, каквито винаги има много навсякъде, където проверяват билети. Доволна, че ѝ е потръгнало, тъй като не беше в състояние да купува никакви билети, Тави мина по-нататък и се огледа.

Това беше един двор или по-точно малък, настлан с плочи плац, от двете страни на който се изкачваха амфитеатрално пейките на павилионите със странични и хоризонтални сенници. Народ имаше достатъчно; като се вглеждаше в него, Тави забеляза, че това не е смесената тълпа на публичното зрелище, а тъй наречената „отбрана“ публика, предимно от интелегентски тип. Между трибуните се намираха покрити със синьо сукно маси с мастилници и листове за писане; тук заседаваха трийсетина души в ленивите пози на горещия ден, с разкопчани жилетки и мокри коси на челото, с килнати на тила шапки. „Къде ли попадна, моя мила?“ — с недоумение се запита Тави, като видя, че полетите сигурно няма да станат тук. Но иззад масата вече ставаше един човек с апоплектично телосложение, като дрънкаше звънец; неговото мощно строго лице, почти без вежди, с бакенбарди, които сякаш едва се държеха на пълните му бузи, се разтвори в едно кръгло „О“ на сочната уста; той извика повелително:

— Пазете ред! Внимание! Тихо! Откривам извънредното заседание на Клуба на въздухоплавателите.

В това време Тави видя приближилия се до масата Крукс, същия, който неочаквано беше изчезнал сутринта. Като че срещна родния си баща — така се зарадва на това успокоително откровено лице в чуждата тълпа на непознатия град, и като седна бързо на най-близката скамейка, извика оттам:

— Хей, Монтгомери, какво правите тук? Крукс! Крукс!

Тозчас очите му се насочиха към нея и веднага я намериха; познал своята тазсутрешна среща, той кимна, притисна пръст до устни и се усмихна многозначително. Тогава изведнъж тя се почувствува спокойна като у дома; макар киселите лица на дамите и повдигнатите с лека усмивка вежди на мъжете да се обърнаха към нея фронтално, изразявайки с това учудването или негодуванието си, тя само порозовя, но не се смути.

Крукс взе един свободен стол и седна, навел очи. Той носеше сега кожена плътна куртка, високи ботуши и черна фуражка; ремъчето на фуражката минаваше от едното слепоочие до другото над брадичката. Тук любопитството на Тави достигна зенита, който се нарича примирене, и личността на Крукс, и обстановката, и неочакваното за нея заседание на въздухоплавателите — всичко беше като разхвърляни части от неизвестна машина, която, сглобявайки пред очите ѝ, се готвеха да пуснат в ход. Тя трепереше. Виждали ли сте как се върти, неспособна да седне спокойно на едно място, младичка, глупава девойка? Светът е още зрелище за нея, а в това зрелище, прекъсвайки главното действие, се роят сцени на всевъзможни други представления. В тези минути устойчивостта на вътрешния ѝ свят не е по-голяма от устойчивостта на виденията, образувани от играта на дима. Момент на спокойствие няма нито на лицето; нито в стойката, нито в темпа на дишането ѝ, на нея ѝ се иска да затропа с крака, да подскочи, да гледа напред, наоколо, да бърза и да шуми.

Дебелият човек беше председател. Като постигна тишина, той рече:

— Стана следното: в канцеларията на клуба постъпи мотивирано заявление от господин Крукс, изобретател на летателен апарат от нов тип, с който той моли не само да произведе опит, но и да му предоставим на него, на Крукс, място в днешното състезание. Съгласно устава на клуба, всеки моноплан, биплан, парашут, балон или аеростат трябва да бъде, за да се избегнат смешни и горчиви недоразумения, предварително оценен от експерти, за да нямаме работа с технически невъзможни или пък, за което съществуват не малко примери, безусловно абсурдни опити. Затова понеже има още час до започване на състезанията, президиумът постанови: след като разгледа апарата на Крукс, да му разреши, при условие, че изобретението му притежава техническа научност, да се възползува от аеродрума за публичен опит; и ако Крукс пожелае това, да го впишем в списъка на днешните авиатори с право на участие в наградите за височина, продължителност и точност на спущането.

Додето течеше и завършваше речта на председателя, пурпурен срам обви лицето на Тави; тя се смути до сълзи, до пълно объркване, като разбра сега, че извика безцеремонно приятелски не някой друг, а знаменития — разбира се! — изобретател. Страхувайки се, че той

отново ще го погледне, момичето седна така, че да може да гледа иззад една голяма шапка. „Господи, спаси, помилвай и скъси моя език“ — прошепна тя; но не успя да се разкае напълно; вдигна се шум, гълчава; тънки или любопитствуващи бележки се примесиха с виковете на нетърпение.

Тогава погледите на всички се обърнаха към Крукс, който стана и направи знак с ръка, желаейки да говори. Отново притихна шумът, хората, наседали около масата, намръщиха чела с важност, която изразяваше пълно и безпогрешно всезнание.

— Ето какво — рече Крукс тихо, но тъй отчетливо, че думите му прозвучаха ясно за всички, — аз построих един апарат, който няма по конструкция и система на двигателя нищо общо със съвременните аероплани. В него няма ни пара, ни газ, ни бензин, ни електричество; ни летящи плоскости, ни винтове; няма дори и особена сложност при избора на материала, от който е направен апаратът. Той може да бъде построен както от платно или коприна, тъй и от проста хартия или ламарина, без всякаква загуба на двигателната му способност; той лети със силата на звуковата вибрация, представена от четири хиляди: съвсем малки сребърни звънчета, звукът на които...

— Звукът на които?! — пресече го един глас, който изрази със своя тон общото недоумение. — За какво говорите вие?

Прозвуча смях. Тишината бе катурната. Равновесието на вниманието, получило удар по двете блюда на везните, изчезна, както изчезват всички признаци на условната общественост. Едни се спогледаха; други, озъртайки се, търсеха нетърпеливеца, който попита накъде бие странната реч на загадъчния изобретател. Сграбчил звънеца, председателят се готвеше да възстанови тишината: но нещо му пошепнаха и вече той самият с известно съмнение, смутен, погледна бегло Крукс, който стоеше и чакаше възможност да говори по-нататък с простотата на силен човек, затиснат на ъгъла на улицата от бягаща тълпа. Тогава Тави почна да се страхува за Крукс; в каквото и да претърпеше поражение този човек, това щеше да бъде непоносимо за нея; у нея вече узря решително пристрастие към него. Харесваше ѝ, че той ще бъде явно сам против мнозина, но като знаеше силата на присмеха, тя се страхуваше да не би сцената, без връзка с резултатите ѝ, да добие комичен характер. През това време се чуха още възклицания; шумът мина и заглъхна.

— Може би — рече председателят на Крукс — вие сте уморен малко; може би сте болен, развълнуван; в такъв случай за нас няма да бъде обидно да отложим вашето крайно интересно обяснение поне до следващия ден.

Крукс се усмихна, без да се смути; с вид на пълно удоволствие той слушаше тази предпазлива и мека реплика.

— Аз трябва да ви помоля да ми разрешите да кажа всичко, което искам, мога и смятам за нужно да кажа. Но за да добият тези почти чудесни новости, открити от мен, неголословна сила, ще трябва да покажа апарата си пред събранието. Той не е голям; и няма нищо общо с тези тромави *пеперуди*, в които се пътува с такъв шум и риск...

Като изрече това с вразумителна твърдост, която не позволяваше по-нататък човек да има две мнения както относно състоянието на неговите умствени способности, тъй и намерения, Крукс отново хвана тишината за косите и вниманието на слушателите се удвои. Тави чуваше какво говорят около нея.

— Ами ако изведнъж? — рече някой, като разбираше под това, че няма граници за откритията. Няколко бегли препирни утихнаха; нарастващият интерес заразително премина от една пейка на друга.

— Да го чуем, да го чуем! — извикаха най-сетне от публиката, виждайки, че журито се колебае. — Ние искаме да чуем! — Председателят реши, но извести своето решение като известна дипломатическа отстъпка.

— Ако вие настоявате — рече той, — ние сме съгласни. Обаче има увлечения, непредвидената форма на които може да ни накара да съжалим за експеримента; неудовлетворените последици от него ще се отразят както на вас, тъй и на всички нас, защото ние крайно бихме съжалявали за всичко ненаучно, за всичко, така да се рече, дилетантски смело, неотговарящо на задачите на клуба на въздухоплавателите. Следователно, ако вие сте уверени, макар и отчасти, в положителните страни на вашето изобретение, в основните му принципи, заповядайте, господин Крукс. Няма да скрия, че началото на вашето обяснение се стори на всички толкова знаменателно странно... И тъй, ние ви слушаме.

Като настрои по такъв начин себе си, Крукс и аудиторията в благожелателно предупредителен смисъл, председателят доби строг и убедителен израз на лицето; той, а след него всички се вгледаха в

Крукс подобно на екзaminаторите, чийто затаен помисъл: „Ученико, падни ничком!“ — излъчва канибализъм.

— Най-сетне — рече Крукс, — слава богу! Смутиха ви четирите хиляди звънчета; ще допълня това смущение: повече или по-малко от четири хиляди не играе никаква роля. Както децата, които въргалат снежна фигура, се грижат малко дали ще поместят четно или нечетно число снежинки в човекоподобие на зимата, виелиците и студа, което те са изваяли, така и аз не настоявам абсолютно на четирите хиляди; на драго сърце ще отстъпя от тях произволно число или ще прибавя към четирите толкова, колкото изобщо ще могат да се поберат на моя апарат; харесва ми да има много звънчета; работата не е в числото, а в действието.

Ако той се усмихнеше, ако за миг дори на ясното му лице се прокраднеше лукава игра, гръм и забавен смях биха се разразили неудържимо. Ала Крукс гледаше и говореше много сериозно и това действуваше, в разрез с неговите странни думи, по най-угнетителен начин. Още нямаше ни протести, ни рязка намеса от страна на тези, които приемат като гавра или предизвикателство всичко, лишено от готова клетка в мозъка им, свикнал на спокойно преживяне, преди да постигне същината на явлението, но вече по изразите на лицата се забелязваше сгъстявана атмосфера на протест. Унищожителна ирония кривеше устните на членовете на президиума, обречени благодарение на собственото си лекомислие да треперят за солидния темп на деня, за необходимото уважение към мястото и работата, с която се занимаваха, накачили значки, изобразяващи колела и криле. Всичко това разбираше добре и оценяваше по своему Таби, момичето, застанало на кръстопътя на съдбата — чувството за съдба беше докоснало настроението ѝ; тя неволно свързваше звънчетата, за които говореше Крукс, с незаличимо-нежния спомен за колата, и звъна, който бе чула преди час. Със сърце, окачено на златната нишка на млада тревога, очакваше тя как ще постъпи най-сетне Крукс. Изглежда, той беше намислил да изравни вятъра на обърналото се срещу него отношение; неговото слово засегна сега много неща.

— Да разгледаме — рече той, — макар и непълно, анатомията и психологията на движението във въздуха. Досега летят само птици, насекоми и предмети; човек съпътствува летящите предмети, сам той не може да лети освен насън. Вкопчил се за кълбото, което има

значение сякаш на самостоятелен организъм, движещ се по произвола на атмосферните изменения, той не се намира в по-сложно положение, отколкото листната въшка, седнала върху семето на глухарчето, когато вятърът го е откъснал и го носи в пространството. Аеропланът като че по-самостоятелно ни приканва да погледаме тези почини. Но нека си разясним същината, желанието, идеята на полета, неговото мислимо идеално състояние. Тук неизбежно е съновидението; само неговата вълнуваща арабеска ще ни подсказва с отчетливостта на презрение от какво е одушевен чистият полет. Него го управлява лекият и дълбок екстаз; непознати наяве чувства, толкова странни, че на тях може да бъде уподобено само пеенето в дъното на океана, звучат стройно в тези особени условия на мечтата, която смъква физическата мъка, напластеното от векове отвращение към краката, хванати от огромния магнит. Нека си спомним как летим в това време, когато нашето тяло, загърнато в одеялото, почива покорно на леглото си: само желанието, естествено, ни отделя, като ни увеличава и ни отнася на безопасна височина. Няма друг двигател освен пленителното вълнение и няма по-голямо усилие от усилието на словото. Забележете, че в страната на съня отсъствуват практически полети: превозването на поща и пътник или съревнованието за награда са изключени: онова състояние мами само с изумителното движение във височината; то е цялото в себе си, нищо няма отстрани, нищо отвъд разгърнатото в самата душа пространство; без усилия и изчисления.

Но как в действителност лети той? Или по-точно как се движи над земята, когато вие, отметнали глава, бързо працате подир неговата конвулсивно сгърчена фигура името „Цар на природата“? Ето!

Тук се чу характерен шум на мотор; гръмовито еднотонно пеене потече във висинето и членовете на клуба, погледнали нагоре, видяха един аероплан, който пресичаше зрителното поле като тежко петно.

— ... ето достижението, което ни дойде тъкмо навреме за демонстрация. Колко съмнения! А опасения?! Няма ли да падне то? *Може би* няма да падне. Помислете какво значи това! Неговото движение е свободно, както вървежът на коня; неговата скорост е задължителна; неговият двигател е ненадежден; неговият творец е прикован към каторжното ядро на равновесието в името на живота и парите; неговото падане се очаква; неговото спущане е опасно, неговото завиване не е леко; неговият вид е грозен, неговият полет е

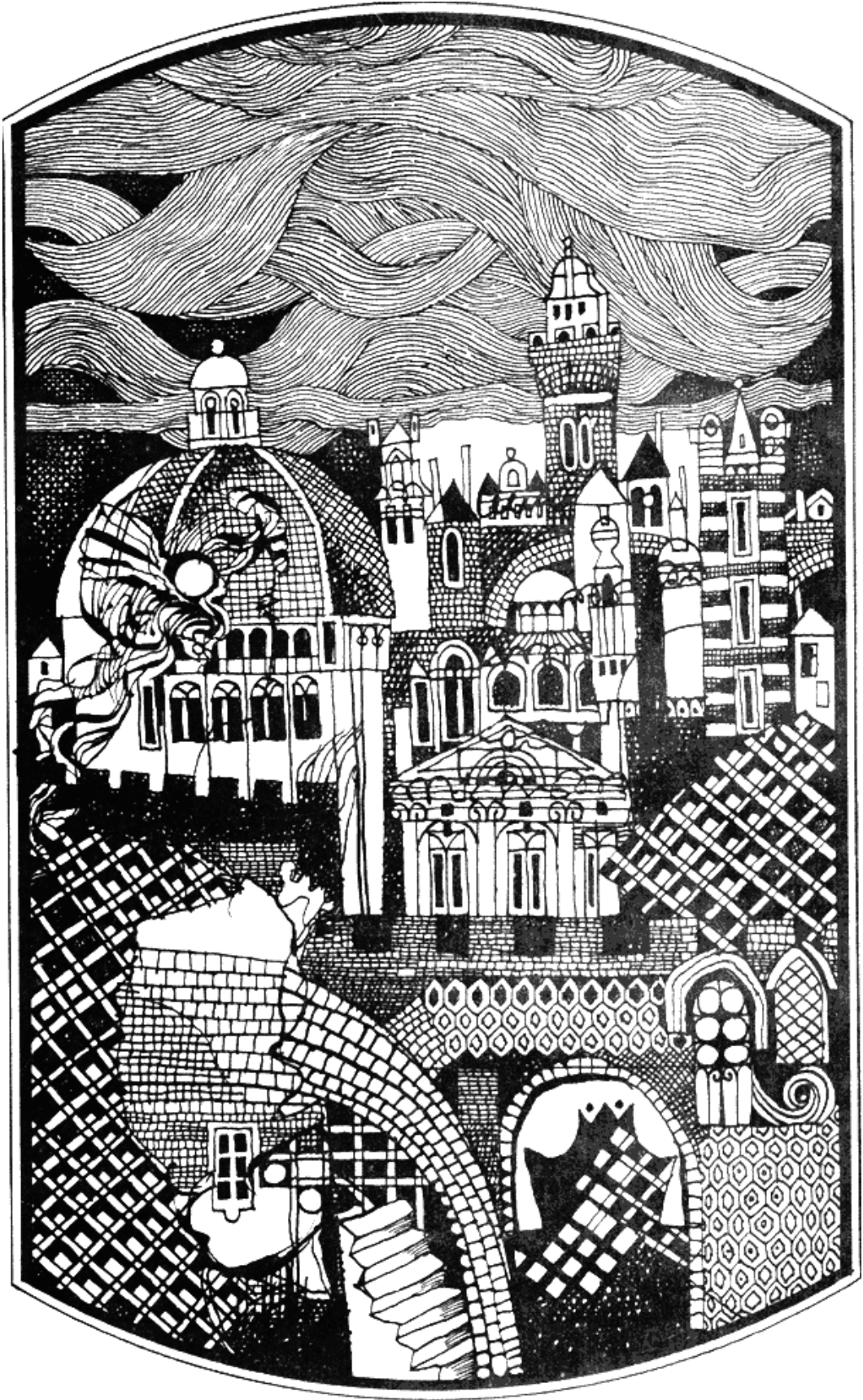
полет на муха в бутилка; ни да се спре, ни да лети; оглушителен шум, атмосфера на фабрика, главоболен труд; стотици сакати, трупове и това се нарича полет? Да завиждаме на водното конче, в математическата точност на чиито движения свети яснотата на преминаващ лъч; да гледаме лъкатушния рисунък на лястовицата, изписван от нея над отражението ѝ в блестящата вода с възхитително нищожно количество усилия; да въздишахме по орела, замрял сред мъглите със спокойствието на облак — не е ли това наш жребий? И не е ли това нашата безплодност — вечният разрив, залян от сиянието на сънищата?

Малко ми е нужно, за да ви докажа колко несъвършени и колко груби са онези апарати, с които вие с такъв труд и опасност орете въздуха, прикачени към тях, защото се движат само апаратите, не и вие самите; колко неудобно е да се ходи в железни панталони, да се плава на греда и да се спи на дърво, така — по отношение на истинския полет — е и с вашето летене. Летенето сте самите вие. Най-добрият апарат трябва да бъде послушен като лека дреха при тичане; във всеки момент, във всяка посока и с всяка скорост — ето какво трябва да постигнем ние. Като разчитах да приказвам по-дълго, аз срещнах нетърпимост и подигравка; затова, без да засягам повече вашите технически суеверия, ще минем към опита. Преди това без жест и съжаление заявявам пред всички, че няма да взема наградата, макар и да бия решително всичките рекорди. Гледайте и съдете.

В дъното на двора беше притворена портата, разтвориха я широко и двама работници внесоха едно толкова леко съоръжение, че никакво физическо усилие не личеше на лицата им. Нещо, загърнато с платно, се полюляваше и звънеше тихо. Тави, развълнувана, стана: „Това е то, онова, което колата караше.“ Тя седна, но не можеше да седи и стана пак, както наскачаха около нея всички, за да разгледат чудото. После настъпи общо движение; зрителите се спуснаха към Крукс, заобиколиха изобретателя в гъста тълпа; и там тъй щастливо, защото между нея и загадъчно звънящия предмет имаше свободно пространство, се озова нашата безпокойна пътешественица.

С едно рязко движение Крукс смъкна платното. Една част от зрителите, като не знаеше дали да се сърди или да се смее, отстъпи с дълбокото разочарование на сериозни хора, които са се поддали на куриозна мистификация; друга част гръмко завика; трета окаменя;

четвърта... но ще бъде по-точно да кажем, че имаше толкова хора, колкото части; ние говорим мимоходом. Случвало ли ви се е да тичате презглава натам, където се е затекла вече, смеейки се и ревейки, уличната тълпа? Вие сте очаквали да видите бог знае какво, когато, промъкнали се сред смута, виждате всичко на всичко едно момченце с олигавена курабия в ръка и почервеняло от сълзи лице; бавачката го е загубила; „Къде живееш?“ — питат детето и то с учудване, че не са го завели още на точния му адрес, плачливо казва: „Там!“

В това време, когато откъм покривите висяха вече в дима на фабричните комини привързани три балона; в това време, когато един тронав аеростат, напомнящ пристегнат с връв салам, махайки с някакви перца, се движеше на височина петстотин фута, и четири бързи аероплана, разклащайки с нервния си шум небесната тишина, се носеха над двора на Въздухоплавателния клуб с грацията на покриви, откъснати от вятъра; в това време, когато следователно завесата на аеропредставлението се вдигна и се извършваха „успехите“, пред очите на съдиите се яви едно блестящо изобретение с фантастична форма. То беше десет фута дълго и около пет фута високо. Неговите очертания отпред напомняха нос на лодка, извит и изтънчен като лъкатушна лебедова шия; при това с точно подобие на лебедовата глава завършваше тази шия — букшприт. Корпусът в профил напомняше помпейски ладииобразен светилник; кърмата на странния кораб в онова място, дето обикновено е кормилото, наподобяваше предната част, източена и извита навътре, сякаш над главата на оня, който седеше вътре, като остър сърп. Тънкият, направен от неизвестен материал скелет беше, както скелетът на абажур, облечен с великолепна синя коприна, богато извезана със сребърни и цветни шарки. Тези шарки бяха така хубави, че мнозина, особено жените, трепнаха от възхищение; веднага се чуха техните пълни с удоволствие, искрени, горещи възклицания. Бордовете на апарата бяха обшити с тъмнозелена, също копринена материя, украсена със златен лавър; но като най-забележителна и странна част от чудото блеснаха цели гирлянди, фестони, верижки и гроздове от съвсем мънички, чисто сребърни звънчета, леки като мехурчета; с тяхната дантела беше обвит въздухоплавателният съд. Крукс докосна своето създание и сякаш то се развесели от звън, разсипало ситен смях.

— Четири хиляди звънчета — рече Крукс, когато виковете замлъкнаха, победени от учудването. И той погледна Тави тъй внимателно меко, че простотата и бодростта на изпълненото от най-голямо любопитство спокойствие тозчас се върнаха у нея. — Това изобретение е тайна; ще кажа само, че съгласуваността на звъна и начинът на управлението му произвеждат въздушна вибрация, която движи апарата във всяка посока и с всяка скорост. Сега аз ще се кача и ще полетя; на вас предоставям свободата да правите технически догадки.

— Той ще полети! — предизвикателно движейки кръгли бузи, каза с пура между зъбите един немец пилот.

— В театъра; на възетата и скрипците... — добави друг.

— Той е луд — чу се сериозен глас.

— Глупава мистификация! — уточни един младеж с мъх на устната.

Изведнъж пронизително изсвирване разсече бъркотията; като сигнал за общо сбиване то предизвика хор от нестройни свиркания, викове и оскърбления. Но Крукс само разсеяно се огледа; като забележа отново Тави, той рече:

— Скоро ще се видим, нали Торп умря и сега не е необходимо да работите.

Тези неочаквани думи така поразиха момичето, че то се стъписа.

— А, вие знаете? — успя само да каже то, когато сцената бързо се приближи към края си.

Като видя, че Крукс сяда вътре в своя уред, председателят решително оттласна тези, които му пречеха, и се приближи до странния авиатор.

— Аз не мога да ви позволя да правите каквито и да е опити, явно и предварително безполезни — извика той разтревожено. — Вие или сте болен, или имате цел, съвсем чужда нам; кой със здрав ум ще допусне за момент мисълта, че — тфу! — може да се лети с това... с това... аз не знам какво е — с тази виранетина! Помъчете се да си отидете. Да си отидете и отнесете вашето *приспособление*!

— Дадено ми е право — студено рече Крукс в отговор едновременно на него и на онези звънкогласи от тълпата, които, викайки до прегракване, поддържаха председателя. — Право! И аз няма да се откажа от това право.

— Не, аз не, само аз, моето мнение, моето искане е общо мнение, общо искане! Чувате ли? Ето какво направихте. Можехте ли ние да знаем с кого и с какво ще имаме работа? Напуснете събранието.

— Нека кажат *всички*, че искат това — рече Крукс.

— Прекрасно! — Председателят нервно се разсмя и така раздруса звънчето, като тропаше в същото време с крака, че тишината, издебнала момента, се издигна като стена. — Господа! Милостиви господа! Помогнете ми да прекратим това! Господин Крукс — ако един-единствен човек, присъстващ тук, нормален и възрастен, каже,

че очаква от вас действителен полет, — засрамете се или ни засрамете докрай! Кой очаква това? Кой чака? Кой вярва?

Тогава на разни страни, но тъй бързо, че отново утихна вдигналият се шум, тъй ненарушимо-предателски се въдвори действително мълчание, пълно с невидимо обърнати надолу палци, че Тави се сви: „Едно, две, три... осем“ — броеше тя, чакайки в броенето си да стигне до десет, за да разгроми станалата ѝ омразна тълпа, и се принуди да каже „десет“, макар след девет да направи мъчителна като болка пауза. Мълчанието, сложило лакти на масата, насочи тъпо в тях брадичката си, загледано надолу; Крукс погледна бързо момичето. Тогава, като зазвънтя цялата вътрешно и стана до обезумяване лека, тя пристъпи напред, като разтърси показалеца си, почервеняла и сърдита за своя неволен героизъм. Но само инстинктът я тласна.

— Аз! Аз! Аз! — извика тя със смях и ужас.

Тогава всички погледи, както ѝ се стори, минаха през тялото ѝ; тълпата се размърда и замря, взрив от смях заля момичето със студ и огън, но плачейки почти, увлечена от някакъв порив, тя, свила юмруче, вдигаше показалец, като сърдито и безпомощно повтаряше:

— Да, да, аз; аз знам, че ще полети!

Сразеният председател млькна; той се обърка. Хванали го за ръце, членовете на съвета яростно му шепнеха нещо неясно, поради което той, съвсем не разбрал какво искат от него, отстъпи пред решителното нападение на Тави.

— Аз държа на думата си — рече той, като махаше с ръце и разтласкваше съветниците си, — но аз не съм вече председател; нека детето и лудият владеят клуба!

— Уви, на мене не ми е нужен клубът — рече Крукс, — не е нужен той и на моята застъпница. Отдръпнете се! — И тъй като никой вече не противоречеше на завоеванието, той се настани вътре в апарата, който се оказа въпреки крехката си външност доста устойчив; той като че врасна в земята, без да скръцне, без да прозвънти; и бялата глава на лебеда гордо гледаше пред себе си, излъчвайки тайно мълчание. Седнал, Крукс хвана кичур бисерни нишки, прикрепени за бордовете, и ги дръпна; тогава, отначало тихо, а после със стремително нарастващата сила на хиляди малки струни, от които трептят гърдите, всички низи и гирлянди от звънчета почнаха да звънят, досущ като знойните полета на щурците, дето вика и звъни всеки листец. От тази

ли или от друга сила — настъпи движение: ладията равномерно се издигна нагоре на височината на дима от огъня и се спря; на онова място, където преди малко стоеше тя, блестеше пращен калдъръм.

Какво се освободи, какво се скри в кипналата душа на тълпата, щом екна този удар, който разтвори всички уста, изблещи всички очи, стегна всички гърла с кратък спазъм — не е съдено на ничие перо да отбележи; само слабото сравнение с картонена циркова гира, заловен за която профанът предварително напряга мускули, но в миг, съборен от собственото си усилие, още не е в състояние да разбере какво се е случило, може да ни помогне да си представим впечатлението, с което отстъпиха и се разбягаха всички, щом Крукс се издигна нагоре. Известно време той стоя неподвижен, после с правилността на нарезите в един винт и с бързината на велосипед почна да се възвема нагоре в мощна спирала, додето ладията и самият той не се смалиха до размерите на букет. Но тук, скъсал най-сетне всички вериги, настигна го воят и ревът на такъв възторг, на такова настървено и диво ликуване, че шапките, полетели нагоре, изглежда, не издържаха горещината на главите, нажежени до самозабрава. Само мъртвецът, ако запази от изчезналите си чувства единствено чувството за внимание, би могъл да вникне в кошмара и слепотата на виковете, които, объркали едно в друго всичко, напомняха по-скоро грохот на товарни каруци, препускащи в галоп, отколкото човешки думи; вече нямаше ни скептици, ни философи, ни претенции, ни самолюбия, ни раздражение, ни ирония; както Кохинор, хвърлен на тълпа от просяци, би вдигнал във въздуха най-опасния избухлив мрак на душата, тъй и това зрелище, тази непобедима очевидност рукна върху зрителите като водопад и преобърна всичко.

— Ура! Ура! Хип! Ура! — викаха ентузиастите, като се обръщаха да видят викат ли другите, и виждайки, че всички викат до прегракване, пляскаха длани, тичаха напред-назад, бутаха и друсаха за ръцете ония, които на свой ред отдавна вече сами ги друсаха. — Нова ера! Нова ера на въздухоплаването! Хип, ура! Власт, пълна победа над въздуха!

— Умирам, лошо ми е! — викаха дамите.

Други с очи, изпълнени с тържествени сълзи, важно ги изтриваха, като казваха в унеса си: „Това е много повече от електричеството. Може би повече от радия... какво знаем ние?“ „О,

боже мой“ — чуваше се навсякъде, където не намираха вече ни думи, ни мисли и можеха само да стенат.

Над всичко това, като искреше, едва чуто звънеше и цъфтеше досущ скъпоценно украшение, се поклащаше, спрял, коприненият уред на Крукс. Той седеше там като на стол. Устните му помръднаха, той нещо каза и благодарение на височината долу само след едно-две дишания, сякаш от самия въздух, се разнесе:

— Четири хиляди звънчета. Но можеше да бъдат и по-малко.

Ладията възви, потегли нататък по наклона на кривата така бързо, че никой не може да проследи посоката — стана точка, побледня и се скри. Тогава, треперейки и плачейки от необяснима гордост, Тави рече на онези, които я успокояваха, утешаваха и питаха в същото време кой е този Крукс, тъй като мислеха, че тя го познава отблизо:

— На какво така се учудвате? Този апарат е изобретен и... има, разбира се, да... винтове и каквито трябва там двигатели. Нали летят вашите аероплани?! Аз знаех, че ще полети. Колко много ми харесаха звънчетата!

[1] *Тиара* — корона на древните персийски и асирийски царе; тройна корона на римския папа. — Б.пр. ↑

VIII

Как често, приветствайки спокойната светлина на живота, ние се отдаваме доверчиво на нейната успокоителна власт, без да мислим за нищо нито в миналото, нито в бъдещето; само настоящето, както листата пред очите на седналия под дървото пътник, се люлее и блести, скривайки от нас всички далечини. Но това затишие не е продължително. Млъкнала ли е или не онази музика, гърмът на която е откъсвал нашето неспокойно „аз“ от уютните мигновения, е все едно; възкръсва, усилвайки се, и ни предизвиква да се надигнем, подобен на вик, дългият звуков трепет. Той мощно звъни и дали в забравения любим образ, дали в надеждата, която ни е протегнала бялата си ръка от черните пустини на бъдещето или в поразилото мисълта остро длето на чуждата мисъл — демонът на спомена каца, свил крила, в твоите крака и те целува по очите...

От оня ден, когато завинаги си отиде Друд, животът на Руна Бегуем се обърка; тя не забеляза отведнъж това. По начало и външният ѝ живот течеше неизменен, но подкопавайки спокойната форма, обърка се този свеж, студен тон на царствената душа, със силата на който тя владееше своите дни и нощи. Нямаше в нея ни гняв, ни съжаление, ни разочарование, ни тъга, ни завист; студено се отвърна тя от мечтите, студено погледна онова, което беше се вдигнало непокорно пред нейната воля, и го остави извън себе си. Почна да живее, както живееше по-рано; малко по-весело, малко само по-просторно и по-общително. Гал замина с полка си в една далечна колония; тя съжали за това. Все по-рядко, все по-бездушно както болест или прищявка, за която няма с кого да говориш така, че правилно да те разбере и оцени, тя си спомняше дните, които бяха паднали като взрив в пяната на нейния живот, и си спомняше за Друд по-скоро като хрумване, блеснало с човешката си форма, отколкото като живо лице, чиято ръка е държала в своята. Но този спокоен единствен месец мина бързо като отдих; мракът беше вече близо; той почука и влезе.

Той влезе през един сив мъглив ден в мозъка, нервите и кръвта отведнъж, както, едва заръсил, завалява после дъждът. Това беше след един безпокоен сън. Едва се развиделяваше още; Руна се събуди и седна, като не знаеше как да върне съня; сън нямаше, нямаше ни мисли, ни дразнене — нищо.

Погледът ѝ блуждаеше плавно, като се насочваше от пода и мебелите нагоре, както ние гледаме, когато търсим опорна точка за мисълта. И ето тя видя, че спалнята е висока и светла, че музите и гениите, сплели се на изрисувания таван, са обхванати от строен полет и с чудовищна живост си представи неподвижните създания на багрите. „Те летят, летят“ — рече си притихнала девойката; широко разтворила очи, тя гледаше с душата си сега още по-високо и по-далеч, зад отлитащите предели на сградата, в нощната пустота на небето. Тогава с остротата на игла, допряна до самите очи, в спомена ѝ се яви изведнъж Друд, целият; високо над себе си видя сянката, движението и лицето му. Той летеше, свирейки като хвърлен нож. Тогава не остана и най-малко кътче от паметта, в което да не запламти нетърпимата светлина на точното, *второ* преживяване; тя видя отново тълпата, цирка и себе си; хорът на музиката я лъхна по лицето с вятъра на мелодията и над озарената арена, въззет с неуловим тласък, се появи като вдигната свещ *оня* човек с прекрасното и ужасно лице.

Тя трепна, скочи, опомни се и страхът се притисна плътно до нейната запъхтяна гръд. В уверената тишина на спалнята се сведе разкошна пустота; в тази пустота се издигна и полетя от душата ѝ всичко еднакво с висотата — сенки на птици, дим от облаци и същества, лишени от форма, подобни на силуети, които се мяркат около фенера на карета. Тя държеше ръка на сърцето си, което се страхуваше да погледне назад, където беше звънецът — с изстинали и безчувствени крака. И ето право срещу нея се смъгли и стана прозрачна стената; от стената излезе, усмихна се и като я повика тихо с ръка, изчезна, както бе дошъл, Друд.

Тогава сякаш под нея извадиха пода; страхът и кръвта нахлуха в главата ѝ; сред блясъка и тишината на своето разкошно жилище тя се озова като в тъмна гора, чувствувайки наоколо тайнствена, прокраднала се нечуто опасност.

Като се боеше да не падне, тя се наведе над килима, сдържала от гордост вика си. Но вцепененото ѝ сърце, забило отново, почна да

бучи; мислите ѝ се върнаха. Звънецът! Спасителната процеланова точка! Тя я натисна, като се задъхваше и изнемогваше от нетърпение, като се страхуваше да се обърне, за да не види онова, което, струваше ѝ се, гледа от всички ъгли в гърба ѝ. С насладата на уморена въздишка гледаше Руна практично-здравото лице на младата жена, чийто прекъснат сън беше спокоен като нейния пухен дюшек. Вихърът се разсея, обикновеното стана отново обикновено наоколо.

— Поседи тук и поприказвай с мене — рече Руна на камериерката, — не ми се спи, не се чувствавам добре; разкажи ми нещо.

И докато изгревът не огради транспаранта със светла черта, слугинята от дума на дума мина към този род брътвеж, който не те уморява и не те развлича, а ти помага да мислиш сам. Как е живяла, къде е служила по-рано; какво било при господарите смешно, лошо или отлично. Руна я слушаше наполовина, вслушвайки се като болна в свиващото болезнено душата жило на заплахата; слушаше и се съвземаше.

Не минаха много дни и хората от обществото, когато се срещаха или си пишеха, почнаха да повтарят: „Ще бъдете ли вечерта у Бегуем?“, „Беше ли у Руна Бегуем?“, „Кой е бил на празника на Бегуем?“, „Представете ме на Руна Бегуем“, „Разкажете ми за Руна Бегуем.“ Като че се беше родила пак хубавицата Бегуем и отново беше почнала да живее. Нейните безумни поръчки хвърляха в пот и жар най-добрите фирми на града; пред златарите, шивачите, по-важни и знаменити дори от някои фамилии, пред вилите и театрите, пред ярките нощем като пожар входни врати на аристокрацията се спираше сега всеки ден каретата на Бегуем, която беше смесила живота с упоителното еднообразие на празник. Сякаш озърнала се назад и се стреснала, тя си спомни, че е само на двацет и две години; че отчуждението, макар и оригинално, постепенно гаси желанията, лишава сърцето от златните шарки и цветните гирлянди на безбройните наслади. Тя завъртя с щедра ръка ключовете и приветствувайки я шумно, екнаха от всички врати хората на поздрава; тя стана кралица на обществото, щастие и цел на толкова много обич, че вече в стискането на мъжката ръка само чуваше цяла реч — признание или завистлива въздишка, или пък онзи нервен трепет на студените натури, който обгаря като лед и действа

понякога по-силно от всички монолози. Сякаш тържествата и баловете, приемите и вечерите добиха несравнен блясък, вълнение с най-тънък аромат, откакто тази нежна и силна красота почна да се усмихва сред тях; по-остроумни ставаха остроумните; по-елегантни — франтовете; особена светлина, отблясък от възхитителен лъч, се предаваше дори на грозните и стари лица, ако тези хора се намираха в нейното общество. Всичко се обръщаше към нея, всичко я отбелязваше. Всеки, който я слушаше или следеше как се върти в двойка с някой красив фрак, където прическата и осанката, гордото око и кадифеният мустак тлеят, заличени от близостта до този млад огън, който развява своя бял шлейф сред богатата и свободна тълпа, мислеше, че тук е пределът на жизнерадостния покой, озарен от крилото на щастието, че няма пощастлива от нея; и като мислеха така, никой не знаеше нищо.

„Забравете, забравете!“ — чуваше понякога Руна в избухналите ликуващи гласове, в отсечения цигулков такт или тропота на колелата, които като вятър я отнасяха към ново оживление; но това „забравете!“ само предателски напомня за онова, което се мъчи да заличи. Не любов, не съжаление, не страст чувствуваше тя, а болка; невъзможно ѝ беше да обясни тази болка, нито дори да я разбере за себе си, както далеч от правилната мисъл често разбираме много неща, които са препречили пътя на нашите привични чувства. Тъгата я погубваше. Където и да отидеше, в каквото и положение да застанеше у дома си или другаде, тя нямаше защита от впечатленията, които прогризват ходовете си в недрата на нашата душа; ту като мълнии блясваха те внезапно, ту тихо и постепенно, трупайки тежест върху тежест, опипваха границите на страданието. Когато гледаше купола на театъра, вдигаше бавно ръка към очите, за да закрие онова, което почваше да възниква горе; височината се въртеше; въртеше се, треперейки, сводът; светлината на полилеите, като помръкваше или се разпалваше, ослепяваше, покриваше с мъгла блестящата извивка на балконите, в дълбочината на които като припадък светеше отвесна бездна. Тогава всички впечатления, цялата наличност на момента, на зрелището, на сцената и любезният полушепот на спокойните мъже зад гърба ѝ, чиято близост само би била надеждна защита при всяка друга опасност, се превръщаха в непоносимо бреме; и изчакал удара на сърцето, удара, който се ражда едновременно в слепоочията и душата, до преградата на съседната ложа се приближаваше Друд.

Тогава, бледнеейки и усмихвайки се, тя казваше на околните, че не ѝ е добре, после си отиваше в къщи, макар да знаеше, че няма да заспи. Цялата нощ в спалнята и в останалите помещения на къщата ѝ гореше светлина; вслушвайки се в себе си, както във врата, зад която, дишайки тихо, стои враг, тя седеше или ходеше; ту разсмяла се презрително, но с такъв смях, от който в сърцето ѝ ставаше още по-студено и по-празно, ту плачейки и треперейки, тя се бореше със страха, който се стремеше да нададе вик. Но викът беше само в душата ѝ.

— Стига — казваше тя, когато няколко дни на спокойствие и добро настроение ѝ даваха увереност, че този кошмар се е разсеял. Прекрасна, с прекрасна усмивка възлизаше тя по стълбата, където на завоите, отразена в огледалата, я съпровождаше от рамка до рамка една втора Руна, или сядаше в полукръга от кресла, сред трепкащите ветрила, или отпуснала поводите, яздеше по алеята, като казваше на спътниците си онези вълнуващи думи, в които, колкото и измамливо близки да са до щастливата черта на скритото обещание, виси като невидима студена гира великото „не“ — все с тази мисъл „стига“ и дори без тази мисъл, само в настроението на щастливата свобода, цялата стегната в пяна и стомана. Тогава, загледана в огледалото с внезапна мъка, тя виждаше, че в неговата дълбочина до нея върви замисленият Друд; че подобни на бисерни криле ветрила със свистене бръска въздуха; че те стават все по-грамадни и по-бели и чувството за полет с остра и стремителна бързина я изпълваше с чудно мъчение. Тя галеше коня, но извърнал глава и събрал нозе, той затреперваше и не искаше да върви; като се дърпаше на мястото си, животното сякаш живееше в този момент с нервите на своята подарка, чието сърце биеше, както неговите копита биеха пясъка — навел глава, хванал със спокойна ръка юздата, до нея стоеше Друд. Той я погледна и изчезна.

IX

Колкото повече време минаваше, толкова по-страшно ѝ ставаше да живее. Изгубила търпение, тя се обърна към Грантом, един от ония положителни, но не много знаменити хора, които привличат със заобикалящата ги атмосфера на учена самоувереност и практическа чистота, чиято плешива глава с лице на Дарвин и строго човешки поглед над златните очила като че събира за нас сенките и светлината на доверието в един топъл порив. Като размишляваше за лудостта и се опасяваше от нея, но не желаше обаче да каже всичко, Руна представи това като халюцинация, казвайки на професора, че понякога вижда един безследно изчезнал познайник. Отношението си към измисленото лице тя преведе от оригинала, като означи по такъв начин всички тънкости на впечатленията с рисунька на обикновените срещи. Едно добави тя, за да характеризира общата форма: „Струваше ми се, че в неговата натура има нещо поразително и тайно, което дотогава занимаваше мислите ми, докато не стана неоправдано, странно предубеждение.“ Но мрежата от вълнистите линии на нейното обяснение не беше напълно правилна, неравна беше линията на тази версия, и Грантом почувствува лъжата.

— За вас ще бъде по-лошо, ако не сте напълно искрена — рече той, като не настоя впрочем да знае по-големи подробности; след като изслуша и прегледа Руна, той, като почукваше с молива си, сякаш подчертаваше с това почукване някои думи, ѝ каза: — Вие сте здрава. Всичко е нормално у вас; нормални са душата и тялото. Ще кажа нещо повече: вие сте безукорна физически. Като поприказвах малко с вас, виждам, че извънредната нервност, предизвикана от особени обстоятелства, се появява особено остро, защото се намира в затворения кръг на една силна воля, която възпира проявата ѝ. Затова искам да поприказвам с вас по-подробно; засега ще минем към лечение, доколкото вие се нуждаете от него.

Той я погледна изпитателно, но бегло; така гледат хората, когато имат задна мисъл; при мимолетността на погледа можеше да се сметне неговият смисъл за грешка на беглото впечатление. Но тонът, тонът —

този безпогрешен допълнителен нюанс на речта — настрои Руна да бъде още по-внимателна, отколкото беше до тази минута — ако изобщо може да бъде различно внимателен един човек, който очаква спасение. Грантом продължи:

— Брак. Ето първото, което — искате ли или не искате — ще унищожи втората сфера, чиято врата в мигновенията, които не подлежат на предвиждане от страна на науката, се разкрива пред вас внезапно, като ви показва тайнственото блещукане на двойствените образи от психо-физическия свят, с които е пълно недостъпното. Забележете — то не е открито за всички.

Той замълча, като примижаваше и се вглеждаше през очилата със сляп поглед в бледите черти на Руна; свила вежди, тя се усмихваше надменно, като се мъчеше да свърже някои странни фрази на Грантом с особеността на положението си. Изглежда, той забеляза усилието ѝ: едва доловимата отсенка на разположение, по-голяма, отколкото е в право да очаква само пациентът, изчезна отведнъж, щом той, отметнал се в дълбочината на креслото под сянката на лампата, се върна към практическия съвет.

— Здрав човек с обичаща и силна душа — не може да не срещнете такова просто, но от известна гледна точка пълно щастие; такъв човек — казвам аз, — бракът и децата, с една дума семейството, ще ви изведат с топла и вярна ръка към мирната светлина на деня. Да допуснем обаче, че неотстраними причини пречат на това осъществяване. Тогава бягайте в село, яжте проста храна, къпете се, ставайте рано, пийте вода и мляко, забравете книгите, ходете боса, почернявайте от слънце, работете до изнуряване на нивите, спете на слама, интересувайте се от животните и растенията, смейте се и играйте всички игри, където не може без лека синина или падане във влажната трева вечер, когато дъхавото сено разнася своя аромат, смесен с пушека от комините — и вие ще станете такава, каквито са всички.

Спокойните думи развеселиха и ободриха девойката.

— Да, така ще направим, това е прекрасно — рече тя с въодушевление, изпълнено от живописните картини; сякаш станала вече полудива, силна и загоряла, тя махна смело с ръка. — Аз ще обруля там всички ябълки; а мога ли да се прекатервам през стобора?

Като момиче се катерех по дърветата. Грантом! Добри ми Грантом! Спасете ме!

— Аз ще ви спася. — Той рече това замислено, със сурова енергия, но така, че трябваше да се очакват още думи, може би условия. После Грантом обърна лампата, като се появи в ярката ѝ светлина целият, с усмихнато неподвижно лице. Усмивката беше събрала около мило присвитите очи на бодрия и умен старец мрежа бръчици, тези очи блестяха остро като искрите на очилата. — Но слушайте — рече той, като внезапно се оживи, — на малцина казвам онова, което ще чуете; само на онези, които имат строежа на моята душа. *Вие* ще разберете казаното. Няма да се поразите и няма да се смутите от въпроса: уверени ли сте, че *това* е халюцинация?

Като подозираше хитро изпитание, Руна, поразвълнувана малко, рече:

— Да, напълно съм уверена; би било странно да се мисли инак; не е ли така?

— Да се мисли — рече Грантом, като гледаше челото ѝ, — *да се мисли*. Или *да се знае*. Какво знаем ние за себе си? Ала ние действително знаем нещо, което се намира зад границите на чистия опит. *Мислите ли* вие, че нашата нервност, общата сума от нервност, която звучи сега с такъв знаменателен и висок тембър, е явление, свойствено и на предишните векове? Да отбележим само тази грамадна разлика, без да засягаме причините. Човекът на петнайсетия век е знаел силата на душевното напрежение, но не неговите разклонения; във всеки случай толкова безчислени, толкова сходни с дробимостта на нишките у азбеста; докато човекът на петнайсетия век просто е викал „искам“, днешното „искам“ е облечено в най-тънки тъкани от променливо противоречиви душевни навеи и напеви, където самата основа е вече не желание, а светоглед. Сега да погледнем по-отблизо. Ние потреперваме от една фалшива нота, мръщим се от един неточен или неверен жест; да се заразим или да заразим другите със своето настроение е така обикновено, че е разпространено във всички класи и условия на живота; думите „знаех, че ще кажете това“, „същото помислих“, разбирането от половин дума или даже от един поглед; обръщането при поглед в гърба; усещането, че преди нас е имало някой там, където ние току-що сме влезли; смяната и дълбочината на настроенията са само жалки и най-обикновени примери за

могъществото на нашето нервно възприятие, което приема стихийни размери. Не мислите ли сега, че скоро може би ще настъпи време, когато в това сплитане, в това сливащо се струпване на нервна сила ще изчезнат всички условни прегради и средства за общуване? Че словото ще стане непотребно, защото мисълта ще познава мисълта чрез мълчание, че чувствата ще се отлеят в най-сложни форми; че в този единен духовен океан ще се появят души кораби, които ще се движат и управляват безпогрешно? В каква сфера действуват тези сили?

— Ще изпусна — продължи той, като понижи глас — всички мои съображения относно този пункт, колкото и интересни да са те, за да дойда до главното, във връзка с вас. Има една сфера или трябва да има — също както *трябвало* да има Америка, когато това е станало ясно на Колумб, — в която всички ясни наши представи са несъмнено реални. С това искам да кажа, че те получават съществуване в момента на нашето явно усилие. Затова аз гледам на халюцинацията като на строго реален феномен, способен да се деформира и да се сгъсти отново. Макар спокойствието ви да ми е скъпо, аз ви съчувствах със стеснение; потреперах от вашата радост да приспите душата си със селото. Ако само имате сила — търпение; ако имате съзнание за великото призвание на вашата натура, пред която са вече открити редки и неизброими съкровища, въведете в своя живот онзи свят, искриците от който са ви дадени вече с щедра, тайна ръка. Помнете, че страхът унищожавя реалността, която разсича този свят, подобно меч в незакрепнали още ръце.

Руна слушаше с наведени очи и не можеше да вдигне мигли. Грантом говореше бавно, но свободно, със сдържаната проста сила на точното убеждение; но тя не повдигаше очи, защото очакваше още нещо, което ѝ се струваше, че ако погледне, никога няма да бъде казано. Благодарение на способността, присъща на твърде много хора, и инстинкта тя завърза устата на всички впечатления, като отбелязваше само с ума си периодите от речта на Грантом, но мислено не отговаряше на тях. Грантом продължи:

— Реалностите, за които говоря, са истински реалности, вездесъщи като светлината и водата. Така например аз, Грантом, учен и лекар, съвсем не съм това, което мислят за мене; аз съм *Хозиреней*, човек, забравил за себе си в определен момент, вече неподвластен на паметта; ни лицето, ни вкусовете ми, ни темпераментът ми, ни

привичките ми нямат решително нищо общо с дадения тип Грантом. Но затова ние ще поприказваме друг път.

Тогава Руна почувствува, че трябва и може да погледне сега така, както ѝ подсказваше настроението ѝ. Тя погледна с впечатлителността на ловец, чийто пръст е готов да дръпне спусъка, и видя Грантом другояче: очите с ивицата на бялото над острата зеница; лицето, изгубило фокуса, онзи невидим център, към който хармонично се стремят всички черти на лицето, напомнящи груба и страшна рисунка, изпълнена с фалшиви линии. Пред нея седеше един луд.

— Грантом — рече меко момичето, — тогава какво? Брак и село? *Дали да съединя това временно?*

Грантом помръдна, сви рамене, повдигна вежди и като въздъхна, си оправи очилата. И най-малката следа от обезобразяване не беше останала сега на лицето му, което гледаше изпод очилата с учтивата сухост на човек, сбъркал в събеседника си. Той наклони глава и стана. Руна му подаде ръка.

— Да — потвърди той, — всичко, както казах, или в този дух. Не са ви нужни лекарства. Бъдете здрава!

И тя излезе, като размишляваше — същото ли каза той, което я порази. Но той каза *същото*, именно същото, и тя не бе отгатнала неговата особена *минута*.

Х

На другия ден ѝ донесоха рози от Ард; този окръг се славеше с цветя и отглеждаше най-съвършените сортове с райска простота. Тя се вглеждаше в тяхната влажна красота с внимание и любов на майка, която сресва разбърканите къдри на момчето си. Чак сега, когато всичко изключително, сякаш добило първия си тласък от Друд, спокойно я надделяваше подобно магнит, който нарежда железните стърготини в рисунка, тя се проникна и учуди от естественото вълшебство на цветето, създадено да покори света. Пред нея на кръглата маса лежеше благоухаеща купчина от тъмнозелени листа и твърди стебла с боцкаща хлъзгава гладкост. Проникващият всичко наоколо аромат сякаш беше онази розова светлина, която се топеше между листната и от която са лишени изкуствените рози. Самите цветя почиваха сред смелите си листа в чудесното разнообразие на толкова прелестно-безсрамна красота, каквата има заспалата просната девойка. Бледият свят на атласно свилите се листенца отселяше нежно патрицианския разкош на аленото като нощ венче, чиито твърди листенца бяха сякаш свързани от някакво обещание, руменееха, без да се разпускат. Сред техния пурпур и заря като сняг, паднал през май, пъстрееха белите рози, с които, оцветявайки ги неволно, думата „роза“ придава уютна жизненост, дишаща бяло очарование. И жълтите — да ги наречем ли така, като повторим отдавнашния грях на невярната дума — не, *не* златните, *не* жълтите, не онова, което в ярката особеност на тези думи ще остане недоизказано — бяха между останалите царици, подобни на рядко кадифе, в чиито гънки е паднал гъст лъч.

Руна ги разпреди, сложи ги във вазите и там, по-ярки от всички тънки шарки на скъпо стъкло, те почнаха по предназначенията им места да срещат погледите.

Докато девойката се занимаваше с това, в душата ѝ се стъкмяваше писмо; но не отведнъж разбра тя, че това е писмо. Като се потапяше разсеяно в цветята и техния аромат, който можеше да се сравни със самата любов, тя чу думи, възникващи в рисунъка на усилията, в душата на движението на пръстите и розите, в самото

докосване. Ето раздвоиха се стеблата, които ѝ се искаше да съедини зарад ефекта, на това ѝ пречеше увилата се вътре пъпка, и без звук започнаха думите „Аз искам да се срещна с вас, да се проверя и разбера.“ Тези думи бяха обърнати към твърда и надеждна ръка, която не приличаше на женствената ръка на Лидс, изпратил ѝ този букет, с който увлечено се занимаваше тя сега, към една въображаема ръка се обръщаше тя, несъществуваща, но необходима, и в *тази* ръка мислено виждаше своите рози. „Вземете ги — рече оня, чието лице Руна не виждаше, — не се страхувайте от нищо близо до мене.“ На ръката ѝ падна едно листенце. „Чакам да ми пишете“ — подсказа ѝ то; в същия миг, убола пръста си, поради което движението на ръката ѝ съедини случайно две рози, бяла и бордо, тя ги видя притиснати в толкова различна, но толкова вътрешна близка и взаимно необходима красота, че това *не можеше да не бъде*. „Какво знаем ние за себе си и ако аз ви пиша, случайно ли е това? Да бъдем заедно е засега всичко, за което мисля аз. Радвате ли се вие на тези думи?“ — така без мисъл за невидимото длето, което ваеше настроението, тя импровизираше речта си към твърдата ръка; в тоя момент ѝ подадоха едно писмо.

Руна остави цветята и почна да чете любезното и остроумно повествование на смелия шегобиец — ласкателства, шеги, наблюдения, остроти и химни, — оня лек, само на спокойното сърце понятен натиск на мъжката пара, с която действуват психолозите на сърдечния спорт. Тя прочете без усмивка обикновеното изкусно ласкателство, но там имаше послепис, където едно име — *Гал* — я развълнува тежко: „Ето една черна новина, която, естествено, предизвиква почтително мълчание, и аз оставям перото: капитан Гал почина в Азуджа от треска. Мир на прекрасната му душа.“

Нещо като че я шибна по очите и като ги досегна със студена ръка, Руна още веднъж прочете красноречивия послепис. Все същото прочете тя — ни повече, ни по-малко; но разбра в душата си, че писмото, което едва се беше родило в нея, докато тя нареждаше цветята, е вече смачкано от този удар; че тя го мислеше и предназначаваше за Азуджа — *за спасение* — на погиналия офицер.

XI

Към края на септември Руна се премести в Гвинкл, където планините ограждат долината с небесен сняг, като поръча строго на прислугата да не съобщава никому нейния адрес и забрани на всички да ѝ пишат. Нейните познати, научили това, се спогледаха с церемонна усмивка, с която приветствуваха каприза, станал закон.

Тя нае в едно селско семейство стая с бедна обстановка, където живееше, както живееха заобикалящите я хора. Надмогнала присмехулните или недоброжелателни погледи, тя работеше по лозята и градините, мъкнеше до изнемогване кошници, пълни с грозде и сливи, копаеше земята, къпеше се в поточето, заспиваше и ставаше със зората, хранеше се с кисел хляб и мляко, без да вижда книги, отиваше далече в гората, в чиято дива грамада печално разглеждаше своя вътрешен свят, както гледат скъпоценен съсъд, изгубил затвореното си единство от разчупилата го пукнатина. Колкото и да се уморяваше, колкото и да се измъчваше сред този свят, където еднакво звучат ласката и хулата, където нуждата заменя желанието, където никой не вижда листата и цветята така, както ги виждаме ние, сякаш четем книга — тя не беше изгубила нищо нито от осанката, нито от своя израз и потрепервайки с тънкото си рамо под тежестта на кошниците с плодове, вървеше също тъй, както влизаше на бал. Загоря, ръцете ѝ почервеняха и почнаха да огрубяват, но следваше набелязания път с упорството на страдащ от безсъние, който, обърнат с лице към стената, макар и да брои до сто, е готов отново да повтори броенето, докато не заспи. Така мина седмица, втора — на третата почувствува, че е хубава и мила за нея тази разгърната от цъфтящ труд земя; че „аз“ и „тя“ могат да се съединят в „ние“ без мисъл, само с въздишката на успокоението. Тя взе да тананика, да се усмихва кротко на минувачите, да подбутва с върха на обувката си пръчката, устойчивостта и мярката на нещата отново я обкръжиха. Руна укрепна.

Една вечер вятърът утихна; западното небе побледня и се изясни като огледало, отразило пустотата. Три облака се издигнаха над червената ивица на хоризонта — един от друг по-грамадни, те бавно се

спущаха към потъмняващия зенит — един къс от великолепна страна, която не знае посещение. Едва въображението беше надарило монументалната лекост на тези ефемериди^[1] със земната форма на пейзаж, пълен с бяла светлина, и с чувството на пътник бродеше вече нагоре, в приказната самота на непостижимата и вечна цел. Лесно беше да се замисли човек без желаниа с ясния сън на разкрилата очи душа над отблясъците на тази страна, но не беше лесно да се върне към себе си — звънтейки печално и далечно, падаше, като се губеше при това, нещо подобно на украшение.

Руна не забеляза веднага, че към лекото ѝ съзерцание се примеси безпокойство, но различила между светлите сенки на вечерта тъмната плътна черта, стана както при опасност. Протегнала ръка, тя отблъскваше това нападение, вихърът, който — сърцето не я излъга — възникна в облачните градини на Хесперидите. Звънливите гласове на играещите деца станаха изведнъж неясни като зад стена; силите я оставиха, напуснаха; безпомощно устремила поглед към плавното движение на облачния масив, тя видя, че право към лицето ѝ летят, подобно връхлитаща птица, блестящи замислени очи — ни черти, ни линии на тяло имаше в тази ужасна игра — еднички само, получили невъзможен живот сред алената заря, падайки и летейки, се приближаваха от въздушните стръмнини очите на Друд. Както при среща, те бяха вече близки и ясни, но щом сърцето на нещастницата стигна до края на припадъка, изчезнаха в миг.

Два дни Руна беше болна, на третия с внезапно отвращение към онова, което доскоро още я поддържаше и веселеше, се върна у дома. Тя не беше изгубила надежда. Напротив, в тази нова надежда, която така просто ѝ беше протегнала ръка, тя срещна сякаш стар приятел, за когото беше забравила. Но приятелят беше тук наблизо — стигаше само с доверие да се обърне към него. Неговият глас беше също тъй спокоен, както в дните на детството, вечен като шума на реката и прост като дишането. Трябваше да чуе какво ще каже, да го изслуша и да му повярва.

Него ден тя прекара тихо, не я безпокояха ни житейски дреболии, ни страх, ни спомени. Миналото се движеше сякаш зад някаква прозрачна стена, която беше непоклатима и пропускаше душевните бедствия, и тя тихо го разглеждаше. Щом се смрачи, Руна излезе сама през вратника на градината в мрежата на второстепенните улици на

града; зад тях се намираше една пресечка с малка църква, която се издигаше на неголям площад. Вечерната служба беше свършила; няколко минувачи я отминаха, като излязоха от осветените врати, в дълбочината на които блестеше сребро и свещ. Бяха се разотишли вече всички, храмът беше полутъмен и пуст; църковният пазач, като метеше пода зад колоните, местеше огромната си сянка от ъгъл в ъгъл, оставайки сам невидим; равномерният шум на неговата метла, пращането на горящия восък и тишината, още пълна с топъл църковен мирис, изглеждаше като че са били винаги и ще бъдат винаги тук, за да приканват хората да си отдъхнат вътрешно.

Макар свещите в страничните олтари да догаряха и с моравите си светлини да придаваха на лицата на светците особен израз на таен, потънал в себе си живот, главният олтар беше осветен ярко; там блестяха цветните и златни искри на свещените съсъди; огромни, снежнобели свещи издигаха към полумрака на сводовете спокойния си пламък, чийто отблясък се струеше като златна вода по потъмнелия лик на Богородица на бурите, преди тридесет години поръчан и подарен от моряците на Лис. Буйното братство украсяваше своята скъпоценност както можеше. Не един космат дангалак, прояден от тропическа красота, почернял от спирт и пек, изпълнен с болести и деяния, за които дори трябва да говориш, щом си помислил веднъж да ги кажеш, който се беше отучил да кръсти челото си, а от молитвите помнеше само „Дай“, дохождаше тук след многогодишен рейс, умит и обръснат; треперейки от пианство, той оставяше пред святата девойка от Назарет, каквото е могъл или поискал да вземе със себе си. На дървения подиум имаше най-разнообразни предмети. Модели на кораби, океански раковини, малки позлатени котви, кълба въжета, заплетени с корал и бисер, късове от корабно платно, късове от мачти или кормила — от онези, чийто кораб беше издържал набега на смъртта; китайски ковчезета, монети от всички страни; сред пъстротата на тези дарове лежах по гръб със зли, недодялани лица дървени идолчета, докарани бог знае от каква необикновена страна. Като гледаше тези странни колекции, човек неволно мислеше и за бедността, и за страшното богатство на онези, които могат да даряват така, като сами се любуват искрено на своя подарък и заради него дохождат за лишен път в черквата, за да разгледат някой изсъхнал

морски еж и да повторят удоволствието, мислейки: „Ежа донесох аз; ето той стои.“

След това бъдещо размисъл великолепие, натрупано от хора, които знаят смъртта и живота далеч не по слух, погледът на божествената девойка беше с кротко и важно внимание обърнат към лицето на седналото в коленете ѝ дете, което, хванало с лявата си ръчица дясната ръка на майка си, протягаше с детски жест другата към зрителя, с дланчица напред. Очите му — тези винаги замислени очи на малкия Христос — гледаха далечната съдба на света. Пред краката му, нарисуван технически така безукорно, че несъмнено с това изкупваше общите недостатъци на живописиста, лежеше един корабен компас.

Тук Руна коленичи с наведена глава, като молеше спасение. Но душата ѝ не се сливаше с озарения покой на тази мирна картина; тя не чувствуваше ни простота, ни лекота; ни тихи, от само себе си възникващи, единствено нужни думи; ни — другояче — шепота на тишината; тя поставяше само своето бедствие мислено между олтара и себе си, като доведен насила враг. Нещо неуловимо и твърдо не можеше да се разтвори в нея и пречеше на сълзите ѝ да избликнат. А страстно ѝ се искаше да пролее тези сълзи. Както мислите, както душата, дишането ѝ беше притеснено; най-вече и най-напред тя чувствуваше себе си — такава, каквато беше свикнала да се вижда — и като наблюдаваше разсеяно себе си, не можеше да излезе от плена на това разглеждащо я — в нея самата — спокойно наблюдение. Като че стоеше боса на студен под в топла стая.

— Но вярвам ли аз? — попита тя с отчаяние.

— Вярвам — отговори си Руна, — вярвам, разбира се, не може да не знам това, но съм отвикнала да чувствувам своята вяра. Боже, поръси я за мене!

Тя вдигна измъчена поглед, като си спомни как впечатлението от очите на замисленото дете ѝ даде отначало надежда за увлекателен порив. Пламъкът на свещите се издигна по-високо, олтарът стана по-ярък, ослепително блесна позлатата на църквата, всичко беше оградено по контура с огнена черта. И сега, единствен път през цялото това време — без сянка от страх, тъй като околното светеше и гореше в нея като самовнушена защита, — тя видя през златната мъгла на олтара, че Друд излезе от рамката, седнал в краката на малкия Христос. Той беше облечен в мръсната и груба дреха на рибар, сякаш току-що беше

излязъл от лодката; Христос му се усмихна с доволната усмивка на момче, което вижда забавен чичо, а Тя го погледна приветливо. Дошлият взе една остра раковина със завит навътре край и я долепи до ухото си. „Ето шуми морето“ — рече тихо той. „Шуми... морето...“ — пошепна ехото в ъглите. И той подаде раковината на Христа, за да чуе как шуми морето в сърцата. Момчето с нетърпелив жест я сграбчи, тази раковина беше по-голяма от главата му, но с помощта на майка си, като я задържа с известен труд, то също като Друд я допря до ухото си, взе да слуша, с очи, устремени в онази далечина, откъдето бучеше вълната. После пръстът на възрастния човек се отпусна върху стрелката на компаса, като я движеше напред и назад — в кръг. Детето погледна и кимна.

Щом видя неподвижно застиналата в земен, дълъг поклон жена, пазачът чака известно време тя да се изправи — беше се накарал да затвори и заключи черквата. Но жената не мърдаше. Тогава, като я повика, а после я побутна, уплашеният човек донесе студена вода. Когато се освести, Руна му даде парите, които имаше в себе си, и като се позова на здравословното си състояние, помоли го да повика файтон. Това беше изпълнено. Уморена и разбита, както хората се уморяват след дълго пътешествие, тя се върна в къщи, като се питаше заслужава ли и може ли сега да живее?

[1] *Ефемериди* — едnodневки. — Б.пр. ↑

ТРЕТА ЧАСТ
ВЕЧЕР И ДАЛЕЧИНА

I

Към дванадесет часа през нощта Тави се върна в Сан Риол. Всички дребни и големи събития на този ден, подобни на които не беше имала досега още в живота си, пътуваха и слязоха с нея и тя не можа да ги прогони. Те живееха и я обсаждаха под знака на Крукс. Тръгнала по стъклената галерия на старата къща, сред простряното за сушене бельо, ненужни сандъци и друг боклук, като отъркулваше с крак някоя празна бутилка или се препъваше в някоя котка, Тави напипа своята врата и като пъкна с уморена ръка ключа, замислено го завъртя. Тогава я обзе леко вцепенение, подобно на голямото вцепенение в Лис, когато, долепила крайчеца на пръста до устните си, тя стоя не по-малко от половин час пред витрината с дълбоката разсеяност на Сократ, като решаваше всичко и не реши нищо. Между вълнението и напрежението това малко вцепенение се разрази най-сетне в многобройни бурни въздишки, а също тъй в пустославен поглед върху себе си отстрани, като върху опитен човек — ей такъв един видял и патил чичо, когото сега е много мъчно да учудиш с нещо.

След като получи най-сетне окончателното кръгово движение, ключът преора тайнствените вътрешности на ключалката, стоплен от горещата ръка, и се изтръгна от желязото с трясък, като изпълни сърцето на Тави с уважение към себе си, а също тъй с желание да извърши отведнъж нещо още по-ясно. Когато влезе, тя се огледа мрачно.

Напращената електрическа лампичка, около която веднага се появиха мухи, пламна със своята нажежена жичка сред безредието, към което, връщайки се след други впечатления, ние го забелязваме за първи път. Със студ и пустота е обкръжена всяка вещ; безжизнено като изсъхнал букет, в прах и смет ни посреща напуснатото жилище. Сякаш не сме били тук цяла година — толкова остра е нетърпеливата жажда за уют — с неугледност, останала след припрените и пълни с надежда приготовления.

Всички етажи на тази къща бяха оградени с покрити стъклени галерии, на които излизаха редица врати на тесни полуквартири, с

кухня до самата врата, с малка стая зад нея, чиито прозорци са обърнати към полузасъхналите храсти на пращния двор. Тука се бяха прикътнали бедни занаятчии, дребни търговци, благородни сиромаси и матроси. Тави нямаше мебели, нямаше също тъй никакви роднини. Мебелите в квартирата бяха останали от предишния квартирант, един пияница капитан, който отдавна беше напуснал своя занаят; той беше умрял от кучешка смърт по време на едно сбиване на Берадския мост; олюляло се, тежкото тяло на червендалестия старец беше съборило гнилите перила и очевидците можаха да разправят само, че когато падал, той изпсувал страшно и високо. Потокът отнесъл тялото, греховете и ругатните му в острите пукнатини на Ревящата пролука; тялото не беше намерено. От него бяха останали един скрин, чекмеджетата на който набъбваха понякога по неизвестна причина и не се затваряха със седмици — един креват, няколко сгъваеми, покрити с килимна тъкан столчета, шкаф с парцали и тютюнени кутии, един гипсов боядисан сарацин и две чинии; останалото, ако е имало нещо по-хубаво, беше изчезнало.

Тави не помнеше ни баща си, ни майка си; майка ѝ, напуснала мъжа си, беше избягала с един минаващ красив разбойник; баща ѝ беше постъпил на военна служба и беше загинал в едно сражение. Детството си Тави беше прекарала при една полусляпа братовчедка на баща си, като се измъчваше повече от самата старица от нейните болести и лапи, тъй като те ѝ отнеха много сили. На петнайсетгодишна възраст един познат на леля ѝ книжар взе момичето на работа в дюкяна си; тя продаваше книги и не си дояждаше. После той се разори и умря, а Тави напечата обявлението.

Ето биографията, в която има повече смисъл, отколкото в блестящото потропване на Казанова с подметките по полусветските дворцови паркетни на света. Но не за това мислеше Тави, седнала в кухнята пред печката, където вареше чай; толкова остри бяха новите ѝ впечатления, че тя не се откъсваше от тях. Накъдето и замислено да погледнеше, стената пропадеше в нощта като светло петно и в неговия лъчист дим над свещите на страшния ковчег се носеха сребърните гирлянди на странния уред. Ту ѝ се струваше, че, досегнат сякаш от гигантски пръст, се върти, пъстър, огромният диск на града; ту чувството на човек, случайно попаднал в сражение и благополучно излязъл от него, се надигаше заедно с благодарствения дим от

набитите ѝ пети към уморените ѝ очи; ту искрено се чудеше, че не е станало нещо още по-замайващо.

— Тави, скъпа моя — казваше момичето, — как гледаш на това? Знаех ли аз, че съществуват градове, където от тебе могат да останат само рогцата и крачката? Наистина Торп е Синята брада. А кой пък е Крукс? Но той е явно съвсем честен човек. Все пак е прост като теле. Той би могъл да долети със своя апарат и да седне право на масата им.

Като си представи това, тя се заля в смях, отпуснала лице в дланите си; изразителни тръпки на тиха забава, смях и удоволствие пробягнаха в разискрените ѝ очи, които поглеждаха въображаемото през пръстите, както през було. Тя принадлежеше към онези малко наистина щастливи натури, за които всичко в света е също тъй просто, както тяхното кротко благодушие; аеропланът и пеперудката едва ли се различаваха много в очите на Тави освен с това, че в пеперудката няма бурмичка. Затова бесният възторг на зрителите ѝ се струваше по-чуден, отколкото самият експеримент.

— Той се издигна, но каза, че ще се издигне; и каза — защо: вибрацията на звуковете, произвеждани от звънчетата. Колко хубаво излезе! Право каза един, че в изкуството на въздухоплаването започва нова ера! Отдавна е време да се правят тези неща красиви и разнообразни, както правят например мебелите.

През тези мисли, изпълнени с яркия спомен как беше обкръжена от любопитни, които си бяха въобразили, че тъкмо това момиче знае *всичко*, и как с бягство се спаси от тях, неотстъпно се мяркаше лицето на самия Крукс; тя все още чуваше гласа му; как той казва: „Ние скоро ще се видим.“ Защо каза това? Откъде знае, че Торп е умрял! Тя почна най-сетне да се дразни, тъй като не можа нито да обясни, нито да измисли нещо, дори гърбът ѝ започна да я боли от размишления. „Попита ли той поне дали искам да го видя?“ — ето въпроса, в който Тави се спъна и започна да повтаря: „Искам ли да го видя?“, „Искам ли да го видя?“ — докато не ѝ омръзна това. „Искам. Да, искам и толкова; той имаше добро отношение към мене.“ От тази мисъл тя се почувствува сирашки уморена, ограбена и изгубена; на очите ѝ избликнаха сълзи. Тави изхлипа, изяде парче хляб, пи чай, утихна и си легна да спи, като реши твърдо да оживи утрешния рожден ден с веселие и угощение на малкото си познайници.

Като се обръщаше с лице към стената, тя докосна гърдите си и почувствува, че нещо липсва. Липсваше медальонът, оставен от нея в Лиската заложна къща.

— Но аз ще го откупя, щом продам шала — помисли момичето. — Поръчвам си хубав сън и много интересен. Искам да видя Крукс. Сигурно ще видя как летя с него насам-натам в тази негова дяволия.

Ах, Крукс, вие не знаете, че едно момиче мисли за вас и нищо не разбира и спи... спи... спи...

В тоя миг устните ѝ се събраха на тръбичка с допрян до тях показалец; после Тави млъкна, виждайки всичко, което ние няма да видим.

II

В седем часа сутринта Тави се събуди и видя всичко, което виждаме и ние. Около две минути тя се разправя с изгонването на нощната свежест, която беше проникнала под одеялото, подгъваше го около себе си, разтърка очи и възстанови момента. Той имаше празнична отсенка, със загадка вчера и безпаричие днес. Между сегашното и отдавна станалото като откъс от непостижима история лежеше пътешествието в Лис.

Макар уморена, да беше спала дълбоко, тя се събуди толкова рано по вътрешна заповед, каквато несъзнателно си даваме, когато бъдещият ден ни поставя главоболни задачи.

— На тази дата съм се родила — рече момичето, като измъкна изпод одеялото ръцете си, гледаше ги и ги гледаше като че отстрани.

Със скръб намери, че те са достойни за гримаса, във всеки случай не са тъй хубави, както на статуите или на известни картини. Но нищо. Като се полюбува на ръцете, с тревога опипа краката — дали не са криви, — ами ако са криви? Измъкна единия от одеялото, като го повдигна нагоре, но освен белина, правилност и малко стъпало не забеляза нищо. Изведнъж тя си представи, че някой вижда тези поучителни занятия и като разрови леглото, скри се в него, както във вода, простря ръка, издърпа от стола хвърлената вчера дреха и се облече за удобство под одеялото.

С шал, завит във вестник, тя излезе от кухнята. Почна да среща съседите си. Весела гърбава перачка живо затропа след нея по стълбата, хвана я за ръката, завика й като на глуха:

— Мигар не си заминала? Кога пристигна?

Съпрузите Пунктир, пътуващи актьори без сцена, кокетливи старчета, поливаха с чайник саксиите с цветя; щом видяха Тави, дружно се спуснаха към нея с превзето любопитство в очите.

— Уредихте ли си работата, Тави? — рече бабичката; старецът, повдигнал едната вежда, готвеше съответен израз в зависимост от това какъв ще бъде отговорът.

— Да, вашите работи — повтори той. — Открийте в себе си талант, талант към сцената, при изгодната си фигура.

Съпругата му го пресече с леден поглед, от който, повдигнал рамене до ушите, той млъкна със сладко и приятно лице, като отърсваше от ръкава си един конец.

— При кого ще работите, моя мила? — осведоми се мадам Пунктир с тон на леко болнава.

Още няколко лица с чехли на бос крак, с луличка или фуркет между зъбите зададоха на Тави същите въпроси и на всички тя отговаряше, че не се е съгласила на скъперническите условия при трудната работа.

— Ех, как да е! — беше общият отговор.

Най-кратко момичето поприказва с Кванг, чиято масивна фигура, седнала на един тюфлек пред вратата и изпружила крака напреки на галерията, не би ги прибрала, дори да шествуваше ескадрон; човек трябваше да ги избиколи или прекрачи. Кванг беше огняр. Щом видя Тави, той само тропна с крак, но не го прибра, а си почеса гърба. Като извади от устата си луличката, каза в разпръсващия се пръстен от дим:

— Не стана ли?

— Не — подхвърли вървешком Тави. При това разговарящите дори не се спогледаха.

— Не улучи ли? — рече Кванг.

— Фию — свирна Тави.

Кванг продължи да пуши.

Настъпи един от онези упоени от своя блясък горещи и звънливи дни, когато вълнуващата се лека свежест на гиздавето утро е подобна на приветлива ръка, която докосва очите, преди те да погледнат отвъд огнената черта на чувствата в пълен и тежък цвят. Като бързаше до настъпването на жегата да се върне в къщи, Тави ситнеше припряно за да попадне в центъра, когато отварят магазините. Случвало ѝ се беше да има работа с дюкяните, които търгуват със случайни неща с най-различно предназначение; към един такъв дюкян се обърна тя.

— Продавам този шал — рече строго на търговеца, който остави своята закуска зарад печалбата.

Дъвчейки, той почна да разглежда шала, като го въртеше пред киселото си мрачно лице така старателно, както надали са го въртели тъкачите.

— Докато вие гледате, аз ще поприказвам по вашия телефон — рече момичето и като си спомни нужните номера, почна да телефонира.

— Домът на доктор Емерсон — рече ѝ в ухото отдалеч един женски глас.

— Е, и какво искате вие за вашия предмет? — попита дюкянджията.

— Рита в къщи ли си е? — попита Тави. — Той струваше трийсет, може би двајсет и пет няма да ви разори? — „Тя е в къщи и аз ей сега ще я извикам.“

— Послушайте, госпожице — рече търговецът, — защо да говорим излишни неща, когато аз ще ви продам същия и още по-добър дори за петнайсет, две, три, сто парчета ще ви продам.

— Но нали аз продавам — кротко отговори момичето. — Рита, ти ли си? — „Да, аз, кой е?“ — гласът беше спокоен и възглух.

— Но това съм аз, Тави.

— За дванайсет — рече дюкянджията.

— По-скоро ще го хвърля. — „Тави, какво приказваш? Не разбрах.“ — Не се смущавай, Рита, говоря с тебе и с още един. Ела днес у мене вечерта със своя дебеланко Бутс. Защо ли? Имам рожден ден.

— Вземете петнайсет — викна търговецът.

— Е, какво ще ме поздравяваш — добре, за петнайсет — стареем ние с тебе, Рита, лесно ли е да имаш почти двајсет години! Чакам те и ще те нагостя с всякакви работи. Какво? Е, бъди здрава.

Тя се отдръпна, подложи ръка, като гледаше сериозно и тъжно как стопанинът на дюкяна пуска на нея една след друга сребърни монети. Той правеше това ухилен и загледан в лицето на момичето.

— Бъдете здрава — рече той, — донесете, каквото имате; ние ще купим всичко.

— Купувам, прекупувам, припечелвам и изпрепродавам — разсеяно рече Тави, като застана на прага и се обръщаше с дяволита усмивка, — но едно няма да купите.

— Какво е то? — засегнат в своята търговска страст, попита дюкянджията, като се окуражи и потриваше ръце.

— Няма да купите рождения ден, както аз съм го купила. Ето! — Тя стисна парите, вдигна ръка и се разсмя. — Няма да го купите!

Трафагатор, Еклиадор и Макридатор!

След като изтърси тези думи по подражание на окултния роман, който беше прочела наскоро, момичето смеешком изхвъркна и изчезна в блясъка на ранното слънце, което му пречеше да гледа отпреде си с бяла слепота в насълзените очи.

Като купи онова, за което беше мечтала още вчера — червена роза и бяла лилия, Тави ги забодде на роклята си. В кошницата ѝ имаше вече яйца, месо, масло и брашно; сред провизиите стърчеше сребърното гърло на една тъмна бутилка вино; няколко портокала червенееха под батистовия ѝ лакът. Така, въоръжена със съзнание за подвига си, тя се яви в къщи, приседна, помляска в домакински размисъл и стъкна печката.

Разпален, огънят очерта пролуките на чугунените плочи. Стаята и кухнята пламтяха от слънце; стана уютно самото безредие; розата и лилията в синичката кана за мляко, поставена на масата със свлякла се покривка, цъфтяха радостно. Като ги гледаше, на Тави ѝ се поиска да отиде в градини, пълни със зеленото сребро на разтрозите между листата, където лехите горят от цветя и ярката като силно сърцебиене тишина властвува над чистата минута. Тя пусна месото в тенджерата, погледна наоколо и видя простия самотен час, затоплен от утринното слънце. Тогава ѝ се доця сърцето ѝ да бие силно и сладко; разправи се варварски със своите припаси и набързо, като потупваше от нетърпение с крак, шляпна върху месото парче масло, решила да го посоли после, когато бъде готово; като кипеше и се сърдеше, натика в глинена чаша брашно, поля го с мляко и яйца, размеси пльнката и напълни баницата. Когато попривърши тези занятия, представи си как всичко ще бъде вкусно; тогава, като погледна угодливо баницата и месото, вече малко по-грижливо пъкна яденето във фурничката; после си изми ръцете, грабна една книга и седна срещу прозореца.

Тънката миризма на розата противоречеше на сиромашията. Жажда за разкош овладя Тави; изляла на кърпичката си от шишенцето капка парфюм, тя вдъхна аромата му с вид на относително удовлетворение и сложи кърпичката до масата. Но имаше нещо в другата ѝ ръка и тя я отвори: на коленете ѝ падна парче старо сирене, взето пътем, от разсеяност. Както му е редът, сиренето искаше хляб. Неохотно приближи с крак един стол, на който от снощи лежеше краешник, и си отчупи от коричката. Сиренето беше толкова горчиво,

че тя плюна, но като се въодушеви, грижливо изстърга с нож мухъла, отново седна и почна да дъвче, като не забравяше да се допира до кърпичката; през това време блестящите ѝ очи бързо — отпред назад — прекосиха страницата.

В това време, когато във фурничката цвъртеше яростно месото, издуваше се и спадаше баницата, решила по-добре да загори, отколкото да отстъпи на някаква си литература, един конник от Сен Кроа летеше, вдигайки пушилка, по каменистия път към Алансенския херцог с известие за нападението на англичаните и като се държеше за конника, седеше пропитата от парфюм Тави. В това време, когато лордът, губернатор на Кале, искаше от Диана невъзможни страсти, сосът преля от тенджерата, но Тави с леден поглед рече на лорда: „О, не!“ И когато рицарят, героят на всички времена и страни, освобождаваше пленницата, баницата, разпукнала се, изля част от плънката, а Тави поруменяла, реши вече да каже на рицаря с огромния меч: „Да“.

О, вие, хора, умрели хора, с детски очи, помрачени от живота! Усмивват ви се и ви приветствуват всички, които дишат неспокойния въздух на невъзможната страна. Спеше или не Тави — тя не знаеше; но уморена видя как след армията от англичани и французи се появиха индианците. Подвързията на коя книга не ги беше възпряла? Всичко пропадна. Като прекара ръка по очите си, Тави се опомни и се върна към домакинството.

III

Като разтребваше стаята, тя изтриваше с парцал праха, тропаше със столовете, миеше и бършеше съдините, а от шетнята нежните ѝ бузи пламнаха. Чувствайки, че те горят, Тави се приближи до огледалото, като пръхтеше и плюеше.

— Тфу, тфу! Като вещица, като коминочистач; аз не съм похубава от този Сарацин!

Действително на носа ѝ имаше прах, ивичка от сажди цапаше бузата ѝ, а шията ѝ беше посивяла от прах. Тави хвана вече пешкира, за да се избърше, но, потисната, отпусна с въздишка ръка и поклати глава:

— Няма за кого да се докарвам и да се умивам! Хубава съм си и така.

Действително тя беше *хубава* и така.

Няма по-сгоден момент да се опише една жена от този, в който тя сама си спомня за това; да се опише, така да се каже, при случай. Щом е настъпил такъв случай, грешно би било да го изпуснем, очаквайки нов случай. Навярно проникателният читател е забелязал, че като подчертаваме нашите думи — „тя беше *хубава* и така“, тоест, *хубава* въпреки зацапаното от прах и сажди лице, ние разбираме не класическата хармония на очертанията, която именно не бива да бъде докосната от сажди, тъй като петното от сажди за миг ще я обезобрази. Опитайте се да направите опит със статуята, като ѝ изцапате прекрасните, ала лишени от друг израз освен израза на условно съвършенство черти с нещо тъмно, па макар и със сажди — в миг ще изчезне очарованието. Петното или ивичката ще придадат на спокойствието, което има в съвършените форми на мрамора, пагубна черта, също тъй неумолимо поразяващи *завършеността*, както мастиленото петно върху белия лист хартия прави изведнъж нечист целия лист. По същия начин една хубавица от главата до петите, една жена с безукорна и строга красота губи всичко, ако ѝ се направи носа или се изцапа бузата от мастилено петно; такава е природата на всяко

съвършенство, могъщо, но и беззащитно, ако рязко отстъпи на нещо в нещо.

Ала живото и весело момиче с неправилно, но мило и нежно лице, с лъчист и топъл като тих звън поглед, чийто израз е непрекъснато разнообразен, момичето, което тъче през цялото време около себе си невидимата следа на леки и безгрижни движения; слабичко, но добре сложено, с открит и чист глас, с усмивка, която се мярка като трепет на листа лете, може, без да си навреди абсолютно с нищо, да се цапа и праши колкото му е угодно; неговата предизвикваща грижлива усмивка прелест ще победи черния данък на саждата, защото то има повече средства за това, отколкото неподвижната статуя или живата, но с бавен темп на излъчваните впечатления богиня. Може ли последната да заскача, да се закиска и да се удря по хълбоците? Не. Но това може да направи всяко просто миловидно момиче, което малко се грижи за това как ще изглежда подобен експеримент.

Ето всичко, което искахме да кажем, възползувани от подходящия момент. През това време, като изтриваше предметите, поставени на скрина, Тави завърза мислен разговор със Сарацина от гипс. Неведнъж в неговото подножие изчезналият капитан беше изтупвал луличката си, с което беше олющил боята и обкръжил краката на Сарацина с ужасни ями. Сарацинът, засенчил с ръка очите си, гледаше в далечината, а с другата си ръка се беше хванал за дръжката на ятагана.

— Е, как е при вас в Сарациния? — попита момичето.

— Ами че нищо, караме я по малко.

— Ето, казват, вие сте просветили Испания — продължи Тави, — били сте, казват, големи, но сте се смалили. Защо?

— Аз съм гипсов, не знам — рече Сарацинът.

— Слушай — сложило ръце на хълбоците, заприказва момичето, — извади най-сетне своя ятаган, свирни с него във въздуха и надай боен вик; колко години държиш дръжката, а не можеш да извадиш ятагана. Скочи и покажи!

— Това няма да го бъде — отговори Сарацинът, — но ето какво ще ти кажа, бяло християнско момиче: аз гледам в далечината, където виждам твоята съдба.

Така ясно прозвучаха тези думи, като че Тави сама ги беше изрекла. И от неподвижния поглед на гипсовата фигура с мисълта за неговата насока тя неволно обърна своя поглед натам, където гледаше мавърът; тъй гледаше стената. Но зад нейната досадна граница сияеше грамадната орифлама^[1] на света, с мяркащ се син зигзаг, който беше сякаш бъдещето на самата Тави. Така често в сенките на невидимото нашата душа чертае неразгадани знаци, като се вслушва в тях и им обещава на езика на размишляващото мълчание всичко, което е лишено от думи.

В разтребване на стаята, в измиване на съдовете, в тичане до магазина, в готвене и различни отнасящи се до всичко това съображения мина горещият ден и отстъпи място на душната вечер. Но не беше забравено нищо от произшествията през паметния ден в Лис; напротив, колкото по-дълго, толкова по-упорито и по-тежко се носеха мислите, толкова по-непроницаеми ставаха събитията; в тях имаше недостъпна и неразбираема връзка. Колкото и мъчително да стягаше Тави възела от Крукс, *който знаеше*, че Торп е умрял; от Крукс, който беше сразил тълпата с действия, които заглушиха оскърбителната глъчка с вопъла на незабавното признание; от Крукс, който беше казал, че те скоро ще се видят и че тя няма да има нужда да работи повече — цялата сложна плетеница на възела оставаше чисто и просто една неразделима връв, която тя само вкоравяваше, като стягаше, безсилна да я развърже или скъса. Смъртта на Торп беше, изглежда, изсечен с двоен релеф медал от едно с нея и Крукс парче. Като размишляваше за Крукс, тя не можеше да му отрече сила и спокойна увереност, които я изпълваха с очакване, но като си представяше себе си и своя загубен живот, тя се смущаваше, недоумявайки какво може да има общо с нея той — човекът, който, ако не днес, то утре ще затъмни може би Едисон.

[1] *Орифлама* — в средните векове голям флаг, който се опъва на въже през улицата между къщите. ↑

IV

Към осем часа вечерта, когато ѝ дотегна вече да бъде сама, Тави се спусна стремглаво да отвори вратата, щом чу някакво крадливо почукване, с което влиза човек, озъртащ се към своите следи.

— Досетих се — извика тя, — че си ти, Рита, мишле, кротуша, и твоят сигурно поотслабнал Бутс!

Рижа суха девойка с дребни черти на лицето солидно прекрачи прага, като се оглеждаше към шествуващия зад нея поклонник.

— Аз съм — провлечено рече тя, — но откъде накъде Бутс да е поотслабнал?

Зад гърба ѝ се изкиска едно същество, толкова дебеличко и кръгло, че ако беше сложено на една страна, би могло да се върти в такава положение подобно на пумпал, без опасение да засегне която и да е втора точка от фигурата си.

— Откъде накъде Бутс да е поотслабнал? Той яде, слава богу. Но, мила, честитя ти. Бутс, честитете ѝ. Това е торта за тебе, Тави.

Като взе с едната ръка тортата и получи кратичка целувка по устните, на която отговори с поривисто мяскане в ухото, Тави с другата ръка се вкопчи за Бутс, като го притегли близо до себе си. Бутс беше човек на около двацет и две години, в цялата разкошна пълнота на десетгодишните великанчета, при всеки поврат на които човек си спомня младенеца Гаргантюа.

— Та вие не искате да отслабнете, Бутс — рече Тави, като го ощипа за трепналия лакът, — жалко, защото тогава щяхте да ми харесвате повече! Как сте се изпотили! Яката, изглежда, ви стяга. Рита, ти не го следиш да се изкачва по стълбите бавно — как му бие сърцето, как диша — клетият, клетият! Ще трябва да се напудрите. Искате ли да ви напудря аз?

Като се смееше, тя се спусна да вземе пухчето за пудра, но Бутс вдигна двете си ръце и се защити от това движение с най-жалък вид; искрена уплаха и смущение се изразиха на почервенялото му лице, а очите му станаха влажни, но поддал се на нещо смешно, той неочаквано прихна, закиска се и се заля в тих бавен смях.

— Да се на-пу... да се на-пу-дря — издума той най-сетне, като се задъхваше и бършеше лицето си с кърпичката, — не, не, аз никога, никога, никога... не... не се пудря! Благодаря ви. Бъдете здрава!

Тези казани набързо, но с горещо отвращение към пудрата думи на Бутс накараха домакинята да се тръшне на столчето, като сдържаше обезсилващия я смях с ръце, притиснати до лицето; дори Рита се разсмя с благодушно спокойствие.

— Ала, миличка — осведоми се тя, — ти си така възбудена, че ме обзема тревога. А? Какво става с тебе?

Ново почукване на вратата прекъсна тази забележка.

— Цялата вечер ще бъда такава! — успя да каже Тави. — Виждаш ли, мила моя, хванали са ме нервите.

Като продължаваше да се смее, тя отвори вратата и прие в прегръдките си една чернокъдра, с мургаво лице мъничка майmunка с огромна шапка, Целестина Дюфор, която работеше заедно с нея в книжната търговия.

— Здравей, Целестиничке, здравей!

— Честитя ти, Тавушке, честитя ти.

— Да, старостта не е радост. Целестинке, негоднице, с кого си дошла? Ах, това бил твоят брат!

Като се хванаха за ръце, те скочиха един пред друг три пъти; после Тави беше изискано и ловко поздравена от Флак, брата на момичето; неговите маниери, насмешливото, самоуверено лице, особеният блясък на заучените и лекомислени жестове, популярни на публичните балове, правеха този юноша опитен кавалер, досетлив във всяка минута.

— Да цъфтиш и украсяваш жизнения път, като разцъфтяваш всяка година все по-разкошно и по-ярко! — така завърши той честитката си.

Като изслуша внимателно с неподвижна усмивка тази тирада като присъда. Тави тържествено му подаде изпънатата си като пръчка ръка и като друсаше бясно ръката на любезния гостенин, рече с въздишка:

— Ах! Вие ми пронизахте сърцето! Прониза ли ми той сърцето или не? — веднага забръщолеви бързо-бързо тя към всички: — Прониза или не? Прониза или не? Прониза или не? — като се натъкна

на учтиво отдръпналия се Бутс. Навел умилно глава, дебелакът с жар изклокочи:

— Не, не, не! — и боязливо погледна към Рита, но неговата постъпка беше посрещната с милостива гримаса.

Тогава Тави се нареди да изблъска гостите от кухнята в осветената чиста стая, но през полуотворената врата долетяха отдолу металически трели на мандолина, при което Флак със смръщена вежда забеляза:

— О, ето идат Ралф и Мъри!

И наистина двама едри млади хора, изтикали напред също такава едра, снажна, с мъжествен вид девойка, с некрасиво, но приятно лице, застанаха срещу вратата, издали напред единия си крак, и като докоснаха с ръка кадифените си барети, изтръгнаха от струните „безумно увлекателен“ валс. Те така и влязоха с валс, така и се поклониха, без да престанат да свирят. Тогава най-очарователният дявол, който е седял някога под фуста, изписка и дръпна девойките за прасците, те се спуснаха със стон към кавалерите, прилепиха се към тяхната прегърнала ги ръка и се завъртяха на едно място, тъй като дори за пиленца би било немислимо да се въртят кръгом в такава теснотия. Макар че Бутс се обръщаше повече, отколкото танцуваше, Тави, изглежда, беше доволна.

— Но вие танцувате прекрасно! — пошепна тя. — Така леко, като пухче!

И добрият шишко от все сърце ѝ прости дръзката пудра. В това време високата девойка, която се наричаше Алиса, прехладнокръвно мачкаше и въртеше в ръката си превзето сияещата Рита; най-сетне Целестина се блъсна гърбом в един от музикантите и валсът свърши.

— Тъй като вие сте по-живописни — рече Тави на юнаците с баретите, еднаквият костюм на които се състоеше от сини блузи с червени атлазени яки, — ние ще се поразмесим. Какво ще стане, ако поставя само вас до себе си — тъкмо вас, Мъри, защото вие ми се усмихвате приятно и освен това бялата ми рокля и черният ви колан си подхождат взаимно! Ралф, мило детенце, елате насам! Алиса, дай, мила, да се попритисна малко към тебе.

Те се прегърнаха и се погалиха по главите със смях и сърдечност.

— Ето сега някак си е по-радостно — хайде, вървете, вървете, сядайте всички, всички, всички! Този стол е без един крак; този, макар

и да има всичките си крака, е крехък за вас Бутс; е, седнахте ли всички? Ух!

Така като бърбеше, смееше се, избутваше един и поставяше да седне друг, преместваше трети, Тави нагласи всички около кръглата маса, като седна сама между Алиса и Мъри. Не без гордост гледаше тя масата. Алиса беше донесла сладка баница, Рита — торта, Ралф измъкна един салам, а Мъри кутия захаросани плодове; освен това, като си смигнаха, те си обещаха с дебел глас „да пийнат както трябва“, поради което дамите, изхъмкаха, свиха рамене и се попитаха една друга:

— Разбираш ли нещо? Не. А ти? По-малко и от тебе!

От този момент човек можеше да види Тави в три положения: седнала, като се върти на стола и маха пред себе си с показалеца, свила останалото юмруче, сякаш в него има орех; станала, за да тупне с крак и усили с това значението на някои свои стремителни думи, и хвърчаща в полуприведен вид над наредената с чинии маса. Тя се смееше и приказваше непрекъснато, но нещо ѝ лежеше под сърцето като камък и ѝ пречеше да въздъхне свободно. Така боли понякога зъб, боли, когато си спомниш за него.

Как хората ядат и пият — ние знаем, и само ако дръпне изпусната лъжица или се задави, пръскайки от устата си кафето, смешливият съсед и предизвика писък и отдръпване на столовете — заслужава да се спомене за това.

— Какво стана с твоето пътуване, Тави? — попита Алиса, като погледна към Рита.

— Ти нали не си се отказала да работиш *изобщо*? — рече Рита. — Наистина твоят празник е добре дошъл за някой!

Тави обърна чинийката, подхвърли я, улови я и почна отново да я подхвърля, като казваше:

— Онази работа изтървах, изтървах! Закъснях. Там се е наела друга.

Изведнъж ѝ се поиска да разкаже всичко, но щом отвори уста и очите ѝ вече блеснаха, почувствува, че не може. Има минути, до които е невъзможно да се докоснеш без учудване, а може би и без усмивка от страна на слушателите, във всеки случай тях ги разказват очи на очи, а не в трепета на весела вечер.

— А... е... е... — с тези подобни на цвъркот звуци се ограничи слабият ѝ порив; тя порозовя и бутна Мъри, като му написа с пръст по бузата: „фю“.

— Да оставим това — рече равнодушно Тави, — днес не ми се иска да говоря за моята несполука.

— Добре, така да бъде! — извика Ралф, като се удряше по коляното. — Да се заемем със същественото. Донеси бутилките, Мъри, тирбушон имам.

Без да каже нито дума, Мъри стана с луничавото си лице, излезе и се върна с бутилките, които висяха между пръстите му с гърлата си като гроздове.

— Ето това се казват ръчища — рече Флак. — Но къде беше тази благина?

— Като се страхувах, че ще заварим всички пияни — рече Мъри — и не желаех гибелта никому, аз ги оставих в коридора.

След като се покиска, компанията почна да разглежда етикетите. Целестина, обикаляйки с пръсти буквите, прочете: „Ром“.

— Ром! — извика тя с ужас. — Но това ще ни убие! Ти ще пиеш ли тази мръсотия, Алиса? А ти, Рита? Аз — не, за нищо на света.

— Има и мискет — учтиво възрази Ралф, — ето го, водичка за канарчетата, позор за пиещите и нищета на философията!

— А какво е *това*? — попита Рита, като сериозно се вглеждаше в бутилката.

— Обикновено рациново масло — рече Мъри.

Накрай си поприказваха и се пошегуваха по този повод всички и Мъри почна да налива; дамите му подаваха чашките си, като притискаха отмерващото пръстче почти до самото дъно, но постепенно го вдигаха нагоре, колкото повече се издигаше равнището на кълколещото от бутилката вино.

— Ами моята, моята, моята скромничка бутилчица, която купих — рече Тави, — да я донеса ли?

— Непременно, непременно! — извикаха мъжете. Бутс се потеше тихо, кланяше се и сияеше, като си бършеше лицето.

— Тогава да прием! — предложи по-нетърпеливият от другите Флак.

И кой сръбна, кой гаврътна чашата си и стройните честитки зашумяха около Тави, която се позадави леко от виното, кихна, като

нервно замаха с ръка в знак на благодарност.

— На всички, на всички, на всички! — рече тя, като веднага си помисли: „Интересно как би ме поздравил моят тайнствен познайник Крукс?“

Но един възглас пресече мислите ѝ:

— Аз трябва да ви разкажа — продължи този, който беше издигнал глас, това беше Мъри, — че в извънредно интересния брой на днешния вестник прочетох една поразителна работа и мислех, Тави, че вие може би сте чули вчера за това, тъй като сте били в Лис.

— Аз също четох. Глупости — рече, като дъвчеше баницата, Рита. — Нещо невероятно.

— Та вие не знаете ли? — извика Мъри — Аз нося този вестник. Става дума за новия изобретател. Той е полетял така, че всички са ахнали. Мигар не сте чули нищо?

Като сдържаше признаците на тревожното си вълнение, Тави невинно се обърна с лице към него и замига с вникващо недоумение, леко оцветено от безгрижното усилие на паметта.

— Чух — привлечено рече тя, — чух нещо такова, нещо от този род, но трябва сигурно да съм задрямала и съм проспала това, което говореха във вагона. Хайде, четете!

Мъри разгърна вестника и потърси статията, която го беше поразила.

— Тихо — рече Рита, макар всички да очакваха мълчешком четенето: но Мъри все не можеше да намери отведнъж необходимата колонка. Събраните, покашлювайки, очакваха да започне четенето. Беше тихо; на тази тишина отговори изведнъж станалата неприятно ясна външна тишина около къщата; като че отведнъж тя потъна в сън, като че заспа и целият град.

— Какво е това, колко тихо е навсякъде! — забеляза, като се оглеждаше нервно, Алиса. — Мигар е вече толкова късно?

— Ето — рече Мъри, като раздипляше вестника. — Съдете сами какво вълнение е настанало в Лис. Слушайте! — Но той се спря, както незабавно спряха вниманието си на друго нещо и всички: бързо, силно почукване накара четецът и слушателите да се вцепенят.

— Какво е това? — възкликна Тави, но още по-силно и по-настойчиво екнаха нови удари и побледняла слабо, тя се запъти с обезпокоено лице към кухнята, като прикани с жест всички да седят

спокойно. На вратата я изпревари Мъри; като отстрани девойката, той силно разтвори вратата; зад нея, в тъмнината, се разшава гълпа.

Кой разбрал, кой успял да разбере в какво се състои работата, всички наскачаха и се развикаха вече, като тропаха със столовете, но Тави с притисната на гърдите ръка отстъпваше крачка след крачка към стаята.

— Гръм и мълния! — рече Флак, оглеждайки гостите; като него се оглеждаха един друг всички, виждайки, че са бледни и поразени. Но Тави с примаяло сърце можеше само да диша бързо, без да вярва на очите си. Шест стражари я заобиколиха; още двама, влезли, се спряха на вратата; останалите, разединили гостите, изпълниха цялата квартира, като станаха зорки и неподвижни, и в лицата им блесна нещо непреклонно, готово да се възпламени по заповед.

Както предметът, на който току-що сме се любовали спокойно и безгрижно, изтръгнат за миг из ръцете ни от чуждо, изпълнено с омраза движение, изчезва с поразила настроението болка на вътрешен удар, така изведнъж беше изтръгнат, счупен и захвърлен веселият цвят на тази вечер. Страхът впи мъчителното си жило в примрелите сърца на бледите гости; скочили, те извикаха и се спогледаха, виждайки по лицата на другите колко бледи са сами, как са сковани и потресени от вида на оръжието.

— Тави! — извика Алиса.

— Не мога да разбера нищо — рече ядосано момичето, като разглеждаше мрачно спрелия на прага човек в черен мундир, който на свой ред втренчено я гледаше. С опитен поглед той отбеляза центъра на сцената; в ръката си държеше чанта, като стискаше с другата ръка своята остра брадичка.

— Та обяснете де, какво значи всичко това — рече Тави, като се мъчеше да се усмихне, — *вие* ли сте ги довели? Вижте как ни изплашихте. Аз цялата още треперя. Сбъркали сте, разбира се? Тогава извинете се и си идете; и то ще видя още как да ви простя. Това помещение заемам аз. Мене ме наричат Тави Тум. Ето всичко, което не е било *необходимо* за вас да знаете.

— Тави Тум — рече непознатият, — да установим вашата личност — тъкмо това ни е необходимо. Вие сте арестувана.

Тези думи извадиха от вцепенение всички. Тави с едно движение на рамото отгласна сложената върху него ръка на стражаря и се дръпна

в ъгъла, като обърна обляно в сълзи и досегнато от надменна усмивка лице. Ралф и Мъри се спуснаха в средата на стаята, за да попречат на стражарите да хванат домакинята.

— Вие сте се побъркали съвсем — горещо заприказва Мъри, като протягаше ръце, за да задържи спусналите се войници, — засрамете се!... Няма по-безобидно и кротко същество от това момиче, което нападате седмина!

Движението на един лакът го отхвърли.

— Тук има човек, който знае какво прави — троснато отговори чиновникът. — Или искате да арестувам и вас?

Хвърлила се на кревата, Целестина ридаше горчиво, Рита, треперейки, повтаряше безсмислено, като се озърташе с жалък смях:

— Да си идем, да си идем оттук. Боже мой, какъв ужас!

Но Бутс, който изведнъж побесня, затропа с крака, грабна един стол и го запокити.

— Да не сте посмели, няма да позволя! — разпалено се развика той.

— Да мълчиш! — високо рече стражарят. Бутс, изглежда, се уплаши, млъкна с негодуващ вид, поколеба се и стихна.

Сега, когато беше казано всичко най-страшно, настъпи, както това става в случаите на бързо и напрегнато действие, кратка тишина, подобна на ужасна и неподвижна картина, която обаче остава в паметта завинаги. Всички погледи биха устремени върху пленницата, която се мъчеше напразно да се изскубне от четирите силни ръце, които механически я държаха. Плачейки, с отворени откъснати очи, с презрително стисната, но пълна със сълзи уста, докато лицето се гърчеше и тъгуваше съвсем по детски, Тави престана най-сетне да се дърпа и измъква, но стиснала колкото може ръце, рязко и внушително ги раздруса. Тя говореше и се задъхваше:

— Аз настоявам — рече тя с целия жар на отчаянието — да ми обясните вашата постъпка! Днес аз имам празник, рожден ден, а вие ме хванате като улична крадла! Ето моите гости, моите приятели — какво ще помислят те за мене?!

— Тави, глупачке! — побърза да я пресече Алиса, като си изтриваше сълзите. — Не говори глупости.

— Ще помислим, че си кибритлия момиче — рече Мъри, като и стискаше ръката. — Послушай, с тези хора е безполезно всяко

препиране. Ние ще останем да те чакаме. Не ги бий и тръгвай, щом е така. Грешката е много груба. Дявол ги знае каква каша са забъркали там.

— Една дума — рече Тави на човека, който ръководеше ареста, — коя е причината за вашето мръсно дело?

— Ще ви бъдат дадени обяснения на място — рече ръководителят, като посочваше с поглед на войниците пътя към изхода. — Аз действувам по заповед и абсолютно нищо не знам.

— Лъжете — отговори Тави с гняв и горчивина, — лъжете, свикнали сте да лъжете. Какво правите тук с цял отряд? Отново ви питам: защо е тази подлост?

— Стига — рече чиновникът, — сбогувайте се и вървете долу безпрекословно. Ще ви откарат. Ей, господа — той се обърна към гостите, — ще задържа всички ви за известно време. Предстои обиск. Докато той не свърши, никой няма да излезе оттук.

— Позволете ми да ги прегърна — рече Тави на стражарите. Те я пуснаха; тя прегърна приятелите си, като се повдигна на пръсти, когато стигна до Мъри и Ралф, и целувайки ги, намаза всички със сълзи. Войниците не се отдръпнаха от нея нито крачка; подадоха ѝ шапката, шала, вълнения жакет. Като тикаше в скрилите се ръкави треперещи ръце, тя набързо се съсредоточи, отговори на възклицанията с въздушни целувки, помахаше с ръка, излезе сред гърмола на сабите и ботушите и забелязала, че чиновникът се обърна на забавянето с такъв вид, сякаш искаше да ѝ се скара, спокойно изплезе език.

V

Стиснала зъби, като гълташе сълзите си и трепереше, сякаш тласкана от убийствен вятър, Тави бързо тръгна по коридора сред близко крачещите ѝ наоколо войници. На двора, долу, се движеха фенери, тропаха копита; от вратите на съседните квартири поглеждаха деца и жени, вкопчени един в друг, сякаш и тях ги заплашваше беда. Със страх и въпрос гледаха те помътнялото лице на момичето. Тави с последни сили кимна или безпомощно се усмихна на онези, които познаваше. Когато шествието се изравняваше с една такава, изпускаща светлина и гласове врата, тя отведнъж се хлопваше и от нея долитаха глухи ругатни. Войниците бързаха: двама вървяха напред, като махаха с ръка на оня, който идваше насреща им случайно, да се дръпне от пътя, и човекът в миг се притискаше до стената; само Кванг, който беше застанал неподвижно насред коридора с пухкаща между зъбите луличка, се оттегли толкова бавно, че стражарят заплашително изтегли сабята си.

— Аз нищо не мисля! — успя да извика Кванг на момичето. — Довиждане с тържество!

Тави го стрелна с очи така изразително, че той разбра целия ѝ смут.

— Е, да — долетя подире ѝ, — хванаха я като птица и нищо повече.

Тези тъмни, но горещи думи още я топлеха с порива на топъл вятър, когато всички внезапно се спряха: на стълбата се втурна един войник, като викаше:

— Каретата замина! Там побесняха всички коне: треперят и теглят, кочияшът не можа да направи нищо. Дръпна, и те я понесоха!

Шум от възклицания заглуши тези думи; между това шествието се скупчи и когато се изравни вече, прозвучаха припрени заповеди. С дълбока наслада слушаше Тави как част от войниците, оставили я, затрополяха по стъпалата надолу — да оправят и изясняват нещо.

— На — рече тя през зъби. — Конете са по-умни от вас!

Останалите с нея, като я бутнаха, отведоха девойката до един озарен от прозорците на къщата двор, където, метнали се на седлата, с мъка задържаха подплашените от нещо коне, които цвилеха и биеха с копита, дърпаха се назад или отскачаха с пръхтене, изпълнено с ужас.

— Е, какво да правим? — рече някой с яд.

— Тури момичето на седлото — викна друг. — Отваряйте си очите, че случаят е опасен!

— Пригответи оръжието!

— Стой: дръж арестуваната в средата!

— От какво се бои той? — прозвуча предпазлив шепот.

— Това никой не знае, тук самият дявол нищо не може да разбере.

Доведоха Тави до коня; към нея се простря ръката на наведения от седлото войник; друг, зад момичето, неочаквано и силно я повдигна. Тя се дръпна, като удари отчаяно с крак в слабините на коня, поради което конят внезапно препусна през вратата на улицата, откъдето звънливият, разцепващ трясък на подковите по калдъръма даде на всички да разберат, че конникът едва съдържа готовото да захапне зъбника на юздата животно; то хъркаше и цвилеше. Тогава се чуха бесните викове на спусналите се хора.

— Ех, дявол да го вземе това момиченце — каза оня, който държеше Тави.

— Не искам — мрачно рече тя, като се бореше с увличащия я хаос от хващания и блъскания на корави ръце, на които почти не можеше да се съпротивлява.

— Каква нощ! — чу се над ухото ѝ.

— Дайте по-близо фенера! — викаха встрани.

— Не мога да се справя — рече стражарят върху седлото, с когото трябваше да язди Тави. — Застанете от двете страни и дръжете за юздата този дявол.

Беше тъмно, като на човек с вързани очи: ни звезди, ни луна; редките фенери в покрайнината блещукаха отдалеко. Вятърът налиташе на пориви. Сякаш в този мрак завинаги беше забравен денят и беше изчезнало всичко освен тропота и гласовете. Фенерът, подаден от една припряна ръка, озари пред Тави каските на хваналите я войници и вирнатата с юздата нагоре конска глава с безумие в огромните очи; от устата ѝ течеше пана. Сега всички викове и гласове бяха в тила на момичето; най-сетне я хвърлиха почти на седлото,

където, хваната за талията от неотстъпчива като обръч ръка, тя се озова седнала с пламнало лице, изгорено от изсъхналите сълзи.

— Препусни, Прост! — викнаха на войника, който откарваше Тави. — Хей, отдръпнете се, всички на седлата и го догонете; отваряйте си очите!

— Пусни коня — рече стражарят.

Тези, които държаха коня, побягнаха настрани; войникът се метна, ахна и преди да стихне във вцепенения слух гърмът на изстрела, заплющял сякаш по лицето, той разтвори ръце и се строполи с главата надолу, а Тави, изгубила равновесие, се свлече от седлото; кракът ѝ се подгъна и паднала, тя помисли, че е убита. Конят изцвили и изчезна.

Взрив от викове, тропот и чаткане на саби нахлуха от всички страни. Станала, Тави се опря до стената, където тозчас я хванаха, като я друсаха с ярост и злоба, тъй като помислиха, че е стреляла.

— Претърсете я, вземете ѝ револвера! — викаха пред лицето ѝ. — Вържете я!

Оскърбена от грубото докосване, Тави ловко измъкна ръка и удари по лицето най-близкия до нея; в това време три изстрела, тласнали звънливо тъмнината, с блясък, който шибна очите като че сред самата бъркотия, преобърнаха всичко; като се олюляваха, двама войници отстъпиха и се строполиха със стон; останалите извън себе си се спуснаха, накъдето им видят очите, като се хващаха и отблъскваха един друг в залисията.

— Убиват ни! Какво гледате, трябва да блокираме къщата и цялата улица! На конете! Къде е арестуваната!?

Тави, изстинала, се притисна до стената с вдигната за защита ръка; изнемогвайки от страх, тя почна да вика в това време, когато паниката и грохотът на конските копита заедно с тебеширения блясък на сабите се въртяха около нея, като ѝ подкосяваха коленете. Изведнъж досам ухото ѝ прозвуча бърз шепот:

— Въздръжете се; подчинявайте ми се в пълно мълчание.

— А кой сте вие? — със също такъв шепот, задъхвайки се, попита момичето.

— Аз съм Крукс.

Тя не успя да се опомни, когато около гърба ѝ се обви с рязко и спокойно усилие една ръка, която я откъсна твърдо от земята; в същото

време шумът от бъркотията се отдалечи, като че върху него хвърлиха
голяма черга.

VI

Той я вдигна на ръце, като обви с тях лекото тяло на девойката тъй спокойно, като че нищо не го заплашваше, и полека се поправи, когато забеляза, че рамото ѝ е стиснато от лявата му ръка. Но нейните чувства бяха вече притъпени и само дълбоката въздишка, която поемаше с болка нова сила за изнемогналото сърце, показва на Друд колко ѝ е било тежко и колко леко ѝ е станало сега.

Тя беше потресено кротка и безкрайно блажено слаба. Но чувството на пълна безопасност я обхващаше вече с равномерна топлина; тя сякаш се беше скрила в затворилата се зад нея дебелина на стената. Това впечатление се поддържаше от абсолютната тишина, в далечините на която се мяркаха само подобни на шума на роклята или на плясъка на глуха струя неравни и нищожни звуци, поради което тя помисли, че е скрита нейде наблизко до къщи, в случайно, но недостъпно място. По лицето ѝ се плъзгаше, разхлаждайки сляпото ѝ око, вятърът, което можеше да се случи само на открито пространство.

— Та помогнете ми — рече тя едва чуто, — обяснете ми всичко и колкото се може по-скоро, лошо ми е; разсъдъкът ме напуска. Вие ли сте? Къде съм сега?

— Търпи и вярвай — рече Друд. — Не е още време за обяснение; по-добре сега мълчи. Говоря ти това без заплаха. Много ли ти е неудобно?

— Не, нищо. Но не бива да ме държите повече. Аз ще се изправя, пуснете ме.

— И за това ще дойде време. Там, където ние стоим, е мокро. Аз съм до колене във водата.

Тави инстинктивно подви крака. Думата „ти“, с която Друд се обръщаше към нея, не засегна нищо в нейната притиснала се за спасение и защита душа, той говореше на „ти“ с простотата на човек, който владее положението, без да придава значение на формата. Тя замлъкна, но нестихващият вятър като загадка се лееше по лицето ѝ и момичето не можеше да разбере нищо.

— Няма да говоря — виновно рече Тави, — но мога ли да ви попитам само за едно, с две думи?

— Хайде говори — съгласи се кратко Друд.

— Защо е толкова тихо? Защо има вятър в тези стени?

— Вятърът духа през прозореца — рече Друд след кратко мълчание. — Ние сме в стария склад; прозорецът на склада е разрушен; той се намира, по-ниско от земята; водата и вятърът се разхождат в него.

— Няма ли да потънем?

— Не.

— Само две думи исках да кажа и нищо повече, мълча.

— Виждам.

Тя затихна, като поклащаше крак, провесен върху сгънатата ръка на Друд, с цел да изпита неговото настроение, но Друд строго повдигна крака, като каза:

— Колкото по-малко мърдаш, толкова по-добре. Чакай и мълчи.

— Мълча, мълча — обади се бързо момичето; едно странно явление беше обърнало цялото ѝ внимание към един кръг от светлинен прах, който стоеше неподвижно право пред нея като фосфорна мъглива рисунка; по нея бавно като мухи сновяха една жълта и една червена точка.

— Какво свети? — попита неволно тя. — Като че въгленчета са разсипани там; та обяснете ми най-сетне, Крукс, мили мой — вие ме спасихте и сте добър, но защо да не ми кажете веднага?

Като мислеше, че тя ще заплаче, Друд предпазливо погали нейната хладна от вятъра ръка.

— Във влажния зимник свети, гние сводът; гнилите греди са пълни с микроскопични насекоми; под нас има вода и гнилотата, блещукаща от светлина, е отразена в нея. Ето всичко — рече той, — скоро ще се свърши.

Тя повярва, погледна нагоре, но нищо не видя: над нея виснеше ветровит мрак, скован от тишината, докато отраженията във водата, за които говореше Друд, се меняха и преминаваха от една рисунка в друга, очертаха се в разсеян полукръг. Нейната мъка най-сетне достигна предел; жаждата да разбере онова, което се вършеше около нея, се превърна в болка на остра възбуда — още малко и тя щеше да избухне в ридания и безумен вик. Треперенето ѝ се усили, дишането ѝ

беше изпълнено със стон и тъга. Разбрал това, Друд стисна зъби, вкаменен от напрежение, и увеличи двойно бързината; най-сетне той можа да каже:

— Гледай. Виждаш ли този прозорец?

Като гълташе сълзите си, Тави разтърка очи, загледана по някакъв наклон надолу, където без перспектива, което придаваше на посоченото от Друд явление привидно достъпна за ръката близост, сияеше в тъмнината тесен вертикален четириъгълник, вътрешността на който димеше със смътни очертания; като се вгледаше, човек можеше да вземе четириъгълника за прозорец; той се увеличаваше с онази незабележима осезателност, която дава например часовниковата стрелка, ако не откъсваме от нея очи. Този момент, притиснат до магнита на катурнатото съзнание, се разположи като железни стърготини в един неподвижен рисунък; страхът изчезна; весело, безсмислено „ура“, преляло, гръмна в ушите на Друд с ликуването на озарилата всичко догадка и Тави заскача в ръцете му подобно на заловено по време на игра козле.

— Нищо повече, само един странен, извънредно чудноват сън — рече тя, като се смееше; — е, сега с вас ще си поприказваме. Насъне не е срамно; никой няма да узнае какво правиш и говориш. Каквото искам, това ще изтърся; жалко че ви виждам само насън. А дали да не се събудя? Но сънят не е вече страшен... Ние ще трябва да си обясним едно-друго, уважаеми Монте Кристо. Не смейте, не смейте да ме притискате силно! Но можете да ме държите. Насъне аз няма да се посвения, голяма работа. Знайте, че сте приятен на сърцето ми. А аз приятна ли съм ви? Къде е вашата машина със звънчета? Отгде знаехте, че е умрял старецът? Кой сте вие, кажете ми, тайнствени човече? И как живеете? Не ви ли е отегчително, не ви ли е тежко между бездарните глупци?

Говорейки така, тя се смееше и друсаше неговата послушна ръка, като се притискаше към гърдите му, където се чувствуваше уютно, и размишляваше в същото време за правата на съновидението не без укор към себе си, но с извънредна леност и умора.

— Изчервявам ли се? — мислеше тя гласно.

— Та това твой сън ли е? — попита Друд така особено, както звучат гласовете насъне.

— Е, да, сън — безгрижно повтаряше момичето, като държеше ръката му и гледаше приближаващия прозорец, — сън — повтори то, като вдигна глава, за да разгледа керемидите. Прозорецът ги обхвана и се прехвърли отзад.

— Сън — каза тя, като тупна с крак и разтърка очи. Друд вече я пусна. Отеклите ѝ крака я накараха да се опре на масата и от движението едно канче със звън се търкули по плочите на пода. Стебс мълком го вдигна, светнал и усмихнат с цялото си същество.

Тя трепна, изправи се и премести поглед от Стебс върху Друд; отстъпи развълнувана, взе канчето и го хвърли отново, като се вслушваше как дрънка тенекията. Неразложимият на призраци глас на предмета ѝ откри истината.

— Това не е сън — продума бавно момичето, като сядаше и скръстваше ръце; блесна всичко и прокълтя в нея с чуден удар.

Друд погледна Стебс, като му каза с ръка, че трябва да си отиде. Тави стисна ръце, пристъпи две крачки, така че Друд беше сега до нея.

— Погледнете ме *дълго*!

Той я погледна с онова изражение, желанието за което отгатна в нея — покорно и просто.

— Сега не ме гледайте.

— Бог да ти е на помощ, аз не гледам — продума развълнувано Друд, — седни и овладей сърцето си. В себе си ще намериш всичко.

— Не ме закачайте, не ме разприказвайте — едва чуто рече Тави. — Инак нещо ще се обърка...

Но станалото с целия си размах не беше по силите ѝ. Тя трепна.

— Твърде много е всичко това — рече Тави, като се вглеждаше в Друд с бледо и измъчено лице.

Фактите бяха по-силни от нея и тя не можеше да ги преодолее нито с разсъждение, нито с вълнение; животът я захвърли тъй рязко на другия бряг, от който предишният се вижда само в мъгла, а този е поразителен, но мълчи.

— Още ме болят ръцете, така ме стисна войникът. Питам се — за какво?

— Тебе те следяха, защото мислеха, че ще узнаят къде се намира Друд. Ние си разменихме няколко думи, когато моите звънчета бяха още забава, когато ти със своето прекрасно сърце застана в защита на

осмяния. Затова подир тебе вървеше, а после пътуваше един приличен човек с уморено лице. Казвам се Друд — чувала ли си за мене?

От лицето ѝ не изчезваше замислеността и покорността, а погледът ѝ, блуждаейки с тиха разсеяност, беше пълен със *сянка* — той не мъждукаше, не блестеше. Впечатленията ѝ се бяха спрели, бяха застелили съзнанието с огромно сляпо петно и Друд разбираше това, но не се тревожеше.

— Не, не съм чувала — каза момичето, както преди безучастно, — но вие кой сте?

— Аз съм също такъв човек като тебе. Искам ти да бъдеш спокойна.

— Аз съм спокойна. Добре ми е с вас. Тук е тъй хубаво. А това какво е? — Тави слабо показва с ръка. — Нали е старинен замък?

— Това е фар, Тави; но той, а също тъй и всички мои убежища — те са много — са за тебе замъци и ще бъдат замъци. Всичко това е за тебе и на тебе.

Тя помисли, после се усмихна.

— Така значи! Но какво пък... какво пък... с какво съм се отличила?

— Навярно с това, че сама не знаеш с какво. Но аз вървах, а ти ме спря. Наистина минаха не много дни, ала време е да се грижа за тебе и с открито сърце да те слушам. Ние, самотните сред множеството нам подобни, живеем по други закони. Час, година, пет или десет години — не е ли все едно? Бърках и аз, но се научих да не бъркам. Аз те призовавам, момиче, мое родно сърце, да вървиш с мене в недостъпния може би за всички свят. Там е тихо и ослепително. Но тежко е за самотното сърце да отразява този блясък; той става като блясък на лед. Ще топиш ли заедно с мене леда?

— Всичко ще кажа... Ще кажа всичко; но *сега* не мога. — Тя дишаше слабо и тихо; погледът ѝ беше странно спокоен; навремени тя си шепнеше или поклащаше глава. — Та аз съм непридирчива; все ми е едно; само да няма тъга.

— Тави — рече Друд, така високо, че кръвта се върна на лицето ѝ. — Тави, събуди се!

Тя погледна ръцете си, прекара пръсти по очите си.

— Мигар спя?! Но наистина — всичко е в мъгла наоколо. Какво е това? Какво става с мен? Събудете ме!

Той сложи ръка на главата ѝ, после я поглади като развълнувано дете.

— Сега ти ще станеш това, което си, Тави; мъглата ще се разсее и всичко ще престане да бъде чудесно и странно; всичко е просто, когато двама мислят за едно. Гледай — маса; на нея хляб, пържени яйца, кафениче и чаши; в това помещение живее пазачът на фара, Стебс; лош поет, но добър приятел. Той наистина е мой приятел и аз ценя това. Тук се роди и твоят образ — преди година, една нощ, когато свирехме на стъклена арфа от шишенца; а после аз вече те виждах винаги, докато не те намерих. Ето всичко; същото, както и у другите, и хората са същите. Само на един от тях — на мене — беше съдено да не знае ни разстояния, ни височина; във всичко останало отстъпвам значително на Стебс; той е и по-силен, и по-сръчен, а също тъй отлично плува под водата, на което не мога да се науча, затова понякога му завиждам. Искаш ли да повикам Стебс?

— Искам. — Тя погледна отдолу застаналия пред нея Друд, после хвана ръката му с двете си ръчици и замижа, силно я раздруса, напрегна лице; отвори очи и се разсмя със смях, пълен с тихо удоволствие. — Вие още много ли неща ще ми покажете?

— Достатъчно, за да не ти бъде никога отегчително. Стебс!

Той почна да вика, като отвори вратата.

— Ида, ида! — рече Стебс от стълбата, където стоеше и чакаше да го повикат. Той беше сресан, беше измит и макар това да ставаше нощем, панталоните му бяха почистени с бензин и сапун.

— Колко е хубаво! — рече той. — Каква прекрасна нощ! Не ми се иска да откъсна очи от звездните светове и аз ги разглеждах... Какво казахте?

— Стебс — пресече го Друд, — седни; за втори път се сбогувам с тебе така внезапно. Но с мене е животът, който търсех, и на него му е потребна сериозна почивка. Онези, които ние не обичаме, вече знаят за фара. Затова аз няма да се задържа, само ще похапнем. Но ти ще бъдеш известен скоро и ще дойдеш завинаги.

— Благодаря, Гора — рече Стебс. — Как се нарича новият приятел?

Друд се засмя:

— „Големият малък приятел“ се нарича, „Тави“ се нарича, „Бързият ручей“, „Пленителният звън“...

— Да, ние сме четиринайсет — добави Тави, — но не всички са преброени. Впрочем останалите ги знаете... А това е истина, аз съм ваш приятел, приятел, само че дали завинаги?!

— Той знае. Той е Гора — рече Стебс, като пълнеше чинията на момичето. Но тя не можа да хапне, само пийна бързо кафе и отново почна да гледа поред ту Друд, ту Стебс, в това време, когато Стебс питаше Друд къде ще отиде сега. Мъчеше го любопитството. Момичето не беше съвсем по неговия вкус, но Друд го беше донесъл и го пазеше, затова Стебс разглеждаше Тави с недоумението на пощенски раздавач, който е отворил шифровано писмо. Но беше му съдено да свикне и да се привърже към нея много скоро — много по-скоро, отколкото предполагаше в този миг той, който мислено беше свързвал винаги Друд с Венера на Танхойзер, каквата е изрисувана на платното, по-рядко с Диана, още по-рядко — с Психея; неговото *психологическо* разочарование беше все пак приятно.

Любопитен като коза, Стебс обаче се сдържа да пита за събитията, защото знаеше предварително, че няма да получи отговор, тъй като никога Друд не бързаше да открива душата си на онези, които я бяха досегнали *ненавреме*. Но все пак той каза няколко думи:

— Ти ще си помислиш, че съм я спасил, когато узнаеш по-късно какво е било; не — тя носеше спасението в гърдите си. Ние вървахме по един път, аз я настигнах и тя се обърна и така ще вървим заедно сега.

После стана, донесе едно голямо одеяло и се приближи до момичето, като каза:

— Няма да се бавим, тук не е място да се заседаваме, нека се възползуваме от тъмнината и тази почивка, за да продължим пътя. Утре сутринта няма да има вече загадки за тебе, аз ще ти кажа всичко, но у дома. Да, аз имам дом, Тави, и не един; имам също тъй много приятели, на които мога да се осланям, както на себе си. Не се бой от нищо. Времето ще ни донесе и простота, и лекота, и един поглед върху всичко, и много хубави дни. Тогава ние ще си спомняме тази сурова нощ като утеха.

Червена като божур, със смели сълзи на очите, Тави скръсти ръце и Друд плътно я обви, овърза я, за да не падне одеялото, с шала на Стебс. Сега тя имаше забавен вид и чувствуваше това нещо, като мърдаше излеко ръце, за да усети, че е възрастна.

— Всичко бучи отвътре — призна тя, — о-о! сърцето тупа, ръцете са студени. Какво е това да бъдеш *птица*?! А?

И тримата отведнъж почнаха да се кискат до болка, до спазъм, така че не можеха да кажат нищо, а само да друсат ръцете. Тогава повече от страх, отколкото от естествена живост, немирство обхвана Тави и тя почна да се поклаща, като казваше:

— Сезам, Сезам, отвори се! Къщичке на кокоши крака, застани заднишком към гората, а към мене с предницата си! — С нежност и тревога погледна Друд. — О, не се сърдете, мили! — пламенно извика тя, като се мъчеше да простре ръце. — Не се сърдете, хванете ме!

— Че как ще се сърдя — рече Друд, — когато стана светло? Не. — Той пристегна колана, покри главата си и махна с ръка на Стебс. — Бързам. Колко пъти съм се сбогувал вече с тебе, но все пак се срещаме и ще се срещаме. Не скърби.

Той се приближи до Тави; неволно се отдръпна тя, замря и се опомни, когато Друд я повдигна леко. Но вече всичко се понесе наоколо в кръг подобно на лавина; като я замразяваше и гъделичкаше, от краката до сърцето ѝ се издигна лед, пространството се разстъпи, шумът на приказката заглуши ропота на далечната долу вода и вятърът заседна в ушите ѝ.

— Тави? — въпросително рече Друд, като чувствуваше, че той е за нея отново равен на летящата стремглаво нощ, че той е Гора.

— Ау! — изскочи слабо от одеялото. Но тозчас с възторг освободи и издигна тя глава, като му викаше като на глух: — Какво свети там долу? Това са гнили греди, дървото гние, свети, ето какво е! И нека никой не вярва, че може да се живее така, нека дори никой не знае! Сега е невъзможно да ме отделят от вас, както шопката от чайника. Така се пее в песента... — Тя прекъсна, но през зъби развълнувано и сърдито завърши: — „Ти си ми мъж, а аз ще ти бъда жена.“ А преди това: „Ако ме ти не забравиш, както вълната забравя вълна... та-та-та-та-та-та-та, ще бъдеш и... та-та-та-та-та-та... жена.“

Тя вече плачеше, така печално ѝ се стори изведнъж, че „вълната забравя вълна“. После Друд почна да говори и ѝ каза всичко, което е необходимо за една дълбока душа.

Както всички звуци на земята имат отражение тук, така всичко, прозвучало във височината, тайнствено отеква долу. В този час, в тези

минути, когато две сърца търпеливо се учеха да бият сговорно, побелелият метр^[1] по изящна литература, седнал пред разкошната си маса в расо а-ла-Балзак и с кадифена черна шапчица, сред описанието на един великосветски прием, който беше заел четири дни и излизаше доста сполучливо, почувствува изведнъж прилив на мъчителните и глухи стихове на едно мержелеещо му се стихотворение. Безсилен да отстрани това, той почна да пише по белите полета нещо несвързано. И то се очерта така:

*Ако ме ти не забравиш,
както вълната забравя вълна,
ти ще ми станеш мил мъж тогава,
а аз — твоя жена.*

Той го прочете, спомни си, че животът е минал, и се учуди на варварската версификация на четиристишието, изписано с ръка, пълна чак до ноктите с почитта, с която я стискаха.

Нима сред водовъртежите на реката, която разсича някоя зелена страна като навеки очертан път, не виждаме блясъка на ручей, който хвърля веселите си води в неговата дива красота. Независимо дали този ручей е изчезнал или не, като загребем вода от реката, не прием ли вода и от ручей? Също тъй има смях, който прилича на нашия, и има скърби, които биха досегнали и нашата душа. Само в движението гасне формата и естеството на явленията. Вятърът струи дим, ветропоказателят и знамето плющят, вимпелът трепти, лети прах; хартишки боклук, високи облаци, есенни листа, шапката на минувача, тюлтът и муселинът на шала, листенцата на ябълките — всичко се стреми, откъсва се, лети и в този миг е едно. То тревожи с глуха музика спрялата наред пътя душа и я примамва. Но по-тежка от камък е душата: завистливо и безсилно тя разглежда оживялата от вихъра далечина, прозява се и склапя очи.

[1] *Метр* — учител; почтително название на човек със завидни знания в науката, изкуствата или литературата. — Б.пр. ↑

VII

В течение на пет месеца шест саможиви, мълчаливи хора вършеха една работа, свързани от общ план и обща цел; един ръководител движеше тези хора, като се срещаше и разговаряше с тях само в тези случаи, когато това беше съвсем необходимо. Те получаваха и изразходваха големи суми, като се появяваха по всички съобщителни пътища с неуморимост и настойчивост, способни да организират велико преселение или да предизвикат война. Ако не им стигаха пари или срещаша препятствия, разсичани единствено със златния грамаден меч, трясъкът на телеграмите прекосяваше страната, като предаваше затворения си трепет на бялата ръка, която отваряше с нетърпеливо женско движение матовите стъкла на банковите кабинети, където сресан човек номерираше, подписваше и завършваше методично превръщането на още неизсъхналия подпис в цветни тухли от банкноти или златни фишеци, които наклонява ръката към земята.

Отначало маршрутите на шестимата, посветили, изглежда, целия си живот на това дело, за което ги беше призовал ръководителят, обхващаха огромни пространства. Техните пътища често се пресичаха. Понякога те се виждаха и говореха за работата си, получаваха нови указания, след което се устремяваха в места, които имаха някакво отношение към тяхната задача, или се връщаха на старата следа, като установяваха ново гледище, което правеше пътя по-примамлив, задачата — по-ясна, похватите — по-обширни. Те всички бяха свързани и в същото време всеки беше самотен.

Постепенно техните пътешествия губеха грандиозния размах, съсредоточаваха се около няколко линии, отбелязвани на своеобразна карта, в която ние не бихме разбрали нищо, със сложни знаци. От периферията те се прибираха кръгообразно към някакъв център или по-точно, към територия с неустойчиви граници, в пределите на които целта се чувствуваше по-ясно, по-вероятно, макар и да се определяше до известна степен от простата случайност, но все пак будеше решителни надежди.

Вече се мержелееше някаква глуха развръзка. Вече фактите, няколко пъти проверени, се повтаряха в блестяща бегла черта, наподобяваща отдалечено припламване на беззвучен изстрел; вече правата диря се хвърли пред краката им, като скопчи мигновено всички старателни съображения в едно последно действие... действието се разгърна, ръцете, сграбчили пустотата, трепнаха, изтръпнали от изнеможение, и обратен удар раздроби на парчета тайнствените мрежи. После настъпи ден, в светлината на който замайващо ясно застана по своите места всичко, видимо с обикновените очи на обикновените хора — като да не е имало нищо.

Ние се връщаме към Руна Бегуем, чиято душа стигна до мрачната черта. Гласът ѝ стана сух, погледът неподвижно спокоен, движенията уморени и резки. Но ни веднъж през цялото време, докато търсеше смърт за пламенното сърце на любимия и безстрашен човек, тя не назова нещата с истинските им имена и не помисли за тях в ужасната си скръб. Тя гинеше и се защищаваше със студено отчаяние, намерила опора в увереността, че смъртта на Друд ще я освободи и успокои. Тази увереност, подобна на вдъхновение или порив, който е предизвикан от нетърпима мъка, но трае безкрайно, създаде цел, доверена на ръководителя, и само с него говореше тя за това, но винаги с молба колкото се може по-малко да я безпокои.

Няма дело и цел, които рано или късно да не овладеят цялата мисъл и цялата душа на някой човек, който дотогава може би е живял без особени планове, но с предчувствие и настроение за своята роля. Него трябваше да извлекат из равната трева от глави, да узнаят и да отбележат сред множеството подобни на него по лице, сред двойниците с измамливо впечатление на оригинала. Изглежда, нищо подобно не е съвместимо със силите и опита на една девойка, чието отпътуване и пристигане се отбелязваше от светската вестникарска хроника с повишен тон. Действително тя не можеше да извърши това при цялото съзнание за особеностите на задачата и ясната сметка пред себе си какво трябва да направи; предстоеше публично предизвикателство или преглед на населението от няколко града с изпитания, които биха заели не една година.

Необходимият човек дойде сам, като че беше дебнал минутата на изнеможение, за да почука, да влезе и заприказва. По пустата нощна улица се чуваше трополенето на колела, което звучеше все по-силно, и

Руна, отпъдила съня — по-вярно мъртвата неподвижност на мисълта, с която се опитваше да се унесе върху изгарящата бузата ѝ възглавница, се вслушваше в шума на невидимия екипаж.

— Кой пътува нощем? Къде? — питаше тя и неволно забелязваше, че се вслушва със странно очакване, че кръвта ѝ бие диво; изглежда, към нея беше насочено това самотно трополене на нощта. Все по-силно звучеше то, по-отчетлив и по-бърз ставаше неговият гръмол; някой бързаше и Руна се приповдигна, като се вслушваше няма ли да загърмят отново колелата. Но шумът стихна срещу къщата ѝ; друг шум, възникващ лениво и смътно, досегна напрегнатия ѝ слух, тих, като пеене на комар далечен звънец, още един звънец по-близо, хлопване на отдалечена врата, шум и замиране на неясни стъпки. Тя не издържа, позвъни сама, почувствувала с облекчение как това самостоятелно действие я изважда от вцепенението ѝ.

Като почука тихо на вратата, влезе камериерката.

— При вас дойдоха — рече тя — и ние не можехме да направим нищо. Една карета с гербове: от нея излезе човек, който заповяда настойчиво да ви предадем това писмо. „Щом го прочетат — рече той, — вие ще получите заповед незабавно да ме въведете при вашата госпожа.“ Ние се посъветвахме. Като видя, че не се решаваме да ви безпокоим, той ни даде, смеейки се, по няколко златни монети. Стана ни ясно, че едно толкова явно важно лице няма да се реши да ви безпокои напразно. „Да се опитаме!“ — помислихме ние...

— Как! — рече Руна, възмутена неволно. — Само няколко златни монети... Аз ще видя това писмо. Тежко ви, ако то е недостатъчно сериозно за такова несигурно дръзко посещение.

Тя скъса плика, като гледаше мрачно камериерката, която успя, запъвайки се, да промълви:

— Никой не знае защо го пуснахме. В него има нещо, като че знае какво прави. Той е тъй спокоен.

Руна не я слушаше вече. С устремен поглед върху атлазия лист тя виждаше и преживяваше думата — една дума: „Друд“; самата фраза можеше да се стори безсмислица на всяка друга душа. Тя прочете: „По следите на Друд“ — нищо друго нямаше в тази бележка, но това се оказа достатъчно.

— Подайте ми да се облека — бързо каза девойката, като стисна мигновено писмото, както стискат кърпичка, — отведете този човек в мраморната гостна.

Тогава сред нощта пламнаха обърнатите към градината прозорци.

Светлината озари ярко статуите и килимите; неестествено оживление идеше от този час на нощна тревога, затворена в беззвучното колело на тайната. Овладяла себе си до болезненост, Руна влезе със студено, неподвижно лице и видя там човека, който обърна към нея полуприкрития поглед на тесните си строги очи. Тези очи изразяваха остро, почти маниакално внимание, подобно на неприятно рязък звук; около скулите на тъмното му лице се виеха побелели, падащи на къдрици върху гърдите коси, които възкресяваха осемнайстото столетие. Кривата линия на бръснатата уста оцветяваше цялото лице с мрачна светлина, която напомняше усмивката на Джокондата. Такова лице би могло да ви накара да трепнете, ако, тананикайки, безгрижно се обърнете към него. Той беше в черен сюртук и шапката си държеше в ръцете.

Руна влезе с въпрос, но щом погледна посетителя, стана ѝ ясно, че е излишен. Това беше като че само продължение на току-що затихнал разговор.

— Аз няма да си кажа името — рече неизвестният, — а също тъй няма да ви обясня защо чак сега, а не по-късно, не и по-рано влизам тук. Но вие ме чакахте и аз дойдох.

Треперейки, тя го покани със знак да седне и стиснала ръце, седна сама, очаквайки с право нещо нечувано. Без жестове и усмивка продължи гостът своята реч; той сложи на остроото си коляно своите жълти ръце, стана още по-неподвижен от мраморните Леандър и Херо зад него в тяхната скръб и смърт. Той каза:

— Знам как живеете, знам, че животът ви е пълен с вечен страх, че вашата младост гасне. И също знам, че като мислите в една насока, като мислите винаги за едно и също, без сянка от надежда да победите тази следа на светкавицата, която ви е изгорила сред вашия прекрасен син ден, вие стигнахте до едно спокойно и обмислено решение.

С тези думи нейното състояние беше уловено и показано на нея самата.

— Как се казвате? — като се отдръпна, рече тя така хрипкаво, че беше близо до вик. — За първи път ви виждам. За кой път ме виждате вие? Мигар съм говорила с вас? Къде? Кажете кой ме е предал? Да, аз вече не живея; аз бълнувам и гина.

— Който и да съм — рече непознатият, като напусна своята неподвижност и леко се поклащаше с дълбока и зловеща разсеяност, — аз, както и вие, съм му враг, следователно съм ваш приятел. Отсега, ако нашият разговор ни съедини, вие ще ме наричате просто — „Ръководителят“. Друд не бива да живее повече. Неговото съществуване е непоносимо. Той се намесва в законите на природата и самият е пряко тяхно отрицание. В тази натура са заложени гигантски сили, които, рече ли той да ги обърне на някаква страна, ще предизвика катастрофи. Може би единичък аз знам неговата тайна; самият той никога няма да я открие. Вие го срещнахте в момент на забава — на блестящо предизвикателство към всички, които, срещайки го в тълпата, не мислят друго, освен че виждат обикновен човек. Но неговото влияние е огромно, неговите връзки безбройни. Никой не подозира кой е — едно, друго, трето, десето име му откриват доверчиво врати и уши. Той броди по ателиетата на млади пияници, като им внушава или ги примамва с пейзажи на непознати нам планети, подсвирква на поетите оратории и симфонии, тогава, когато животът крещи за несмилаема простотия; насърчава изобретателите, тревожи сънищата и се намесва в съдбата. Той вълнува и променя неподвижния, един път завинаги даден като ясна картина живот, и го тласка, смеейки се, в блестящата далечина. Нещо повече. Има съществувания, обречени от суровия закон на безизходна бедност и страдания; студен лед като твърда кора лежи върху тяхното нечуто течение и той разчупва този лед, помага на слънцето да проникне в тъмнината на дълбоката вода. Той определя и разрешава случаи, които по негова воля почват да блестят като приказка. Светът е пълен с думите му, с тънките му остроти, с убийствените му забележки и душевни движения без знание на източника, който ги е разпространил. Този човек трябва да изчезне.

Там, където слабият мрази, силният унищожава. Волята и златото говорят сега помежду си. Ще направите необходимите разходи, може би безумни; но помнете, че няма спасение без борба; не вие ще нанесете този удар. Да почнем отдалеч, като уверено стесняваме

обръча. По света бродят цигани и те знаят много неща, недостъпни никому, освен на техните мръсни чергарски селища. Те са алчни и потайни. Ала под ръката си аз имам няколко души от особена порода, които се вглеждат вдълбочено като мене в мъглявите фигури на живота, в мъждукация и едва доловим негов трепет. Ние ще слезем по златна пътека при тези окъсани, космати чергари, където под полите на цветните шатри се крият хитра красота и сведения от най-различно естество, по онези линии, на които ние трябва да стъпим. Но няма да пренебрегваме също тъй официалната помощ, само че с извънредна предпазливост и подбор, ако не искаме нашите издирвания да станат достояние на всички. В този случай нашите карти ще бъдат смесени и бити от онова противоречие, в което ще изпаднем със своята задача към останалата действителност.

Колкото повече го слушаше Руна, толкова по-ясно възникваше в нея надежда; и вече не ѝ се искаше да пита за нищо, а само да действа. Гъста пелена покри душата ѝ; без жестокост, без да си дава ясна сметка на какво се решава, смеейки се блажено, тя рече:

— Бъдете Ръководителят. Нищо няма да пожалея за това, за нищо няма да въздъхна, но ще чакам търпеливо и ще ви дам всичко, което трябва.

Тя излезе и донесе всички пари, които имаше в този момент, донесе също тъй и един чек за голяма сума.

— Стига ли това?

— Засега стига — рече гостът, — сега аз мога отлично да си прекарам времето. А какво ще кажете, безумна девойко, ако току-що пред очите ви се е разиграло едно от най-безумните мошеничества.

Но тя се усмихна — тъй слабо, както слабо подеждва шегата върху нея.

— Вие сте права — рече посетителят, като стана и отмери дълбок поклон. — Когато му дойде времето, ще ви известя за всичко важно. Лека нощ.

Той рече това с рязка усмивка, като се загледа втренчено в нея.

Изрази ли се в тези твърди думи нейната собствена жажда по отлетелия в бълнуване и ужас покой или беше засегнато още нещо, по-значително, но лицето на девойката се изкриви от мигновена болка. Тя трепна, изправи се и се овладя.

— Вървете — рече тя, като дишаше бързо и тежко, — нощта, която ви изпрати тук, ви вика. Вървете и го убийте.

— Аз ще изляза и ще тръгна по следите му; и ще вървя по следите му, без да се откъсвам — рече Ръководителят. — Бързам, отивам си.

Той излезе; каретата му замина; бързо отлитащото трополене на колелата, след като прогърмя пред входа, се превърна скоро в неясно бръмчене. Като се вслушваше в него, Руна си говореше сама, стискаше ръка, смееше се и плачеше.

От нея нощ времето почна да върви по-бавно. Тревогата ѝ растеше; неподвижното упорство на човек, принуден да чака пасивно и може би в онези часове, когато се чупят най-острите ъгли на тайното действие, което се плъзга по земята, растеше в нея като вцепеняваща маса, като свиваше мрачно устни всеки път, когато ясно си представяше края. Както преди сред дните ѝ се мяркаше усмивката или лицето на Друд, който ѝ беше даден сякаш завинаги спътник, но вече не я разтърсваше така, не я поваляше с такъв могъщ тласък, както беше доскоро. Сега смътно ѝ се мяркаше до него друго лице, но с неуловими и тънки очертания, с едва изразен намек на безпокойна светлина; ту пропадеше, ту се появяваше това лице и тя не можеше ясно да го улови. А през това време нейната поразена мисъл се движеше в кръг, стиснал в себе си чувството на инстинктивна загуба и тъпия страх от душевна болест. Това състояние, което се усилваше, отслабваше и отново се усилваше, достигна най-сетне мрачните пустини, в куршумената светлина на които се гърчи и вика животът.

На втория ден след като Друд, смеейки се, премина границата, разпростряна от страшната ловитба, Ръководителят посети Руна за последен път. Тя изслуша като присъда думите му, без да вдигне поглед, само като разгръщаше с ръка ветрилото си; по-бледо от бисер беше лицето ѝ. Сякаш самата омраза, добила страшен човешки образ, седеше до нея. Неговите думи съскаха и я горяха и той ги хвърляше с мъка, през раздираното си от злоба дишане, бързо като изстрели.

— Нямаше нито един момент във връзката на всички наши действия и думи, непроверен с точността на астрономически хронометър. Приятелите бяха накарани да мълчат; предателите

проследени и убити; всичко негодно, бездарно в тази работа беше обречено на нищожество и бездействие. Ние предвидихме случайностите, пресметнахме милионните части от изгледите — повече, отколкото изчислява самата природа, когато произвежда живо същество, направихме ние, но най-добрият момент беше изпуснат. Как, къде, от кого беше допусната грешка? Още не е ясно, но що от това? Каква черта, каква отсенка от мисъл на някой от свързаните с нас хора изпуснахме или ѝ придадохме неточно значение! Ах! Аз пак питам този празен въздух, когато той е вече празен и невинен! Когато можеш да гледаш горе само птиците! Когато уплашилото се или слабото, или примаменото от тях сърце, усмихвайки се спокойно, ляга да спи, след като въздъхва тихо!

Той млъкна и Руна вдигна очи. Но тя сега се уплаши повече откогато и да е в най-лошите минути на своя кошмар. Самата ярост със сгърчено синьо лице се присвиваше пред нея и залените от мрак очи бясно разсичаха с острия си блясък трепналия поглед на девойката.

— Не ми е добре — рече тя, — идете си; всичко е свършено. И всичко е свършено между нас.

Изведнъж неговият глас стана слаб; раменете му се приведоха, погледът угасна, ръцете му смутено и безпомощно трепереха, сякаш търсеха опора. Той стана посърнал; равнодушно и мрачно се огледа, скръбно сбърчи вежда и се запъти към изхода.

— Аз съм само един старец — чу девойката, — силите ме оставят, зрението отслабва и животът, даден за един порив, ще въстане ли пак със своя стоманен блясък? Аз съм сломен: в борбата не спечели никой.

Той се отдалечи, като шепнеше и поклащаше глава в светлината на огромните врати, които правеха *старинната* му фигура лека като марионетка; забравила за него, Руна слезе долу. Тя изпитваше желание да се движи в това време, когато смъртта беше вече решена от заспалата ѝ душа. Но Руна не знаеше това.

Тя се облече и излезе, като кимна разсеяно на въпроса на слугата, който и не разбра, и не чу. Тя нямаше цел, но хладният отдих на шумната и пъстра самота я примамваше да се движи сред вечерната тълпа. Както обикновено светеха прозорците; треперещите лъчи на моторите, изпреварвайки конете и хората, ту я ослепяваха отпред право в очите, ту се пръскаха иззад гърба, като се движеха и изчезваха

между пресичащите сенки. Гъста тълпа се движеше насреща ѝ, разцепваше се пред това бледо и прекрасно лице с точността на водораздел, който облива скала; небрежно и тихо вървеше девойката, без да забелязва нищо освен златните вериги на вечерната илюминация, която разстилаше под небето прозрачен син тюл. Навремени вниманието ѝ отбелязваше нещо, което незабавно добиваше гигантски размери, като че това явление потискаше всичко останало: вестник с големината на къща, женско или мъжко лице от страниците на „Храма на боговете“, ширината на улицата, която ѝ се струваше озарена пропаст, пролуката или плочата на тротоара, които ставаха веднага център, около който тътнеше градът.

Постепенно тълпата ставаше по-гъста и по-широка, в нея се забелязваше някакъв безпорядък, който се превръщаше в лека блъсканица. Чуваха се въпроси и възгласи. Колкото можеше, Руна се промъкваше напред, додето не беше принудена да спре. Под ръката ѝ се провираха деца; редици от гърбове, склучени пред нея, скриваха сцената или събитието, около което се беше въдворило вкопчилото се за любопитството мълчание; ако някой за миг се обръщаше от предния ред, на лицето му светваше сдържано вълнение.

Със съзнанието, че това, което става или е станало там, се отнася по някакъв особен начин до нея, макар да не можеше никак да каже защо това, а не друго чувство беше предизвикано от внезапното улично задръстване, Руна високо и спокойно рече:

— Пуснете ме.

Този тон, изработен с векове, действуваше винаги еднакво. Една част от хората отскочи, друга, извивайки се, беше изтласкана от разстъпилата се маса, и девойката влезе в кръга.

Тя не забеляза сега, че е привлякла повече внимание, отколкото човекът, който лежеше ничком в позата на прилепил се към тротоара, сякаш заслушан в подземни гласове. Пред самите ѝ крака блестеше разлялата се вада кръв с тръпчив, влажен мирис. Легналият беше прекрасно облечен, тъмните му коси се бяха наквасили в кръвта и в нея лежаха също полусвитите пръсти на лявата му ръка.

Като въздишаше безмълвно, дълбоко и тежко, Руна гледаше този човек. Една мисъл отстъпваше на друга, докато, сменяйки се като светкавици, те не се разразиха в пълно и весело удовлетворение. В този миг девойката беше съвсем безумна, но виждаше, *за себе си*, с

истина, която не подлежеше на съмнение, оня, който толкова често, толкова мъчително, не знаейки сам за това, израстваше пред нейното свито сърце. Изведнъж всички млъкнаха и отстъпиха, щом заприказва тя.

— Вие казвате — рече тихо Руна, като улови част от беглия разговор, — че този човек е самоубиец? Че той се е хвърлил от някой прозорец? О, не! Ето той е моят враг. Земята е по-силна от него; той е мъртъв, мъртъв, да; и аз отново ще живея, както живях.

Като се усмихваше, тя огледа всички, които, внимателно шепнейки нещо на съседа си, сами втречено я гледаха и коленичила, притисна до устните си топлата тежка ръка на умрелия. Ръката падна с шум, когато девойката се изправи.

— Прости — рече тя. — Прости всичко. В оня свят, където ти си сега, няма омраза, няма страсти; ти си мъртъв и аз ще си откъсна.

Тя се отдръпна, примря и изгубила съзнание, взе да се мята в ръцете на онези, които, притичали, успяха да я задържат. Обикновената в тия случаи тревога свърши с появяването на лекар и с извикването на собствения екипаж на Руна — тъй като някои от тълпата бяха я познали.

Ето всичко, което трябва, което може, което следва да се каже за тази голяма душа, паднала ничком. Но още няколко думи може би ще задоволят напълно любознателния читател, който мисли по-далеч от автора и търси в една история друга, докато не бъдат изчерпани всички съществування, всички видове любов, всички срещи и случаи, докато кротките надгробни могили, пъстреещи от зеленина и цветя, не скриват съществуванията и делата на всички герои, на всички хора на това скромно повествование за душевни битки и подвизи. Така, последвали оздравялата, но съвсем забравила всичко девойка, ние ще отбележим и нейния брак с Куинси, който с твърда ръка ѝ подаде новите, не помалко чудесни цветя на живота, и възвръщането на жизнерадостта ѝ — и всичко, с което диша и живее човек, когато съдбата е благосклонна към него. Само понякога, като обръщаше поглед към небето, където волните черти на птиците описват от хоризонт до хоризонт своя невидим син път, Руна Куинси се опитваше да си спомни нещо, сбърчила замислено тънките си вежди; но моментът угасваше и само

неговата сянка, връщайки се като светло ехо отдалеч, шепнеше думи — може би подслушани нейде или възникнали по чужда воля, а може би чути още в детството:

*Ако ме ти не забравиш,
както вълната забравя вълна...*

14 ноември 1921 г.

28 март 23 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.